

RINDI

Nr 2 · 1989

Albert Augustin

St. Anna

Grotto Sandra
25.7.1924

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 9 1989 Nr 2

Utgiven av Gotlands Botaniska Förening

Redaktör Bo Göran Johansson, Levide Vall, 621 93 Visby
Övr. redaktion Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby
Bengt Larsson, Lummelundsväg, Pl 4875, 621 42 Visby

Tidskriften erhålls antingen genom medlemskap i Gotlands Botaniska Förening (50 kr/år) eller genom prenumeration (samma pris). Familjemedlemskap kostar 15 kr/år. Föreningens postgiro är 68 36 66 - 2. Adressen är Box 1339, 621 24 Visby

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har till ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter, och att arrangera exkursioner och sammankomster.

Ordförande Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby
tel 0498-71343

Vice ordförande Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby
tel 0498-14559

Sekreterare Ingrid Engquist, Stenkyrka, 620 33 Tingstäde
tel 0498-72088

Kassör Bengt Larsson, Lummelundsväg Pl 4875, 621 41 Visby
tel 0498-78218

Övriga Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby

Stig Högström, Neptungatan 21, 621 41 Visby
tel 0498-14063

Bo Göran Johansson, Levide Vall, 621 93 Visby
tel 0498-66204

Torgny Rosvall, Bergmansgatan 6, 621 46 Visby
tel 0498-11777

Omslagsbilden: Timjansnyltrot, Orobanche alba. Albert Engström.

Växter på Gotska Sandön

GUN INGMANSSON och JÖRGEN PETERSSON

Gotlands enda nationalpark, Gotska Sandön, ligger 38 km norr om Fårö. Ön har formen av en oregelbunden sexhörning, och hela 25 km får man promenera om man vill ta sig runt ön. Det är nio km mellan Bredsandsudde i nordväst och Tärnudden i sydost. Gotska Sandön fick 1963 status som nationalpark. Då hade redan en mindre del i nordväst varit nationalpark sedan 1910. Sommartid går det regelbundna båtturer från Fårö och Nynäshamn. Man kan övernatta i tält eller i enkelt logement nära Fyrbyn. Åtskilliga är de som före oss beskrivit öns säregenhet och charm och det är för oss endast att instämma i den lovsången. Att florán på Gotska Sandön dessutom är en intressant blandning av kalkskyende och kalkälskande arter gör inte ön mindre spännande.

GRUS- OCH SANDRYGG

Gotska Sandön är en uppstickande del av en lång grus- och sandrygg som löper från Kopparstenarna i norr till Klints bank i söder. En borrhning vid Hamnudden 1957 (Agrell 1987) visade på 73 meter lösa avlagringar av sand, grus och morän. Därunder påträffades 87 meter med ordoviciska lager. Siluriska bergarter, som ju bygger upp huvuddelen av Gotland, saknas helt.

När Sandön en gång höjdes ur havet, började förmodligen de lösa avlagringarna direkt att röra på sig. Någon bindande vegetation fanns ju inte då. Undersökningar har visat att t.ex Höga Åsen, som är den största inlandsdynen, vandrade med en hastighet av 1 till 2 meter per år (Agrell 1987). Den har nu i flera år varit stagnerad, liksom de flesta flygsandsdynerna på ön. Vid Arnagrop i nordost och vid Franska Bukten finns dock fortfarande aktiva dyner. Den välbekanta "Döda Skogen", där många sandkvävda tallar står kvar som torrrakor, kvävdes troligen under 1700-talet.

INGET ÖPPET SÖTVATTEN

På grund av sandens genomsläpplighet finns inget öppet sötvatten på ön. Däremot ligger grundvattnet ganska nära ytan i dalsänkor inne på ön och här och var vid stränderna. Vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden kan man hitta en del fuktigare dynsänkor.

Sandens rörlighet och det faktum, att den är mer eller mindre kalkhaltig, plus tillgången på framsipprande grundvatten är avgörande faktorer för växterna på Gotska Sandön. Olika klimatologiska faktorer spelar också in, t.ex de sena vårarna och de långa, milda höstarna. Dessutom kan sanden bli mycket torr och het på sommaren.

FRÅN SANDSTRAND TILL TALLSKOG

När Gotska Sandöns vegetation ska beskrivas är det naturligt att

Vy över dynområdet vid Bredsand. På dynerna dominerar sandrör. Centralt i bilden syns yttre dynsänkan vid Bredsand. J.Petersson, juni 1989.

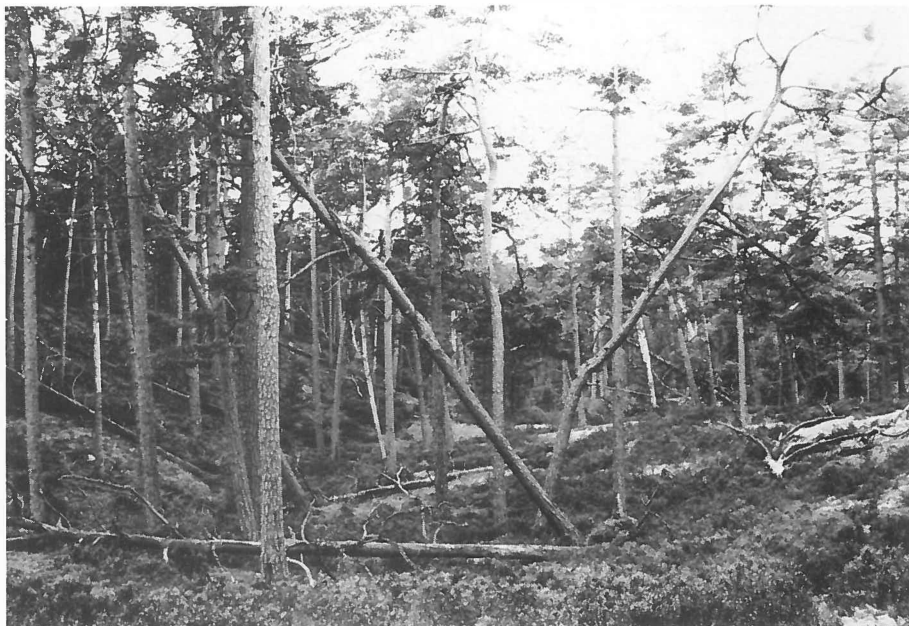
dela in ön i de zoner som man upplever när man vandrar omkring där. Vi börjar med stranden och rör oss mot öns mitt.

STRANDEN

Närmast vattnet ligger strandzonen. Den färska sand som just kastats upp är ofta relativt näringsrik p.g.a. sitt innehåll av alg- och djurrester. Det bör ju gynna växterna, men å andra sidan måste de klara av både en hög salthalt och att hålla sig kvar när det stormar. Här växer rödmålla, spjutmålla, strandmålla, saltarv och marviol, Chenopodium rubrum, Atriplex prostrata, A. littoralis, Honckenya peploides och Cakile maritima. Det är också här vi har funnit rikligt med näbbtrampört, Polygonum oxyspermum, som verkar ha sitt starkaste svenska fäste på Gotska Sandön. Helt säkert tål den inte slitage från t.ex badgäster och har därför gått tillbaka kraftigt i resten av landet.

STRANDDYNEN

När strandsanden torkat, förs den vidare av vinden och får fäste på det första ställe där sandbindande gräs bromsar upp. Här bildas en dyn. Måttigast, cirka 200 meter bred och 5 meter hög, är den vid Bredsand. På de flesta andra ställena är den mer anspråkslös. På dynkanten närmast stranden växer oftast strandkvickrot, Elymus

Tallskogen höjer sig upp mot Höga Åsen. Vid vägen från Fyrbyn mot Gamla Gården. J.Petersson, maj 1989.

farctus, medan sandrör, Ammophila arenaria, dominerar på dynen. Här finner man oftast också strandråg och strandvial, Leymus arenarius och Lathyrus japonicus. Alla dessa arter binder sanden med sitt rotsystem. Här hittar man också ofta arter som mjölke, åkertistel och flockfibbla samt det mer exklusiva martornet (Epilobium angustifolium, Cirsium arvense, Hieracium umbellatum och Eryngium maritimum.

DYNSÄNKOR

Dynsänkors har bildats genom att vinden blåst rent s.k. deflationsytor, där grundvattnet kommer närmare ytan. Sådana områden finns vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. Här finns en intressant flora med fukt- och kalkälskande arter. Smalfräken, östersjötåg, slankstarr, kärrknipprot, purpurknipprot, knutnarv, vildlin och majviva, Equisetum variegatum, Juncus balticus, Carex flacca, Epipactis palustris, E. atrorubens, Sagina nodosa, Linum catharticum och Primula farinosa, är exempel på dynsänkans arter.

KLAPPERFÄLT

Klapperfält av platta, vindslipade stenar (gnejs, granit m.m.) bildar på sina ställen ett "golv" innanför stranddynerna. Där lagras inte sanden utan förs vidare till randdynen innanför. Olika mossor och lavar, borsttåtel, fältsippa, gul fetknopp, backtimjan

Vitsippsmatta under ekarna, där Lilla Idemoren möter Höga Åsen. Idegransbeståndet börjar till höger. J.Petersson maj 1989.

och kattfot, Corynephorus canescens, Pulsatilla pratensis, Sedum acre, Thymus serpyllum och Antennaria dioica, är karaktärsväxter. Vackra klapperfält finns vid Bredsand, mellan Stenrevet och Beckrevet och mellan Kyrkudden och Tärnudden.

RANDDYNER

Randdyner löper runt hela ön utom vid Hamnudden och Höga Land. Vid Las Palmas saknas de också. Flygsand från stranddynerna har förts vidare och bildat de imponerande dynerna, som är 100 till 300 meter breda och upp till 17 meter höga. Flygsanden i randdynen är genom urlakning endast svagt kalkhaltig. Här och var gör randdynen insvängningar och då bildas s.k. svag. Ibland ligger den kvar som en isolerad sandö på klapperfältet, som t.ex. Gumskullen. Eisen och Stuxberg skriver 1868 att randdynen inte fanns för 60 år sedan. Nu för tiden är den ofta bevuxen och vandrar inte längre. Här växer borsttåtel, sandsvingel, sandstarr och purpurknipprot, Corynephorus canescens, Festuca polesica, Carex arenaria och Epipactis atrorubens, och det är på randdynerna det kan löna sig att leta efter den röda skogsliljan, Cephalanthera rubra. På Sandön finns också inre dyner, varav Höga Åsen är den största, cirka 6 km lång. Den har bildats genom sandtransport från norr och nordväst. Vid Höga Land och Hamnudden, där randdyner saknas, uppkommer en speciell miljö. På de grusiga sluttningarna växer vårarv, stenkrassing, vejde, pimpinell och korsört, Cerastium semidecandrum, Hornungia petraea, Isatis tinctoria, Sanguisorba minor ssp. minor och Senecio vulgaris, arter som inte är så vanliga på Sandön.

Gotska Sandöns dominerande miljö, tallskog med ljung, Calluna vulgaris och olika renlavar, Cladina sp. Tallheden norr om Höga Åsen. J.Petersson, juni 1989

MORERNA (LÖVSKOGSOMRÅDEN)

Morerna är de botaniskt mest givande. De finns i anslutning till randdynerna och Höga Åsen och kan variera i storlek från små dun-
gar, främst av asp, ek och rönn, Populus tremula, Quercus robur
och Sorbus aucuparia, till stora sammanhängande områden som Stora
Idemoren. Här hittar man ofta revlummer, idegran, liljekonvalj,
ekorrbar, skogstjärna och teveronika, Lycopodium annotinum, Taxus
baccata, Convallaria majalis, Maianthemum bifolium, Trientalis eu-
ropaea och Veronica chamaedrys, liksom ibland de mera ovanliga ar-
terna hässlebrodd, nattviol, myskmadra och skogskovall, Milium ef-
fusum, Platanthera bifolia, Galium odoratum och Melampyrum sylva-
ticum.

TALLSKOGEN

Tallskogen som täcker det inre av Ön (cirka 75% av hela ytan) är
ytterst artfattig. Fältskiktet består främst av blåbär, lingon,
ljung, Vaccinium myrtillus, V. vitis-idaea och Calluna vulgaris,
och olika Cladonia-lavar. Här och var ser man grönpyrola, tallört
och ängskovall, Pyrola chlorantha, Monotropa sp. och Melampyrum
pratense. Omfattande skogsbränder har härjat skogen. År 1880 brann
en tredjedel av öns skog ner, och senast 1917 eldhärjades 250 ha
på öns södra del.

BOTANISTER PÅ GOTSKA SANDÖN

Den som först lämnat botaniska uppgifter från Gotska Sandön är M.I. Lallerius, som 1772 utförde en skattningskartan över ön. Han nämner i sin beskrivning till skattningskartan: tall, idegran, marhalm (sandrör), rörgräs (strandrag?), asp, sälle (säl), hassel, björk, ek, hogsel (oxel), vildärtrankor (strandvial?) och ljung (Pinus sylvestris, Taxus baccata, Ammophila arenaria, Leymus arenarius, Populus tremula, Salix caprea, Corylus avellana, Betula sp., Quercus robur, Sorbus intermedia, Lathyrus japonicus och Calluna vulgaris).

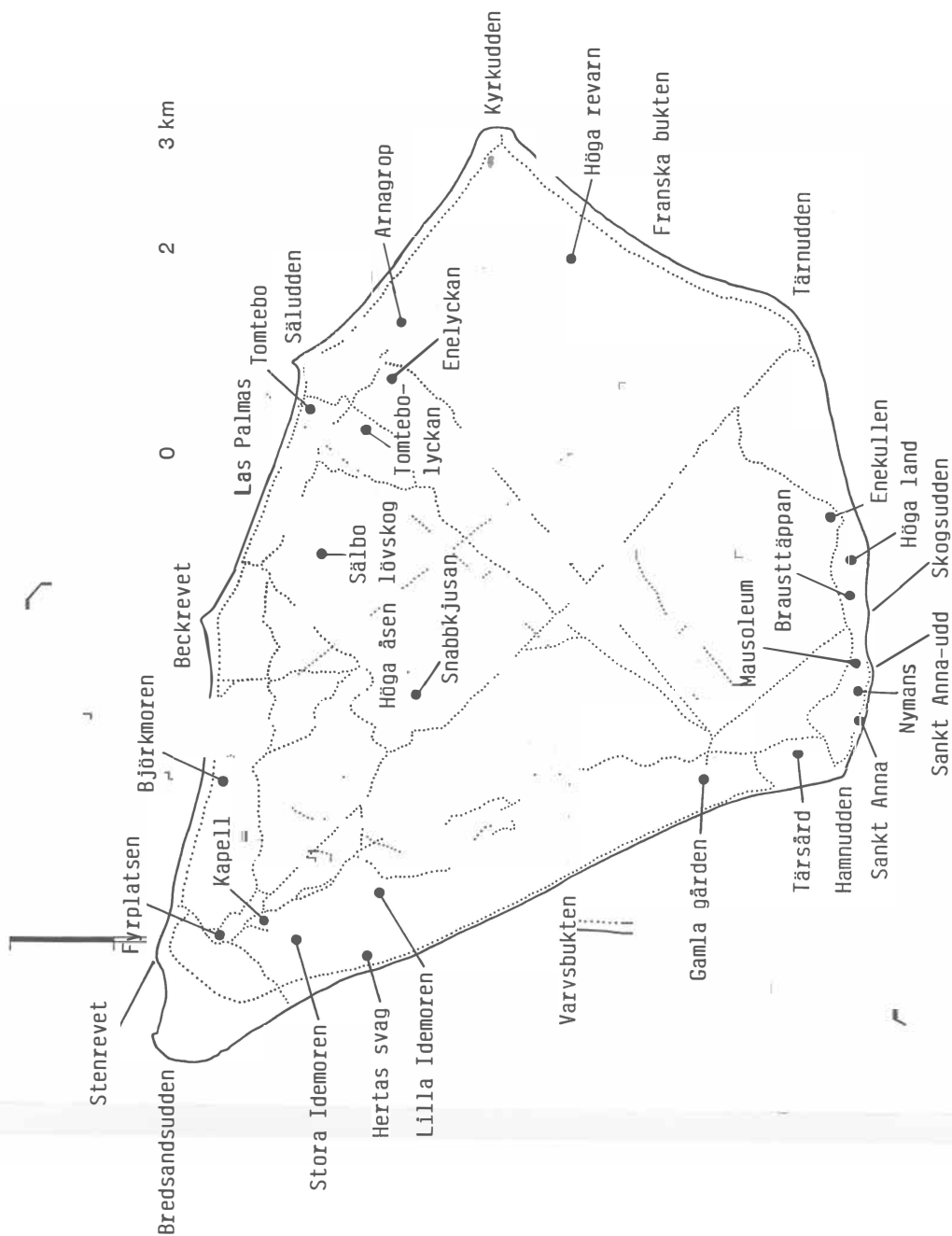
I Hartmans flora (1820) finns en uppgift om Sorbus aria, som torde gälla Sorbus rupicola, klippoxel. Möjligt är att Simeon Landeberg lämnat den uppgiften. På 1850-talet besökte läroverksläraren O.A. Westöö Sandön åtminstone åren 1852 och 1859. Han inspirerade sedan två av sina elever till ett besök på ön. Det var Gustaf Eisen och Anton Stuxberg, två sedermera berömda naturvetare. De tillbringade tiden mellan 28 juni och 16 juli 1867 på ön och publicerade 1868 "Bidrag till kännedomen om Gotska Sandön". Där presenteras en lista på 151 arter kärlväxter. Men redan tidigare år 1867 hade den tyske ornitologen Ludwig Holtz vistats på Sandön den 31 maj till 8 juni. Han publicerade dock sina växtnotiser först år 1871 i "Flora der Insel Gottska-Sandö". Hans lista omfattar 56 arter kärlväxter.

År 1894 besökte John Gunnar Andersson, som senare deltog i Otto Nordenskjölds sydpolsexpedition, och hans lärare, gotlandsforskaren Rutger Sernader, ön. Den senares anteckningar finns med i Arwidssons avhandling 1938 (se nedan).

Under 1900-talet blev besöken av botanister tätare. Bl.a. besökte Karl Johansson ön 18 till 23 augusti 1903. Hans fynd finns publicerade i Svensk Botanisk Tidskrift 1907. Bland de mera intressanta fynd han gjorde kan nämnas tofsäxing, Koeleria glauca, och vejde, Isatis tinctoria.

Läroverksadjunkten Tycho Vestergren gjorde en förteckning över kärlväxtfloran efter undersökningar 1921. Även dessa uppgifter publicerades av Thorsten Arwidsson 1938 i hans "Studier över floran och vegetationen på Gotska Sandön med särskild hänsyn till nationalparken". Denna avhandling grundar sig till största delen på Arwidssons egna iakttagelser under två besök i maj och september 1934. Han var där på uppdrag av Vetenskapsakademien för att botaniskt undersöka den del av ön som då var nationalpark. Dock undersökte han hela ön, eftersom han hört att stora skogsavverkningar hotade. I avhandlingen finns också många uppgifter härrörande från Bengt Pettersson, som gjorde botaniska undersökningar på ön 1937. Bengt Pettersson har sedan besökt ön ett flertal gånger och bl.a. skrivit ön i en serie om Sveriges nationalparker (1959). Han är t.ex. den förste som beskriver hybriderna mellan röd och vit skogslilja därifrån (BP 1947).

Svenolov Lindgren har efter undersökningar på 1960-talet publicerat "Lövsöksvegetation på Gotska Sandön" (1968) och "Een Treekanthg ÖÖ" (1977).

Fyrbyn sedd från sydväst. I bildens mitt till höger om skylten växer ett buskage av harris, Ulex europaeus. J.Petersson, maj 1989.

LOKALBESKRIVNINGAR

Vi har valt att närmare presentera ett antal lokaler på Gotska Sandön, som vi själva tycker är botaniskt intressanta och väl värda ett besök med floran i hand. Ortnamnen följer i stort sett den nya, s.k. gula kartan i skala 1:20000, som är mycket bra att gå efter.

Det är självklart att vi inte tror oss om att ha hittat "allt", men vi har bemödat oss om att leta upp växtlokaler som andra tidigare har angivit. Naturligtvis är vi intresserade av kompletteringar och kommentarer till våra iakttagelser.

Inventeringarna har till största delen gjorts 8-12 augusti 1988 (Gun Ingmansson, Bengt Larsson, Jörgen Petersson), 3-6 maj 1989 (Jörgen Petersson) och 15-18 juni 1989 (Gun Ingmansson, Jörgen Petersson och Eva Tossavainen).

FYRBYN

Fyrbyn bjuder på många arter som är spridda av människan, både avsiktligt och oavsiktligt. Här finns främmande trädslag som vitgran och lärk, Picea glauca och Larix decidua. Vid "helikopterplatsen" växer harris, Cytisus scoparius, och vid trappan till fyren ärtörne, Ulex europaeus. På jordkällarens tak växer en gulblommig form av fingerborgsblomma, Digitalis purpurea, liksom backvial, Lathyrus sylvestris, som är en mycket ovanlig växt på Gotland. På

Kapelllänget. I förgrunden ängen och i bakgrunden kapellet, delvis dolt av ek och idegran. J.Petersson, maj 1989

Öppna sandiga ytor finns vårtåtel, Aira praecox, ett oansenligt, litet gräs, och som ogräs i rabatter har två andra gräs sina enda växtplatser på Sandön. Det är kärrgröe och foderlösta, Poa trivialis och Bromus inermis. Skär kattost, Malva neglecta, har vi också hittat i byn, men däremot inte en del andra arter, knutna till mänsklig verksamhet, som tidigare uppgivits härifrån, t.ex. Åkerspärgel och riddarsporre, Spergula arvensis och Consolida regalis.

FYRMOREN

Norr om Bredsandsfyr utbreder sig ett lövskogsparti, inte särskilt stort. Här finns t.ex. asp, hassel, ek och rönn, liksom en del idegran (Populus tremula, Corylus avellana, Quercus robur resp. Taxus baccata). Berberis och vildapel, Berberis vulgaris och Malus sylvestris, kan man hitta, liksom harsyra, Oxalis acetosella, som har sin enda växtplats i Fyrmoren.

KAPELLÄNGET

Kapelllänget är väl det lövområde som de allra flesta Sandöbesökare hittar till. Och det är ju också ett av de finaste med sina kraftiga idegranar, hasslar och ekar och sin slösande vårblooming av blåsippor och vitsippor, Hepatica nobilis och Anemone nemorosa. I den här miljön trivs lundväxter som hässlebrodd, vippärt, lundviol och myskmadra, Milium effusum, Lathyrus niger, Viola reichenbachii.

ana och Galium odoratum. På de mer öppna områdena finns t.ex. backlök, bergsyra, backsmörblomma, skogssmörblomma, fältsippa, lundtrav, jordklöver och axveronika, Allium oleraceum, Rumex acetosella, Ranunculus polyanthemus ssp. polyanthemos och ssp. polyanthemoides, Pulsatilla pratensis, Arabis hirsuta, Trifolium campestre och Veronica spicata. Ullört, Filago arvensis, finns också sällsynt söder om vattenhålet. Tigerliljor, Lilium lancifolium, och ett buskage av harris är antagligen planterade. Ett roligt fynd var upptäckten av piprör, Calamagrostis arundinacea, ett kraftigt, tuvat gräs, som inte tidigare är känt från Gotland i naturlig miljö (i Sockerbruksparken i Roma finns piprör inkommet med utländskt gräsfrö). I Kapellänget finns cirka 50 tuvor, främst på den borte sidan av dynen, nordost om Kapellet. Här hittade vi även Hieracium avae, "ava-fibbla", beskriven från Fårö av K. Johansson, men senare också funnen på Gotska Sandön och på Åland. Vi har inte medvetet tittat efter svampar, men en ståtlig oxtungsvamp, Fistulina hepatica, som växte på en ek i Kapellänget, kunde vi inte undgå att se.

STORA IDEMOREN

Stora Idemoren växer närapå ihop med Kapellänget i nordost och är lätt att hitta till från lägerplatsen. Som namnet antyder finns här idegran, och det i rikligt mått, ofta i form av mer eller mindre ogenomträngliga snår. Orkidéer som nattviol och vit skogslilja, Platanthera bifolia och Cephalanthera longifolia, ormbunksväxter som stensöta, träjon, skogsbräken, Polypodium vulgare, Dryopteris filix-mas, D. carthusiana, revlummer, Lycopodium annotinum, och även ett par bestånd av lopplummer, L. selago, kan man hitta. I Stora Idemoren finns spännande svampar, särskilt trädsvampar. Vi såg plattickor, Ganoderma applanatum, vars kakaobruna sporer täckte all växtlighet inom flera kvadratmeter. Passa även på att titta på lunglavarna, Lobaria pulmonaria, som sitter på de gamla asparna i området. I gläntorna bildar myskmadran heltäckande mattor. Vi vill också särskilt nämna en närbelägen mycket smal och trång dalgång norr om Hertas svag med tusentals spindelblomster och knärötter, Listera cordata och Goodyera repens, tätt, tätt på sluttningen.

LILLA IDEMOREN

Lilla Idemoren måste också nämnas som exempel på en idegransrik lövskogsdunge. Den är lätt att nå från den västligaste gångstigen till Gamla Gården, den som passerar Albert Engströms dyn. Lövsko-gen ligger på sydkanten av Höga Åsen. Här växer t.ex. lundgröe, gökärt, skogskovall, linnea och enorma blåbär (Poa nemoralis, Lathyrus linifolius, Melampyrum sylvaticum, Linnaea borealis och Vaccinium myrtillus).

GAMLA GÅRDEN

De första byggnaderna vid Gamla Gården uppfördes på 1780-talet och då anlades även åkrar och inhägnades ängsmark. Fortfarande kan man i floran se spår av denna verksamhet, även om många arter som är bundna till åker och ängsbruk, numera försvunnit. Vi har t.ex. inte återfunnit etternässla, åkerbinda, klätt, åkerviol eller paddfot, Urtica urens, Fallopia convolvulus, Agrostemma githago,

Stora Idemoren. En liten glänta med vitsippor, Anemone nemorosa, i de annars ofta täta bestånden av idegran, Taxus baccata. J.Petersson, maj 1989.

Viola arvensis eller Asperugo procubens, arter som tidigare angivits härifrån. Men man kan hitta snårstarr, fältarv, lundtrav, rockentrav, lunddraba (två exemplar 1989), pimpinell, vårvicker, sparvnäva, gullviva, snärjmåra, harmynta och malört, Carex muricata, Cerastium arvense, Arabis hirsuta, A. glabra, Draba muralis, Sanguisorba minor ssp.minor, Geranium pusillum, Primula veris, Galium aparine, Satureja acinos och Artemisia absinthium. Här vet vi att många Sandöbesökare rastar och äter sin matsäck. Passa då på, samtidigt som ni tittar på Madam Söderlunds stuga och de andra renoverade byggnaderna, att botanisera på den vackra och relativt artrika ängen!

TÄRSÅRD (TERSORD)

Även vid Tårsård har det funnits både åkrar och inhägnad ängsmark, och även i dag hittar man betesgynnade växter. På den f.d. åkern, som är ett öppet område, där man fram till omkring år 1960 odlade havre som foder till öns harar, växer luddlösta, fältsippa, mandelblom, hartsros, vitklöver, mjuknäva, ärenpris, svartkämpar m.m. (Bromus hordeaceus, Pulsatilla pratensis, Saxifraga granulata, Rosa villosa, Trifolium repens, Geranium molle, Veronica officinalis, Plantago lanceolata). De botaniskt rikaste markerna, tillhörande Tårsord, är de öppnare markerna söder om åkern. Här finns knylhavre, ängssyra, knölsörblomma, brudbröd, gulvial, käringtand, bergjohannesört m.m. (Arrhenatherum elatius, Rumex acetosa,

Ranunculus bulbosus, Filipendula vulgaris, Lathyrus pratensis, Lotus corniculatus, Hypericum montanum). Norr om åkern och upp mot Ödekyrkogården är tall, Pinus sylvestris, dominerande, men man kan finna både lundbräken och knärot, Dryopteris dilatata och Goodyera repens.

HAMNUDDEN OCH KUSTEN UPP MOT GAMLA GÅRDEN

Hamnudden avviker lite med sin mer kalkrika morän. Fältsippa, vejde, pimpinell, solvända, korsört, fältmalört och vaddklint, Pulsatilla pratensis, Isatis tinctoria, Sanguisorba minor, Senecia vulgaris, Artemisia campestris och Centaurea scabiosa, kan man hitta. Snärstarr, Carex muricata, som bara är känd från Stora Karlsö på övriga Gotland, växer mitt i vägrenen, som löper mot ett litet hus, cirka 100 m norr om udden. Vid huset finns förresten påsklilja, pingstlilja, gulblommig fingerborgsblomma och vildkaprifol Narcissus pseudo-narcissus, N. poeticus, Digitalis purpurea och Lonicera periclymenum. På det öppna området öster om Hamnudden lyckades vi återfinna berggven, Agrostis vinealis, som Tycho Vestergren såg 1921. Mellan Hamnudden och Sankt Anna, cirka 200 m från stranden finns en lövsträng, som bjuder på en av Gotska Sandöns rariteter, nämligen rödblåra, Silene dioica. Vi kunde räkna till 47 exemplar av denna art, som inte är känd från övriga Gotland.

Norr om Hamnudden, längs kusten upp mot Gamla Gården, hittar man flera spännande arter. Det är här på de sandiga slänterna, som timjansnyltrotten, Orobanche alba, växer. Vi räknade till minst 90 exemplar. Låsräken, Botrychium lunaria, varav några med mycket flikiga, sterila blad, småfingerört, nejlikrot, duvvicker, backvicker och luddvedel, Potentilla tabernaemontanii, Geum urbanum, Vicia hirsuta, V. cassubica och Oxytropis pilosa, finns också här, och de enda exemplaren av älvväxing, raklost, backstarr och grusbräcka, Sesleria caerulea, Bromus erectus, Carex ericetorum och Saxifraga tridactylites, som vi funnit på Sandön, växer just här.

SANKT ANNA OCH NYMANS

I anslutning till husen finns flera förvildade eller kvarstående arter som tulpan, påsklilja, vintergröna och vildkaprifol, Tulipa gesneriana, Narcissus pseudo-narcissus, Vinca minor och Lonicera periclymenum. På stranden vid Sankt Anna växer också persilja, Petroselinum crispum, som verkar helt naturaliserad. Två bestånd av strandkål, strandkvanne och hybriden mellan vit och röd skogslilja, Crambe maritima, Angelica archangelica ssp. litoralis och Cephalanthera longifolia x rubra, kan man också titta på.

BRAUSTTÄPPAN, HÖGA LAND, SKOGSUDDEN OCH MAUSOLEET

Lallerius (1772) kallar Brausttäppan för ängsmark med "någorlunda gräsvall beväxt med furu, litet löfträn och några ekebuskar". Nu för tiden är det ett relativt artrikt område där man bl.a. kan finna stensöta, skogsbräken, lundbräken (14 ex. 1989), knärot, knölsrörblomma, stor kustruta, måbär, häckvicker, ögonpyrola och stor blåklocka, Polypodium vulgare, Dryopteris carthusiana, D. di-

Rasbranterna vid Höga Land. Notera rikedomen av vejde, Isatis tinctoria, i branten. J.Petersson, juni 1989.

latata, Goodyera repens, Ranunculus bulbosus, Thalictrum minus ssp. majus, Ribes alpinum, Vicia sepium, Moneses uniflora, och Campanula persicifolia.

Vid Höga Lands grusiga sluttningar finns hybriderna mellan vit och röd skogslilja, bergbräsma, stenkrassing och toppjungfrulin, Cephalanthera longifolia x rubra, Cardamine hirsuta, Hornungia petraea och Polygala comosa.

Nära Skogsudden växer sandviol, Viola rupestris, och flera hagtorsbuskar, både trubbhagtorn och spets/korallhagtorn, Crataegus monogyna och C. calycina. Toppjungfrulin kan man hitta vid Mausoleet också, liksom hässlebrodd, backviol och bergkorsört, Milium effusum, Lathyrus sylvestris och Senecio sylvaticus.

Det är i de här trakterna som hybriderna mellan vit och röd skogslilja har sitt starkaste fäste.

ENEKULLEN

Enekullen är också den utmärkt på Lallerius skattdäckningskarta som ängs- eller åkermark. Enekullen ligger nordost om Höga Land och är ett öppet område med enar, som namnet antyder, en del ekar och påfallande många kullfallna tallar. Vi hittade flera arter ormbunkar: stensöta, träjon, skogsbräken, lundbräken, nordbräken och ekbräken, Polypodium vulgare, Dryopteris filix-mas, D. carthusiana, D. dilatata, D. expansa och Gymnocarpium dryopteris. Den sistnämnda växte i den nordöstra delen och fick härmed sin andra lokal på Sandön. Här växer också t.ex. ängssyra, knölsmörlomma, smörlomma, måbär, smultron, brudbröd, backvicker, käringtand, skogsviol, lundviol, solvända, svartkämpar och ängsvädd (enda lokalen), Rumex acetosa, Ranunculus bulbosus, R. acre, Ribes alpinum, Fragaria vesca, Filipendula vulgaris, Vicia cassubica, Lotus corniculatus, Viola riviniana, V. reichenbachiana, Helianthemum nummularium, Plantago lanceolata, och Succisa pratensis. Enekullen är väl värd ett besök!

TÄRNUDDENS TVÅ MORER

Norr om själva udden ligger två lövskogar, ungefär 100 m från varandra. När Tärnuddens fyr var igång (1883-1913) så hade personalen odlingar i området. Det märks särskilt i den sydvästra dungen där man fortfarande kan se träd (aspar) växande på rad. Några plantor jordgubbar, Fragaria x ananassa, (inga bärl!) står kvar. Här växer också röd och vit skogslilja, kanelros, vitklöver, rödklöver och lundviol, Cephalanthera rubra, C. longifolia, Rosa majalis, Trifolium repens, T. pratense och Viola reichenbachiana. På väg mot den nordöstra moren kan man passa på att titta på kråkbär, Empetrum nigrum, som växer mitt emellan lövdungarna. Väl framme kan man studera Sandöns enda klibbal, Alnus glutinosa. Den noterade redan Eisen och Stuxberg när de år 1867 besökte platsen! Numera är den en stubbe med flera rotskott. Här växer också skogsbräken, nordbräken, ekbräken, måbär, bockrot, sårläka, myskmadra m.m. (Dryopteris carthusiana, D. expansa, Gymnocarpium dryopteris, Ribes alpinum, Pimpinella saxifraga, Sanicula europaea, Galium odoratum).

Klibbalskott utgående från stubben av kullfallen gammelal i Tärnuddens nordöstra lövskog. J.Petersson, juni 1989.

TÄRNUDDENS DYNÄNKOR

Nordost om husen vid Tärnudden, längs en körväg som går till Kyrkudden, finns några fuktiga partier. Åkerfräken, smalfräken, fjällgröe och rosettjungfrulin, Equisetum arvense, E. variegatum, Poa alpina och Polygala amarella, finns här. I ett grävt (?) håll har bredekaveldun, Typha latifolia, etablerat sig, och i området finns också stora buskage av rödvide, Salix purpurea, antagligen planterade. Knärot och ryl, Goodyera repens och Chimaphila umbellata, hittas i ungskog i dynsänkornas kanter.

HÖGA REVARNS MOR

Lövskogen nordost om Höga Revarn är inte så känd men innehåller en del intressanta arter. Här finns de tre ärtväxterna gökärt, häckvicker och backvicker, Lathyrus linifolius, Vicia sepium och V. cassubica, liksom tre gräs tillhörande Poa-släktet: smågröe, smalgröe och lundgröe, Poa pratensis ssp. irrigata, P. pratensis ssp. angustifolia och P. nemoralis. Ett vackert bestånd av röd skogslilja växer en bit upp mot Höga Revarn.

KYRKUDDENS MOR OCH DYNÄNKOR

Kyrkuddens mor ligger cirka 500 m öster om fyren, på insidan av randdynen. I den här rönndominerade moren finns några för ön intressanta arter. Här har gräset lundskäfting, Brachypodium sylvaticum, sin enda växtplats på Sandön, och här finns skavfräken, spindelblomster, kanelros och ryl, Equisetum hyemale, Listera cordata, Rosa majalis och Chimaphila umbellata. Dynsänkorna ligger nordväst om fyren och följer i stort sett vägen, främst på insidan. Här växer bl.a. smalfräken, östersjötåg, torvtåg, fjällgröe, tagelsäv, grönstarr, svartvide, amerikansk dunört och åkermolke, Equisetum variegatum, Juncus balticus, J. alpinus ssp. alpinus, Poa alpina, Eleocharis quinqueflora, Carex demissa, Salix myrsinifolia, Epilobium ciliatum ssp. ciliatum och Sonchus arvensis. På de smärre sandkullarna runt om växer röd skogslilja och backvial, Cephalanthera rubra och Lathyrus sylvestris.

ENELYCKAN

Enelyckan (Hemängsmark), söder om Säludden, uppodlades på 1780-talet. Här odlades potatis och råg och här fanns antagligen också beten och ängsmark. Området var inhägnat och här fanns också tidigare en lada, byggd av den ökände Petter Gottberg. Floran är nu förhållandevis rik i Enelyckan. Enbuskar dominerar, rönn och oxel, Sorbus aucuparia och S. intermedia, finns också, men inga andra lövträd. Förvånansvärt många arter är kalkälskande, t.ex. flentimotej, backglim, knölsmörblomma, stor kustruta, hartsros, brudbröd, vildlin, rosettjungfrulin, solvända, färgmåra och axveronika, Phleum phleoides, Silene nutans, Ranunculus bulbosus, Thalictrum minus ssp. majus, Rosa villosa, Filipendula vulgaris, Linum catharticum, Polygala amarella, Helianthemum nummularium, Galium triandrum och Veronica spicata. Många arter hör kulturmarken till: krusbär, gullusern, hundkex och prästkrage, Ribes uva-crispa, Medicago falcata, Anthriscus sylvestris och Leucanthemum vulgare. Här finns också knägräs, darrgräs, revsmörblomma, revfingerört, smultron, jungfrulin och äkta johannesört, Danthonia decum-

bens, Briza media, Ranunculus repens, Potentilla reptans, Fragaria vesca, Polygala vulgaris och Hypericum perforatum. Ett trevligt område!

TOMTEBOLYCKAN

Tomtebolyckan var en för oss okänd mor, som vi fick tips om ute på Ön. Den har inget namn, vad vi känner till, så därför har vi själva döpt den till Tomtebolyckan, eftersom den är belägen cirka 500 m rakt söder om Tomtebo. Den domineras av grova aspar och enbuskar och är relativt artrik. Spår av ett tidigare bete tyckte vi oss se. Här växer t.ex. getrams, bergsyra, grässtjärnblomma, bergbräsa, spets/korallhagtorn, oxbär, hartsros, gulvial, skogsstjärna och slätterfibbla, Polygonatum odoratum, Rumex acetosella, Stellaria graminea, Cardamine hirsuta, Crataegus calycina, Cotoneaster integerrimus, Rosa villosa, Lathyrus sylvestris, Trientalis europaea och Hypochoeris maculata.

SÄLBO LÖVSKOG (BOMOREN)

Sälbo Lövskog ligger i nordöstra delen av den stora inlandsdynen Höga Åsen och är en av de allra finaste morenerna på Sandön. Här kan man vandra bland kraftiga hasselbuskar och idegranar, vars skuggor faller på hässlebrodd, lundviol, myskmadra och linnea, Milium effusum, Viola reichenbachiana, Galium odoratum och Linnaea borealis. Med lite tur och envishet kan man urskilja några bestånd av lopplumner, Lycopodium selago, bland mängderna av revlumner, L. annotinum.

SNABBKJUSAN

Snabbkjukan ligger också i anslutning till Höga Åsen och är en av de största lövdungarna vid den stora inlandsdynen. Namnet Snabbkjukan lär komma från skonaren "Snabb", som 1849 byggdes vid varvet nära Gamla Gården. Stammen till fartyget var huggen av ek (?) från denna lövdunge. Nästrot, nattviol och vit skogslilja, Neottia nidus-avis, Platanthera bifolia och Cephalanthera longifolia, finns här. Hybriden mellan den sistnämnda och röd skogslilja, C. rubra, växte några hundra meter närmare Schipkapasset. Vippärt, Lathyrus niger, har en av sina fåtaliga växtplatser i Snabbkjukan.

BECKREVSKULLEN OCH MOREN 400 M VÄSTER DÄROM

På sydsidan av Beckrevskullen, som ligger rakt söder om Beckrevet, växer både vit och röd skogslilja och hybriden nära varandra. Här kan man verkligen studera skillnader och likheter och se hur föräldraarternas karaktärer blandas i hybriden. Den får en rosa färgton, gul läppfläck, ofta relativt långa stödblad och rikbladig stjälk. Att korsningar sker så ofta just på Gotska Sandön (hybriden är mycket ovanlig i övrigt) måste bero på att de båda arterna växer inom ett begränsat område och att de sena vårarna försenar den vita skogsliljans blomning så att den nära på blir samtidig med den röda skogsliljans. Beckrevskullen har för övrigt också ett fint bestånd av ek, rikligt med revlumner, stenbär, häckvicker och skogskovall. Lycopodium annotinum, Rubus saxatilis, Vicia sepium och Melampyrum sylvaticum. I moren väster om kullen kan man bl.a.

hitta hässlebrodd, finnoxel och ryl, Milium effusum, Sorbus hybrida och Chimaphila umbellata.

BJÖRCKMOREN

Björckmoren är egentligen flera lövskogspartier, utspridda väster om Beckrevssvaget. Här finns flera intressanta och ovanliga arter som är värda en titt. Sorbus-släktet är väl representerat med fyra arter: oxel, rönn, finnoxel, och klippoxel, S. intermedia, S. aucuparia, S. hybrida och S. rupicola, den sistnämnda med sin enda växtplats på Sandön. Skogsbräken, hässlebrodd, liljekonvalj, stenbär, ögonpyrola och gullris, Dryopteris carthusiana, Milium effusum, Convallaria majalis, Rubus saxatilis, Moneses uniflora och Solidago virgaurea, växer också i de olika lövdungarna i området.

INRE OCH YTTRE DYSNÄNKORNA VID BREDSSAND

Den inre dysnänkan gömmer sig i en talldunge, åtminstone delvis bergtall, som är mycket tät och svår att forcera. Östersjötåg, kärrknipprot, purpurknipprot och majviva, Juncus balticus, Epipactis palustris, E. atrorubens och Primula farinosa, finns i stora mängder, medan vi endast kunde hitta fyra blommande exemplar och fyra sterila rosetter av johannesnycklar, Orchis militaris. I fukten trivs flera olika Salix-arter: sälg, gråvide, svartvide, krypvide och sandvide, S. caprea, S. cinerea, S. myrsinifolia, S. repens ssp. repens och ssp. argentea. I dungen finns också knärot, spindelblomster, ögonpyrola, ryl och två bestånd av kråkbär, Goodera repens, Listera cordata, Moneses uniflora, Chimaphila umbellata och Empetrum nigrum.

Den yttre dysnänkan är en öppen, fuktig yta, som domineras av östersjötåg, slankstarr, kärrknipprot och majviva, Juncus balticus, Carex flacca, Epipactis palustris och Primula farinosa, och har en annan och mer artrik karaktär än den inre. Här finns växter som storven, grenrör, gråsvingel, sjöstarr, ag, knutnarv, kustarun, brunört, frossört och åkermolke, Agrostis gigantea, Calamagrostis canescens, Festuca rubra ssp. arenaria, Carex oderi ssp. pulchella, Cladium mariscus, Sagina nodosa, Centaurium littorale, Prunella vulgaris, Scutellaria galericulata och Sonchus arvensis.

ARTBESKRIVNINGAR. Arterna är ordnade enligt Krok och Almquist (1985). Svenska och latinska namn följer också denna flora. De arter som vi påträffat 1988-89 markeras med * i slutet av texten.

Följande namnförkortningar används:

Arw. = Th.Arwidsson

BP = Bengt Pettersson

ES = G.Eisen och A.Stuxberg

KJ = Karl Johansson

SOL = Svenolov Lindgren

TV = Tycho Vestergren

herb. Visby = Visby Läroverks herbarium, Säveskolan, Visby

REVLUMMER, *Lycopodium annotinum*

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Arten förekommer i de flesta morer på ön. *

STRANDLUMMER, *Lycopodium inundatum*

Denna lilla, svärupptäckta lummerart finns noterad från Gotska Sandön i Hulténs atlas (1950). Den är i övrigt ej omnämnd från ön.

LOPPLUMMER, *Lycopodium selago*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Denna växt är endast känd från två lokaler, Stora Idemoren och Sälbo lövskog. Endast några bestånd finns på vardera lokalen. *

ÅKERFRÄKEN, *Equisetum arvense*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Är endast funnen i Tärnuddens dynsänkor och i den yttre dynsänkan vid Bredsand. *

SJÖFRÄKEN, *Equisetum fluviatile*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren uppger arten från Bredsand. Ej noterad av andra botanister.

SKAVFRÄKEN, *Equisetum hyemale*

KJ 1897, enl. Westöö 1859. På vilken lokal Westöö fann arten 1859 finns ej angivet. Första mer lokalbestämda uppgift återfinns i SOL 1968, där skavfräken uppges för Tärnuddens lövskogar. Vi har ej sett den vid Tärnudden men hittade 1988 ett litet bestånd i Kyrkuddsmoren. *

SKAVFRÄKEN x SMALFRÄKEN, *Equisetum hyemale x variegatum*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Inga ytterligare noteringar finns.

SMALFRÄKEN, *Equisetum variegatum*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Arten är bunden till öns dynsänkor och finns noterad från Tärnudden, Kyrkudden och både yttre och inre dynsänkorna vid Bredsand. *

LÅSBRÄKEN, *Botrychium lunaria*

ES 1868. Eisen och Stuxberg uppger arten som sällsynt i öns lövskogar. Arwidsson (1938) har sett arten i Vassestensmor och vid Tersord. Lindgren (1968) har antecknat låsbräken från Kapellängen. Vi har endast sett arten på kuststräckan från Hamnudden upp mot Gamla gården, där den växer på bara partier ovanför branterna. *

STENSÖTA, *Polypodium vulgare*

ES 1868. Westöö samlade arten på ön redan 1852 (enligt KJ 1897). Denna ormbunke finns spridd på ön och växer på dyner och i morer. *

ÖRNBÄRÄKEN, Pteridium aquilinum

ES 1868, noterad redan våren 1867 av Holtz (Holtz 1871). I morer, främst på norra delen av ön. *

TRÄJON, Dryopteris filix-mas

KJ 1907. Denna ormbunke anges redan 1907 av K.Johansson från Stora Idemoren, där den fortfarande finns kvar. Vi har också antecknat träjon från Enekullen och Fyrbyns närhet. *

SKOGBÄRÄKEN, Dryopteris carthusiana

KJ 1897 (enligt Kahl). Denna art växer i många av morerna på Gotska Sandön. *

LUNDBÄRÄKEN, Dryopteris dilatata

Ingmansson 1988. En av de nya arter vi hittat under våra inventeringar på ön. Den växer på följande lokaler: I tallskog norr om Tersordsåkern, vid stigen SO Gamla gården, i tallskog nära stigen NNO om Kyrkogården, vid Brausttåppan och på Enekullen. *

NORDBÄRÄKEN, Dryopteris expansa

Ingmansson 1988. Liksom ovanstående ny art för ön. Vi fann den tillsammans med systerarten i tallskog nära stigen NNO Kyrkogården. Dessutom har vi sett den växa på Enekullen och i Tärnuddens nordöstra lövskog. *

EKBÄRÄKEN, Gymnocarpium dryopteris

SOL 1968. Lindgren uppger ekbräken från Tärnuddens lövskog, där vi också sett arten i den nordöstra delen. Dessutom växer den på nordöstra delen av Enekullen. *

TALL, Pinus sylvestris

M.I. Lallerius 1772. En av Gotska Sandöns dominerande arter. Alltstädes närvarande och sätter sin prägel på ön. *

BERGTALL, Pinus mugo

Ebba Sylvan 1907. "Planterades i en hästskoformad deflationsyta vid Norra Fyren" enligt Munthe (1924). Den finns nu kvar i samma område och bildar delvis täta bestånd på randdynen runt fyrplatsen. Arten är representerad av var. uncinata (Lam.)Willk. (Sylvan 1907, Arw. 1938). *

BANKSIANATALL, Pinus banksiana

Arw. 1938, enligt TV 1921. Liksom föregående art planterad runt Norra Fyren i början av 1900-talet. Detta gjordes för att stoppa vandringsdynens framfart. Vi har sett detta träd vid Prästvågens passage genom randdynen. *

EUROPEISK LÄRK, Larix decidua

Arten verkar inte tidigare vara angiven för Gotska Sandön. Den växer NO Fyrbyn nära vägen mot Båthuset på norra sidan. *

SIBIRISK LÄRK, Larix sibirica

BP 1959. Den sibiriska lärken anges av Pettersson (1959) som tidigare planterad vid Fyrbyn. Vi har inte sett arten på Sandön och dementerar härmed vår tidigare uppgift (Ingmansson 1988), vilken grundade sig på förutfattade meningar.

GRAN, Picea abies

ES 1868, tidigare sedd av Holtz våren 1867 (Holtz 1871). Förekommer endast sällsynt och med enstaka exemplar i främst morer på

Gotska Sandön. Vi har bara noterat gran på sex lokaler, av vilka grandalens sju exemplar (1989) utgör det "tätaste" beståndet. *

VITGRAN, Picea glauca

BP 1959. Anges av Pettersson som planterad. Vi har sett den just nordöst om Fyrbyn. *

EN, Juniperus communis

ES 1868. Tidigare noterad av Holtz våren 1867 (Holtz 1871). Förekommer spridd på ön i många av morerna. *

IDEGRAN, Taxus baccata

M.I.Lallerius 1772. Idegranen växer i många av öns morer. Särskilt rikliga bestånd finns i Lilla Idemoren, Kapellänget och i synnerhet i Stora Idemoren. *

BANDTÅNG, Zostera marina

Arw. 1938 (enligt Sernander 1894. Uppges även av Lindgren (1977) som förekommande i stranddriften.

TIGERLILJA, Lilium lancifolium

Ny art för Gotska Sandön. Vi har hittat denna kulturspridda växt i ett snår 10 m sydöst om Kapellet. *

TULPAN, Tulipa gesneriana

Kvarstående vid husen i S:t Anna. *

PÄRLHYACINT, Muscari botryoides

Exemplar som troligen tillhör denna art finns dels kvarstående vid husen i S:t Anna och spridda på området just nordöst om Fyrbyn. *

TOFSHYACINT, Muscari comosum

Arw. 1938 enligt TV 1921, i Bourgströms herb. "Troligen odlad" enligt Arwidsson.

SKOGLÖK, Allium scorodoprasum

ES 1868. Uppges av Eisen och Stuxberg som växande vid Gamla Gården. Vi har inte sett skogslök på ursprungslokalen, men vi har istället antecknat den från Kapellängen och Fyrbyn. *

SANDLÖK, Allium vineale

KJ 1897 enligt Westöö 1859. Arten förekommer sparsamt i några morer och vid S:t Anna. *

BACKLÖK, Allium oleraceum

KJ 1907. Backlöken är sedan gammalt känd från kapellänget och Gamla Gården. Vi har sett den på dessa lokaler samt i Höga Land-området, i Enelyckan och på en strandvall vid Källa Hamn. Vitblommiga former finns bl.a. i Kapellänget. *

GRÄSLÖK, Allium schoenoprasum

SOL 1977. Uppges av Lindgren från S:t Anna, där vi också sett den kvarstående i rabatterna vid husen. *

SPARRIS, Asparagus officinalis

Engström 1926. Uppges av både Engström och Arwidsson (1938) från Höga Land.

GETRAMS, Polygonatum odoratum

KJ 1907. Förekommer i många av morerna. *

LILJEKONVALJE, Convallaria majalis
KJ 1897, enligt Westöö. Relativt vanlig i morerna. *

EKORRBÄR, Maianthemum bifolium
ES 1868. Ekorrbäret är en av karaktärsarterna i Gotska Sandöns morer. *

ORMBÄR, Paris quadrifolia
Arw. 1938. Arwidsson uppger ormbäret från Lilla Idemoren, där han enligt uppgift sett ett sterilt exemplar. Arten är ej sedd av andra botanister på ön.

PÅSKLILJA, Narcissus pseudo-narcissus
Uppgavs av Lena Fagerström från Tersordsäng under 1980-talet. I maj 1989 fanns påskliljan med enkla och med fyllda blommor på flera lokaler på ön. Vi har noterat arten från Hamnudden, Tersordså kern, S:t Anna, Mausoléet, Kapellänget och Fyrbyn. *

PINGSTLILJA, Narcissus poeticus
Några exemplar blommade i maj 1989 tillsammans med påskliljor just väster om ett litet hus 100 meter norr om Hamnudden. *

GUL SVÄRDSLILJA, Iris pseudacorus
Hultén 1971. I Hulténs Atlas förekommer en prick på Gotska Sandön för denna art. Inga andra uppgifter har hittats.

ÖSTERSJÖTÅG, Juncus balticus
ES 1868. Anges av Eisen och Stuxberg som sällsynt vid östra kusten. Vi har sett den i öns dynsänkor vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. Möjligen kan Kyrkuddens dynsänkor överensstämma med ursprungslokalen. *

RYLTÅG, Juncus articulatus
Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren hade sett arten 1921 i dynsänkor vid Bredsand och Tärnudden. Vi har också antecknat ryltåg för dessa lokaler samt från Kyrkuddens dynsänkor. *

TORVTÅG, Juncus alpinus ssp. alpinus
Arw. 1939, enligt TV 1921. Vestergren såg denna art 1921 i Kyrkuddens dynsänkor, där den fortfarande finns kvar. *

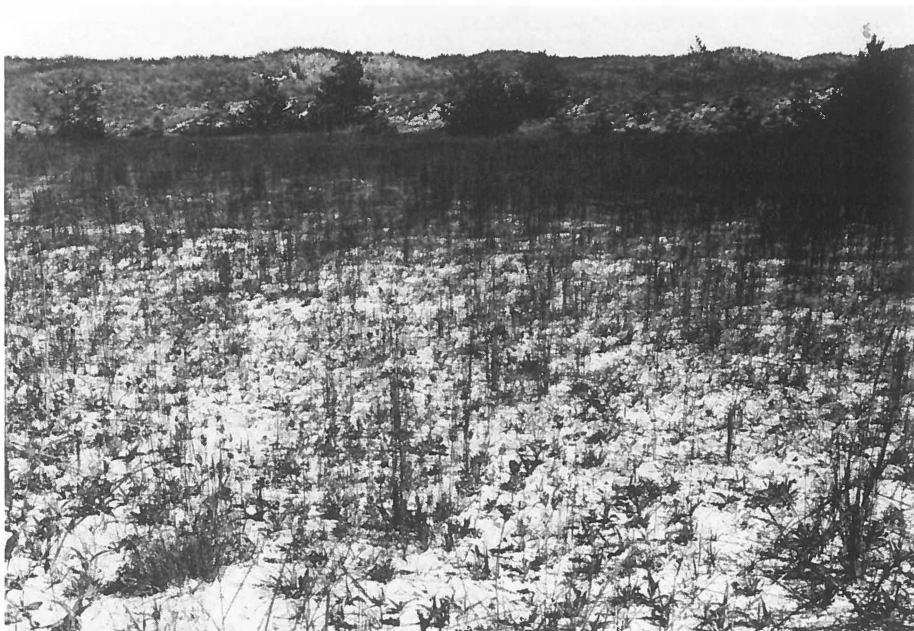
KNIPPFRYLE, Luzula campestris
ES 1868. Förekommer sparsamt i öns morer. Vi har sett arten vid Gamla Gården, på Enekullen, vid Fyrbyn och i Enelyckan. *

ÅNGSFRYLE, Luzula multiflora
ES 1868. Ångsfryle är något vanligare än knippfrylet och förekommer i många av öns morer. *

VÅRFRYLE, Luzula pilosa
ES 1868, sedd tidigare under våren 1867 av Holtz (Holtz 1871). Vanlig art i öns morer. *

VASS, Phragmites australis
Arw. 1938, enligt TV 1921. Anges av Vestergren från dynsänkorna vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. Vi har noterat arten på samtliga dessa ursprungslokaler. *

Getrams, Polygonatum odoratum, NO Hamnudden. J.Petersson juni 1989

Yttre dynsänkan vid Bredsand domineras av östersjötåg, Juncus bal-ticus. J.Petersson, juni 1989.

VÅRBRODD, Anthoxanthum odoratum

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Detta gräs är rikligt förekommande i öns morer. *

HÄSSLEBRODD, Milium effusum

Arw. 1938, enligt TV 1921. Ett lundgräs, som växer i de rikaste morerna på Gotska Sandön. *

TIMOTEJ, Phleum pratense ssp. pratense

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Sällsynt i några av öns morer. *

VILDTIMOTEJ, Phleum pratense ssp. bertolonii

SOL 1968. Uppges av Lindgren för Enekullen.

FLENTIMOTEJ, Phleum phleoides

Ingmansson 1988. En ny art för Gotska Sandön, som vi hittade i augusti 1988. Den växte med några exemplar i Enelyckan. *

STORVEN, Agrostis gigantea

Ingmansson 1988. Storven upptäcktes vid vårt augustibesök på ön 1988 i yttre dynsänkan vid Bredsand. (Anm: Latinska namnet fel utskrivet i Ingmansson 1988). *

RÖDVEN, Agrostis capillaris

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Detta gräs växer relativt vanligt i Gotska Sandöns morer. *

BERGVEN, Agrostis vinealis

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergrens uppgift från Hamnudden gäller kollektivarten Agrostis canina, varur Agrostis vinealis senare urskiljts. Det är med all sannolikhet denna senare art som avses av Vestergren, då brunven, Agrostis canina, växer på fuktig mark med lågt pH. Miljön vid Hamnuddslokalen överensstämmer med bergvenens krav och den växer ännu där på gläntan vid nödtelefonen. *

PIPRÖR, Calamagrostis arundinacea

Ingmansson 1988. Denna, tidigare ej funna art, växer sällsynt i nordöstra delen av Kapellänget. Detta fynd utgör troligen det första spontana för Gotland. Ett tidigare publicerat fynd från Roma sockerbrukspark (Nilsson, 1981) gäller med all säkerhet spridning genom gräsfrö. *

GRENÖR, Calamagrostis canescens

Ingmansson 1988. Detta gräs hittade vi 1988 i nordvästra kanten av yttre dynsänkan på Bredsand. *

BERGRÖR, Calamagrostis epigeios

KJ 1907. Växer i vissa av öns morer och någon gång i kanten av åsar. *

SANDRÖR, Ammophila arenaria

M.I.Lallerius 1772. Lallerius uppger arten som sanddynbindare redan 1772, och då tycks den ha varit relativt vanlig. De resenärer som besökte ön 1867 (Eisen och Stuxberg samt Holtz) anger samtliga att arten minskat drastiskt. Sandrör planterades senare (se Arw. 1938) och är nu åter dominerande, främst på Sandöns stranddynen. *

ÅKERKÖSA, Apera spica-venti

KJ 1907. Johansson anger detta åkerogräs för området vid Norra Fyren.

LUDDTÅTEL, Holcus lanatus

KJ 1907. Johansson har sett arten 1903 vid Norra Fyren. Lindgren (1968) anger den från Tärnuddens lövskog, där vi också sett den i den sydvästra delen. Dessutom har vi antecknat luddtåtel från området öster om Gamla Gården samt vid Tersord. *

BORSTTÅTEL, Corynephorus canescens

ES 1868. Westöö samlade arten 1852 (KJ 1897). Dominerande art på fälten mellan stranddyn och randdyn och är dessutom vanlig på övriga fria sanddytor. *

VÅRTÅTEL, Aira praecox

KJ 1897, enligt Kahl. Förekommer vid stigar på flera spridda ställen över ön. *

KRUSTÅTEL, Deschampsia flexuosa

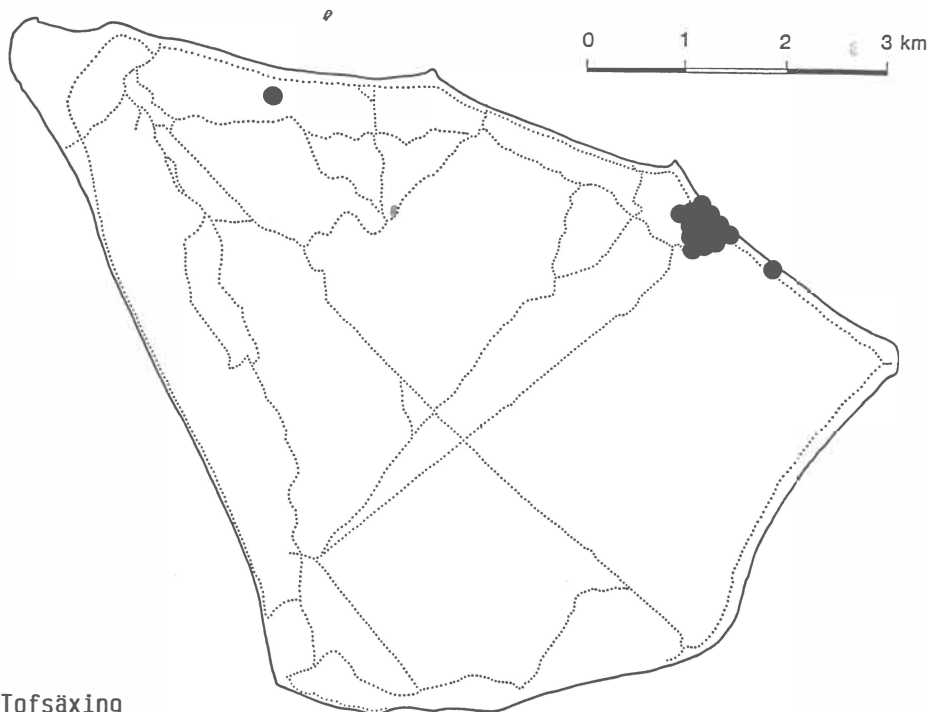
Arw. 1938, enligt TV 1921. Vanligt förekommande i morer och arten är en av de första man möter vid övergången från den karga tallskogen till rikare marker. *

TUVTÅTEL, Deschampsia cespitosa

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren samlade ett beläggsexemplar, nu i Riksmuséet, i Tärnuddens dynsänkor.

ÄNGSHAVRE, Arrhenatherum pratense

Arw. 1938, enligt Sernander 1894. Sernander uppger arten från Gam-

Tofsäxing

la Gården, där även Vestergren och B.Pettersson sett den. Inga uppgifter finns publicerade i senare tid.

LUDDHAVRE, Arrhenaterum pubescens

KJ 1907. Arten sågs redan 1894 vid Gamla Gården av Rutger Sernander (Arw. 1938). I gläntan vid Gamla Gården finns detta gräs fortfarande kvar, liksom vid lövsträngen nordöst om Hamnudden samt vid Kapellänget och Enelyckan. *

KNYLHAVRE, Arrhenaterum elatius

Arw. 1938, enligt TV 1921. Arten finns fortfarande kvar vid en av Vestergrens ursprungslokaler, nämligen Enelyckan, Vi har också antecknat knylhavren från Tersord, Gamla Gården, Tärnudden sydvästra och nordöstra lövskogar samt från nordvästra delen av ön. *

TOFSÄXING, Koeleria glauca

KJ 1907. Den hittade av K.Johansson vid hans besök på Gotska Sandön år 1903. Han uppger arten från nordöstra delen av ön, "på dyn där sandbindningsåtgärder vidtagits". Vestergren preciserar lokalen till Källa Hamn och Säludden (Arw. 1938). I dagsläget är den rikligt spridd söder om Säludden ned mot Källa Hamn och Arnagrop. Enstaka isolerade tuvor har noterats 100 m nordöst om Björkmören

Tofsäxing, Koeleria glauca. G.Ingmansson, Gotska Sandön, augusti 1988.

och vid vägen öster om Bendalen. Som Johansson antyder är det möjligt att arten inkomit i samband med sandbindning av vandringsdyner. Lokalerna på Gotska Sandön är de enda på Gotland. *

KNÄGRÄS, *Danthonia decumbens*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren anger arten från Fyrområdet. Vi har enbart sett knägräs i Enelyckan. *

ÄLVÄXING, *Sesleria caerulea*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren anger växtplatsen för sitt enda exemplar till Sågbacken. Då flera sägar funnits från Hamnuddens ned mot Gamla Gården är det osäkert vilken plats som avses. Arwidsson och B. Pettersson har sett älväxing vid Gamla Gården. Vi har endast noterat detta på Gotland vanliga gräs från en lokal 600 m SSV Gamla Gården. Här växer den på ett mycket begränsat område (1 m²) just väster om körvägen. *

BERGSLOK, *Melica nutans*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Detta sirliga gräs finns rätt sällsynt i öns morer. Vi har noterat det från Brausttälpan, Vassestensmor, Sälbo lövskog och Kyrkuddsmoren. *

DARRGRÄS, *Briza media*

KJ 1907. Johanssons primäruppgift avser Gamla Gården, där det fortfarande finns kvar. Vi har även sett arten i Tärnuddens sydvästra lövskog, vid Fyrbyn och i Enelyckan. *

HUNDÄXING, *Dactylis glomerata*

KJ 1907. Hundäxing finns spridd i vissa av öns morer. *

VITGRÖE, *Poa annua*

KJ 1897, enligt Westöö. Arwidsson (1938) anger Westöös belägg från år 1859. Växer på stigar. Spridd på ön, men ej särskilt vanlig. *

KÄRRGRÖE, *Poa trivialis*

KJ 1907. Johansson såg arten i busksnår vid Kapellet. Vi har enbart sett den växa i en orensad rabatt i Fyrbyn. *

Poa pratensis

ES 1868. Johansson (1897) anger att Westöö tagit arten på Sandön (Westöö besökte ön några gånger på 1850-talet). Tre underarter finns på Gotska Sandön:

SMÅGRÖE, *Poa pratensis* ssp. *irrigata*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Exemplar som bör hänföras till denna underart har setts i Snabbkjusan, Höga Revarns Mor och i Sälbo lövskog. *

SMALGRÖE, *Poa pratensis* ssp. *angustifolia*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Denna underart förekommer rikligt spridd i Gotska Sandöns morer. *

ÄNGSGRÖE, *Poa pratensis* ssp. *pratensis*

Denna underart är vanligt förekommande i öns morer. *

FJÄLLGRÖE, *Poa alpina*

Ingmansson 1988. Ett av de mer överraskande nyfynden vi gjorde på

Fjällgröe, *Poa alpina*. J. Petersson, Tärnuddens dynsänkor juni 89.

Ön 1988 var fjällgröet i Kyrkuddens och Tärnuddens dynsänkor. Det växer här i den kalkrika, fuktiga, glesbevuxna sanden i småvuxna, ofta enstråiga exemplar. *

KNÖLGRÖE, *Poa bulbosa*

Arw. 1938. Arwidsson uppger några exemplar från nordligaste delen av den västligaste körvägen i Gamla Nationalparken. Ej sedd av andra botanister. *

LUNDGRÖE, *Poa nemoralis*

Arw. 1938. Finns sällsynt i Öns morer. Vi har antecknat arten från Lilla Idemoren, Kapelllänget, Fyrmören, Höga Revarns mor och Sälbo lövskog. *

BERGGRÖE, *Poa compressa*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Spridd men ej allmän i Öns morer. Vi har dessutom sett den i yttre dynsänkan vid Bredsand. *

FÅRSVINGEL, *Festuca ovina*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Arten förekommer i många av morerna samt i Tärnuddens dynsänkor. *

SANDSVINGEL, *Festuca polesica*

KJ 1910. Sandsvingeln växer spridd över Ön på sandfält och randdynen. *

RÖDSVINGEL, *Festuca rubra* ssp. *rubra*

ES 1868. Växer spridd i Öns morer och finns dessutom i Tärnuddens dynsänkor. *

GRÅSVINGEL, *Festuca rubra* ssp. *arenaria*

KJ 1907. Förekommer troligen sällsynt på stranddynen och randdynen. Vi har sett denna underart vid Bredsand och på randdynen vid Fyrmören. *

ÄNGSSVINGEL, *Festuca pratensis*

KJ 1907. Johansson anger detta gräs som sparsamt förekommande vid Norra Fyren. Ytterligare publicerade uppgifter saknas.

RÖRSVINGEL, *Festuca arundinacea*

Ingmansson 1988. Hittades i augusti 1988 som ny art för Ön vid stigen norrut från kyrkogården. *

ENGELSKT RAJGRÄS, *Lolium perenne*

KJ 1907. Norra Fyren anges av Johansson som ursprunglokal för denna kulturgynnade art. Den har sedan setts här under 1900-talet (Arw. 1938, SOL 1977) och finns fortfarande kvar i Fyrbyn. *

FODERLOSTA, *Bromus inermis*

Denna kulturspridda art växte i juni 1989 i Fyrbyn. Ny art för Gotska Sandön. *

RAKLOSTA, *Bromus erectus*

Ingmansson 1988. En tuva av detta kulturgynnade/spridda gräs hittades i augusti 1988 vid stigen norrut från Kyrkogården. Under besöket i juni 1989 noterades ytterligare en lokal, nämligen ovanför kustbranten 200 m norr om Hamnudden. *

RÅGLOSTA, *Bromus secalinus*

Arw. 1938, enligt beläggsexemplar i Riksmuséets herbarium tagna

1901 av Ernst Nordström. Inga ytterligare fynduppgifter förekommer.

LUDDLOSTA, Bromus hordeaceus

ES 1868. Arten togs redan av Westöö 1859 (KJ 1897). Finns fortfarande kvar på Eisen och Stuxbergs lokal vid Gamla Gården. Dessutom finns den i Fyrbyn och på en lokal på södra delen av ön. Underarten ssp. thominii uppges av B. Pettersson från Gamla Gården (Arw. 1938). *

LUNDSKAFTING, Brachypodium sylvaticum

Ingmansson 1988. Denna på övriga Gotland ytterst vanliga art hittades i Kyrkuddsmoren under vårt besök på ön i augusti 1988. *

RÅG, Secale cereale

KJ 1907. Hittades av Johansson växande på stranden.

STRANDKVICKROT, Elymus farctus

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Detta gräs växer spritt runt ön i övergången från sandstrand till stranddyn. *

KVICKROT, Elymus repens

ES 1868. Insamlades redan 1859 på Gotska Sandön av Westöö (herb. Visby). Sällsynt art på Gotska Sandön. Uppges av flera botanister från Gamla Gården (Arw. 1938, Lindgren 1977). Dessutom noterad vid Tersord (Arw. 1938), Kapellet (Lindgren 1977) och Skogsudden (Arw. 1938). Vi har sett arten i Fyrbyn och på södra kusten. *

STRANDRÅG, Leymus arenarius

ES 1868. Samlad av Westöö redan 1859 (KJ 1897). Möjligen kan Lallerius (1772) uppgift om "rödgräs" på stranddynerna gälla denna art (sandrör uppges med namnet "marhalm"). Detta sandbindande gräs finns spritt på öns stranddyner men förekommer också på sandfält vid Fyrbyn, Kapellängen och Gamla Gården. *

BREDKAVELDUN, Typha latifolia

Ingmansson 1988. Denna art noterades som ny för ön i augusti 1988, då vi fann den växande i ett grävt vattenhål i Tärnuddens dynsänkor. *

RÖDSÄV, Blysmus rufus

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vesterlgren och senare även Arwidsson såg arten växa i Tärnuddens dynsänkor.

AGNSÄV, Eleocharis uniglumis

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vesterlgren anger arten för Tärnuddens dynsänkor.

TAGELSÄV, Eleocharis quinqueflora

Arw. 1938, enligt TV 1921. Växten uppges av Vesterlgren som förekommande i en dynsänka vid Bredsand. Vi har sett tagelsäv på samma lokal samt i Kyrkuddens dynsänkor. *

AG, Cladium mariscus

Ny art för Gotska Sandön. Anders lekander noterade arten i yttre dynsänkan vid Bredsand 1987. *

SANDSTARR, Carex arenaria

ES 1868. Ingen besökare på ön har väl undgått att notera sandstarrs snörräta rader genom sanden. En av öns vanligaste arter på

bara sandområden. *

PIGGSTARR, Carex spicata

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren samlade från Gamla Gården beläggsexemplar som finns i Riksmuséets herbarium. Även Arwidsson har sett arten på nämnda lokal.

SNÅRSTARR, Carex muricata

Arw. 1938, enligt TV 1921. Även denna art insamlades av Vestergren 1921 vid Gamla Gården. Den har dessutom setts på denna lokal av Arwidsson och B. Pettersson. Snårstarren växer fortfarande kvar i västra delen av gläntan vid Gamla Gården. Vi har också sett arten i mittremsan på den stig, som går från Hamnudden upp mot det lilla huset 100 m norr om Hamnudden. *

VISPSTARR, Carex digitata

KJ 1897, enligt Westö 1852. Vanligt förekommande i morerna på Gotska Sandön. *

BACKSTARR, Carex ericetorum

Ny art för Gotska Sandön. Den hittades i början av maj 1989 i ett fåtal exemplar i övre kanten av en torrbacke cirka 200 m norr om Hamnudden. *

VÅRSTARR, Carex caryophyllea

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren uppger "sterila exemplar troligen denna art" från Tersord. Vi har sett arten vid Gamla Gården. *

LUNDSTARR, Carex montana

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren uppger att arten skall förekomma i "stora bestånd" vid Gamla Gården. Då ingen varken före eller efter Vestergren sett arten vid denna, av botanister ofta besökta lokal, förefaller uppgiften något tvivelaktig.

GRUSSTARR, Carex hirta

SOL 1968. Grusstarren anges av Lindgren som växande vid Gamla Gården, där vi också har noterat arten. *

ÄRTSTARR, Carex oederi

Arw. 1938, enligt TV 1921. Kollektivarten anges av Vestergren från dynsänkorna vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. Vi har noterat huvudformen, ssp. oederi, för samma lokaler. *

SJÖSTARR, Carex oederi ssp. pulchella

Former med denna underarts karaktärer har setts i dynsänkorna vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. *

GRÖNSTARR, Carex demissa

Ingmansson 1988. Denna starrart noterades med enstaka exemplar i Kyrkuddens dynsänkor i augusti 1988.

SLANKSTARR, Carex flacca

Arw. 1938, enligt TV 1921. Denna starrart dominerar ofta i öns dynsänkor vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. *

Nattviol, Platanthera bifolia, är en vanlig orkidé i Gotska Sandöns morer. Tärnuddens nordöstra lövskog. J. Petersson, juni 1989.

HUNDSTARR, Carex nigra

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren samlade beläggexemplar, nu i Riksmuséets herbarium, 1921 i Tärnuddens dynsänkor. Enda noteringen av arten från ön.

JOHANNESNYCKLAR, Orchis militaris

BP 1959. Bengt Pettersson uppger denna orkidé från Bredsands dynsänkor, där arten fortfarande finns kvar i den inre tallbevuxna dynsänkan. I juni 1989 sågs fyra blommande exemplar och fyra bladrossetter. *

JUNGFRU MARIE NYCKLAR, Dactylorhiza maculata coll.

Arw. 1938, enligt TV i Bourgströms herbarium. Exemplaren var insamlade på ön 1909. Ej sedd av andra botanister.

BRUDSPORRE, Gymnadenia conopsea

SOL 1977. Lindgren uppger arten som växande i öns dynkärr. Detta är den enda uppgiften om brudsporre på Gotska Sandön.

GRÖNKULLA, Coeloglossum viride

Arw. 1938, enligt B. Pettersson. Pettersson, som besökte ön 1937 anger arten från randdynens insida vid Arnagrop. I boken "Gotlands orkidéer" (1951) skriver han: "It was once found on Gotska Sandön growing in a shady pinewood to the leeward of a dune from which fresh drift-sand incessantly sifted over the ground, a strange locality for this plant." Detta fynd är det enda uppgivna från Gotska Sandön.

NATTVIOL, Platanthera bifolia

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Förekommer i många av öns morer. *

GRÖNVIT NATTVIOL, Platanthera chlorantha

SOL 1977. Lindgren uppger denna nära släkting till den vanliga nattviolen från tallhed och morer på Gotska Sandön. Ej noterad av andra botanister.

KNÄROT, Goodyera repens

KJ 1907. En av de vanligaste orkidéerna på Gotska Sandön. Förekommer i morer, på randdynens insida och i kanter av öns dynsänkor. Sturevik (1984) anger i sin artikel om knäroten på Gotska Sandön följande lokaler, där vi inte uppmärksammade arten: Fyrmoren (enstaka), O Lilla Beckrevet (enstaka), V Beckrevsmoren (enstaka), Tärnuddens lövskog (100-500 ex), Enekullen (enstaka), Vassestensmören (100-500 ex) och Lilla Idemoren (enstaka). *

RÖD SKOGLILJA, Cephalanthera rubra

ES 1868. Arten samlades redan av Westöö år 1859 (herb. Visby). Övanligt rikligt förekommande i främst sluttningar från S:t Anna till Vinbukten. Andra rika lokaler finns i nordöst vid Beckrevskullen. I övrigt växer den röda skogsliljan främst vid Randdynen och Höga Åsens sluttningar samt vid Kyrkuddens dynsänkor. *

VIT SKOGLILJA, Cephalanthera longifolia

Arw. 1938, enligt TV 1921. Växer fuktigare och i rikare marker än den röda skogsliljan och man hittar den företrädesvis i öns lövskogsmorer. *

Knärot, Goodyera repens. G. Ingmansson, Gotska Sandön, 9 augusti 1988.

En stor mängd röda skogsliljor, Cephalanthera rubra, runt ett trädskellett på Höga Land. J.Petersson, juni 1989.

VIT x RÖD SKOGLILJA, Cephalanthera longifolia x rubra
BP 1941. Hittades först av B.Pettersson år 1937 vid Höga Land, Denna praktfulla hybrid finns fortfarande kvar i samma område. Den finns också spridd i enstaka exemplar och små grupper västerut till S:t Anna udd. Vidare har vi noterat hybriden från Höga Åsens sydsluttning öster om Schipkapasset samt från Beckrevskullen. *

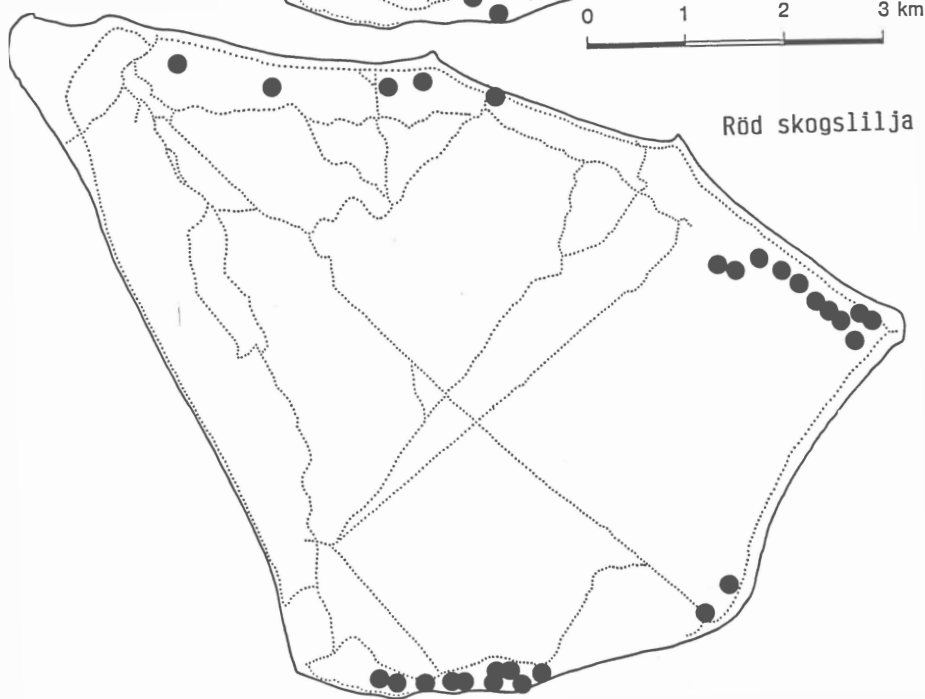
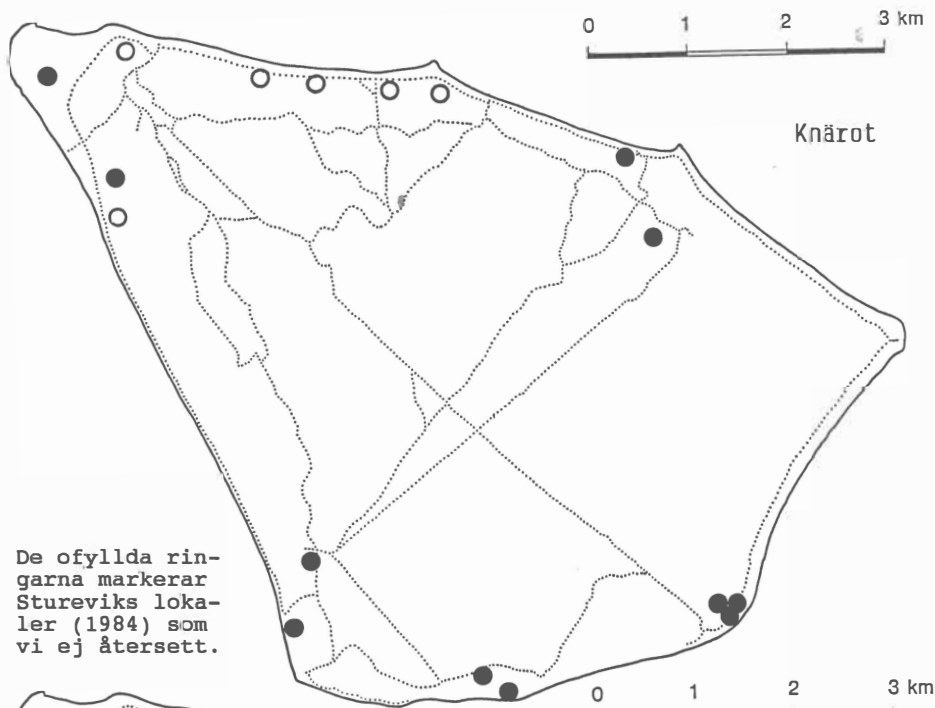
SKOGSKNIPPROT, Epipactis helleborine
KJ 1897, enligt Eisen och Stuxberg. Noterbart är att arten ej är medtagen i Eisen och Stuxbergs floraöversikt (ES 1868). Skogsknipproten växer främst i Öns morer, på åssluttningar samt t.ex. vid Tärnuddens dynsänkor. *

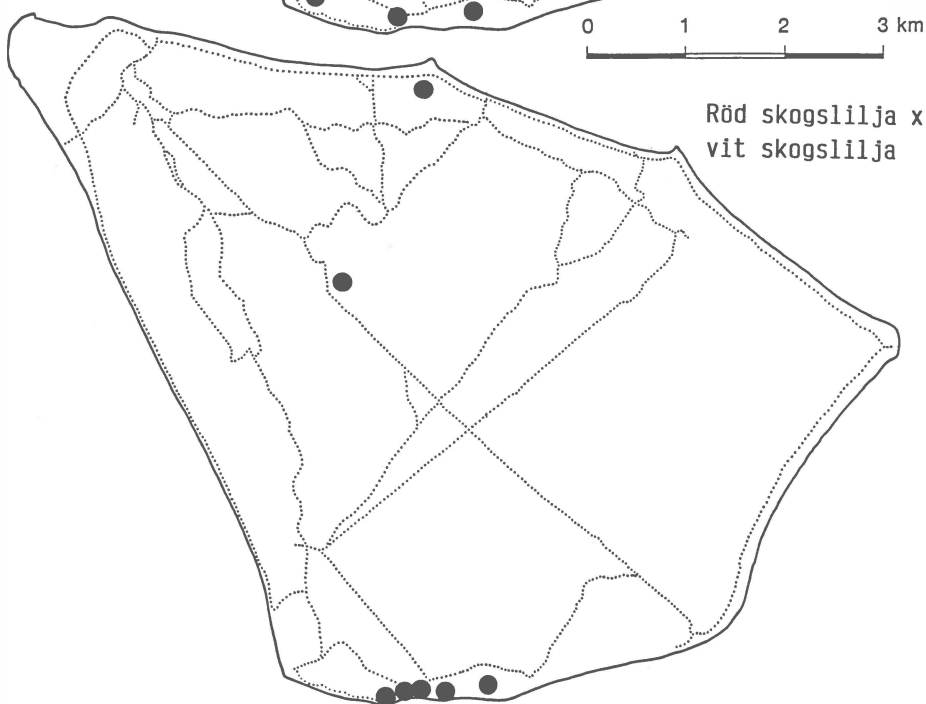
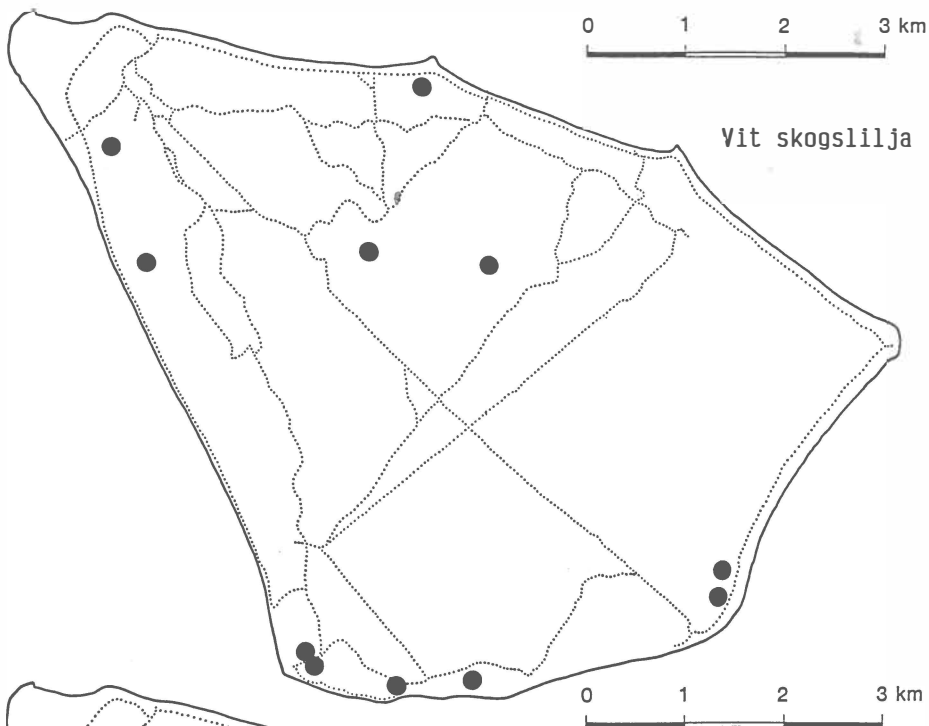
PURPURKNIPPROT, Epipactis atrorubens
ES 1868. Denna väldoftande orkidé hittar man främst på randdynens sluttningar. Den förekommer också i kanten av dynsänkor, t.ex. vid Tärnudden. *

KÄRRKNIPPROT, Epipactis palustris
Arw. 1938, enligt TV 1921. Arten är bunden till dynsänkornas fuktiga förhållanden och förekommer ofta rikligt vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. *

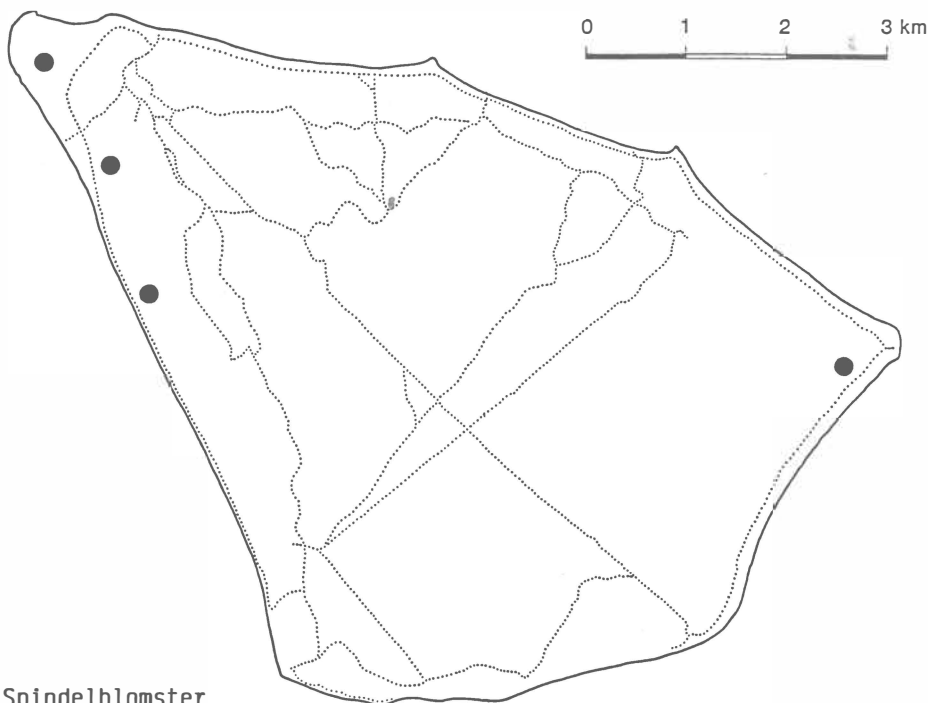
Hybriden mellan vit och röd skogslilja, Cephalanthera longifolia x rubra, i skogskanten mot branterna nära Skogsudden. J.Petersson, juni 1989.

Spindelblomster

TVÅBLAD, Listera ovata

KJ 1897, enligt Westöö. Arten finns alltså angiven i litteraturen från Westöös besök under 1850-talet. Vi har en uppgift från 1987, då Anders Lekander antecknade arten från skogen innanför Las Palmas.

SPINDELBLOMSTER, Listera cordata

ES 1868. Westöö samlade arten på Gotska Sandön redan 1852 (KJ 1897). Förekommer till synes rätt sällsynt på ön, men kan vara förbisedd på grund av att den är svår att upptäcka. Vi har sett arten på följande lokaler: sydkanten av inre dynsänkan vid Bredsand, djup dal norr om Hertas Svag (mycket rikligt, kanske över 1000 ex.), randdynens insida cirka 500 m sydöst Vassesten samt i en sydöstvärd dal av Kyrkuddsmoren. *

NÄSTROT, Neottia nidus-avis

ES 1868. Ludwig Holtz noterade arten redan våren 1867 vid sitt besök på Gotska Sandön (Holtz 1871). Den förekommer mindre allmänt i öns morer. Vi har noterat nästrotten i Stora Idemoren, Sälbo Lövsskog och Snabbkjusan. Tidigare finns uppgifter från Vassestensmor (Arw. 1938) och Kapellänget (SOL 1968). *

Det småväxta spindelblomstret, Listera cordata, i en fuktigare sänka vid Kyrkuddsnoren. J.Petersson, juni 1989.

GUCKUSKO, *Cypripedium calceolus*

Eisen och Stuxberg anger (1868) följande: "Är av gammalt uppgiven för Gotska Sandön, men har ej blivit återfunnen." Enligt Arw. (1938) har Bengt Pettersson av fyrmästare Ekman fått följande uppgift: "Arten sågs av Bourgström på L. Beckrevskullen och plockades t.o.m. där." Inga herbariebelägg förekommer.

ASP, *Populus tremula*

M.I.Lallerius 1772. Arten förekommer i de flesta av Gotska Sandöns morer. *

JOLSTER, *Salix pentandra*

Ny art som hittades i augusti 1988. Den växer med enstaka exemplar i både inre och yttre dynsänkan vid Bredsand. *

RÖDVIDE, *Salix purpurea*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren uppger arten från sanddyner vid Tärnuddens fyr, där den ursprungligen är planterad. Arten finns fortfarande kvar i samma område. *

SÄLG, *Salix caprea*

M.I.Lallerius 1772. Detta träd växer i lövdungarna vid Stora Idemoren, Tärnuddens nordöstra lövskog och Kyrkuddsmoren samt i dynsänkorna vid Bredsand och Tärnudden. *

GRÅVIDE, *Salix cinerea*

Denna videart hittades under våra inventeringar på ön i augusti 1988. Den växer i den inre dynsänkan på Bredsand. *

KRYPVIDE, *Salix repens* ssp. *repens*

SOL 1977. Uppges av Lindgren för öns dynkärr. Vi har sett arten i inre dynsänkan vid Bredsand samt i Kyrkuddens dynsänkor. *

SANDVIDE, *Salix repens* ssp. *argentea*

Några exemplar i inre dynsänkan vid Bredsand uppvisar denna underarts karaktärer. Ny underart för Gotska Sandön. *

SVARTVIDE, *Salix myrsinifolia*

Ny art för Gotska Sandön. Den växer i dynsänkorna vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. *

HASSEL, *Corylus avellana*

M.I.Lallerius 1772. Hasseln växer i många av Gotska Sandöns morer. Den blir ofta högvuxen och ibland trädlik. *

VÅRTBJÖRK, *Betula pendula*

ES 1868. Redan Lallerius (1772) uppger björk från ön. Den vanligaste av björkarterna. Den växer i morerna på norra delen av ön. *

GLASBJÖRK, *Betula pubescens*

ES 1868. Redan Lallerius (1772) uppger björk från ön. Vi har sett denna björkart vid Gamla Gården och Björkmoren samt i Kyrkuddens dynsänkor. *

KLIBBAL, *Alnus glutinosa*

ES 1868. Förekommer enbart i Tärnuddens nordöstra lövskog. Eisen och Stuxberg anger att ett exemplar växte på lokalen 1867. Under 1900-talet uppger flera botanister två exemplar (Arw. 1938). Senare faller ett av träden omkull (BP 1959). I dagsläget finns ett exemplar. Ebba Sylwan (1907) anger al från Stora Idemoren. *

EK, Quercus robur

M.I.Lallerius 1772. Växer spridd i öns morer samt i enstaka exemplar vid basen av åsrygggar runt om på ön. (Den av K.Johansson (1897) från Westöö (1859) uppgivna bergeken, Quercus petraea, bedöms av honom själv senare som en form av ek, Quercus robur f. brevipes (KJ 1907), men ett ark samlat av honom själv på Sandön 1903 med motsvarande kommentar bedöms av Weimarck (1947) som hybriderna arterna, Quercus robur x petraea. Hybriden är markerad i Hulténs atlas (1950). *

SKOGSALM, Ulmus glabra

Spridda små exemplar av denna art växer i Fyrbyn. De härrör med all sannolikhet från de planterade almar som finns i Fyrbyn. *

ETTERNÄSSLA, Urtica urens

ES 1868. Insamlades på Sandön redan 1859 av Westöö (herb. Visby). Ursprungslokalen på ön är Gamla Gården, där den senast sågs av Arwidsson 1934 (Arw. 1938). Vi har sett arten i Fyrbyn, där Vestergren såg den redan 1921 (Arw. 1938) samt i Kapellängen. *

PILÖRT, Polygonum lapathifolium ssp. pallidum

KJ 1907. Johansson såg arten vid Kapellängen år 1903. Vestergren som besökte Sandön 1921 hittade pilört i en potatisåker nära Hamnudden (Arw. 1938). I övrigt ej känd från ön.

ÅKERPILÖRT, Polygonum persicaria

KJ 1907. Johansson noterade under sin vistelse på ön 1903 åkerpilört växande i Fyrbyn. Detta är den enda uppgiften för Gotska Sandön.

TRAMPÖRT, Polygonum aviculare ssp. aequale var. calcatum Lindm.

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren såg denna trampörtsvariant i Fyrbyn vid sitt besök 1921.

NÄBBTRAMPÖRT, Polygonum oxyspermum

BP 1959. Denna i Sverige utrotningshotade art har på Gotska Sandöns och Fårös stränder större delen av sitt totalbestånd i landet. Vi räknade in sammanlagt 207 exemplar på Gotska Sandön vid inventeringarna i augusti 1988. Fördelningen på olika kustavsnitt var enligt följande:

Norra sidan från Stenrevet till Lilla Beckrevet	73 ex.
Sträckan Lilla Beckrevet fram till Beckrevet	13 ex.
Las Palmas	94 ex.
Säludden fram till Kyrkudden	24 ex.
Nyhamn	1 ex.
Vinbukten	1 ex.
Varvsbukten	1 ex.

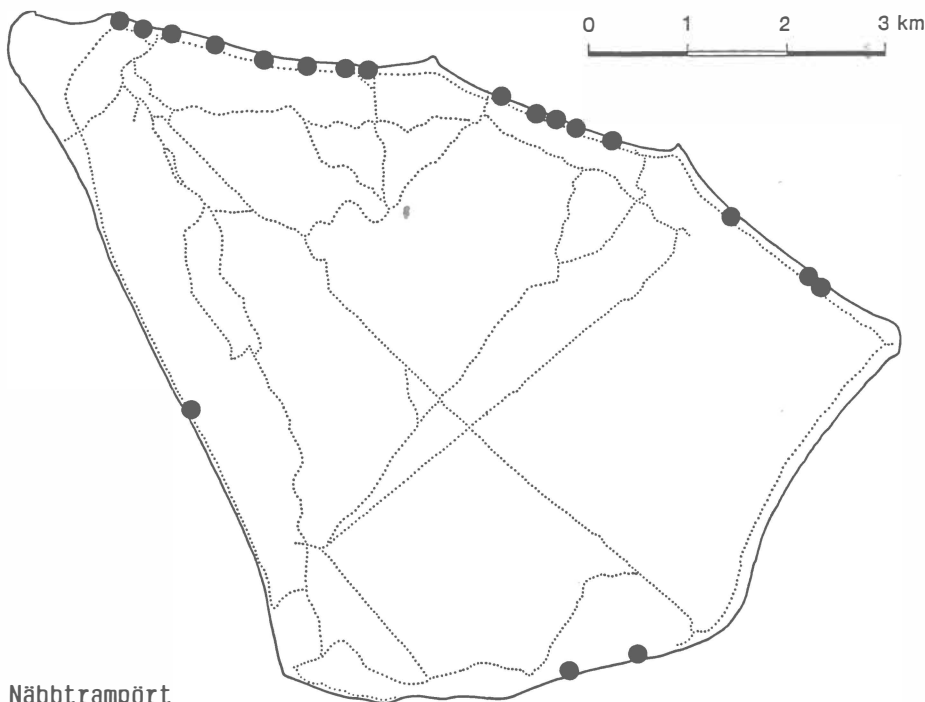
Det tätaste beståndet med 82 exemplar fanns på en nybildad udde ungefär mitt på Las Palmas. Udden benämndes av fyrpersonalen "Janthes riv". *

ÅKERBINDA, Fallopia convolvulus

KJ 1897, enligt Westöö. Uppges av Rutger Sernander 1894 och Tycho Vestergren 1921 från de kulturpräglade lokalerna Gamla Gården och Fyrbyn (Arw. 1938).

LÖVBINDA, Fallopia dumetorum

Arw. 1938, enligt Tycho Vestergren i Bourgströms herbarium. Enligt uppgift insamlad på Gotska Sandön 1910. Inga andra uppgifter föreligger från ön.

Näbbtrampört

BERGSSYRA, Rumex acetosella

ES 1868. Noterad av Holtz tidigare under 1867 (Holtz 1871). Arten förekommer i vissa av öns morer samt vid S:t Anna och i Fyrbyn. *

ÄNGSSYRA, Rumex acetosa

KJ 1907. Denna art växer i vissa av öns morer. Vi har noterat den på följande lokaler: Tersordsäng, Gamla Gården, lövsträng nordöst Hamnudden, Brausttäppan, Enekullen, Kapellänget och Enelyckan. *

STOR ÄNGSSYRA, Rumex thyrsiflorus

SOL 1968. Denna av andra botanister ej noterade art anges av Lindgren från Gamla Gården, Kapellänget och Fyrbyn.

GÅRDSSKRÄPPA, Rumex longifolius

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vesterberg har sett arten 1921 vid Gamla Gården. Dessutom finns en uppgift av Lindgren (1977) att arten förekommer vid Fyrbyn.

KRUSSKRÄPPA, Rumex crispus

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg krusskräppa 1867 vid Gamla Gården, där den senare har noterats av Rutger Sernander och Bengt Pettersson (Arw. 1938) samt av Lindgren (SOL 1968). Vi har sett arten spridd längs öns stränder. *

RABARBER, Rheum raponticum

Vi såg arten växande på en sophög nordöst om Fyrbyn i augusti 1988. *

SVINMÅLLA, *Chenopodium album*

KJ 1897, enligt Westöö. Denna starkt kulturgynnade art har noterats vid S:t Anna-husen av Tycho Vestergren (Arw. 1938), vid Gamla Gården av Vestergren och Rutger Sernander (Arw. 1938) samt vid Fyrbyn av Vestergren (Arw. 1938) och Lindgren (SOL 1977). Vi har sett arten på sydvästra delen av ön samt i Fyrbyn. *

RÖDMÅLLA, *Chenopodium rubrum*

Ingmansson 1988. Märkligt nog finns arten ej publicerad före våra inventeringar 1988. Vi fann den nämligen i hälften av de km-rutor på det ekonomiska kartbladet som täcker in Sandöns stränder. Det är därför inte uteslutet att den på senare tid etablerat sig på öns sandstränder. *

SPJUTMÅLLA, *Atriplex prostrata*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Enligt beläggexemplar i Riksmuseets herbarium samlades arten av Vestergren vid Tärnudden år 1921. Kollektivarten *Atriplex prostrata* motsvarande *Atriplex hastatum* L. anges av K. Johansson redan 1907 för södra stranden.

VÄGMÅLLA, *Atriplex patula*

I augusti 1988 hittade vi denna art i Fyrbyns trädgårdstäppa. Ny art för ön. *

STRANDMÅLLA, *Atriplex littoralis*

ES 1868. Finns spridd på öns stränder. Strandmållan är ej så vanlig som rödmållan. *

SODAÖRT, *Salsola kali*

ES 1868. Westöö registrerade arten från ön under sina besök under 1850-talet (KJ 1897). Sodaörten växer längs hela Gotska Sandöns sandstränder. *

RÖDBLÄRA, *Silene dioica*

Hultén 1971. Lindgren (1977) anger Hamnudden som växtlokal för rödbläran. Vi hittade den i en lövsträng nordöst om Hamnudden i juni 1989. Då blommade 47 exemplar i området. *

VITBLÄRA, *Silene alba*

ES 1868. Eisen och Stuxberg anger liksom Vestergren (Arw. 1938) arten från Gamla Gården. Vi såg den i fyrområdet i augusti 1988. *

SMÄLLGLIM, *Silene vulgaris* ssp. *vulgaris*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Preciserade växtlokaler uppges av Vestergren från Fyrbyn (Arw. 1938) och av Arwidsson, Bengt Petersson och Svenolof Lindgren (Arw. 1938, SOL 1977) från Gamla Gården. Lindgren (1977) har dessutom noterat arten vid Hamnudden. Vi har sett den i de ekonomiska kartbladsrutor som täcker de nämnda lokalerna. *

BACKGLIM, *Silene nutans*

KJ 1907. Enligt beläggexemplar från 1903 (herb. Visby) samlade K. Johansson arten (var. glabra) vid Gamla Gården. Arten finns i vissa morer samt torrbackar. Vi har noterat backglim från kuststräckan mellan Hamnudden och Gamla Gården, Tersordsäng, lövsträng nordöst Hamnudden, Gamla Gården, Enekullen, Enelyckan och från öns nordvästra del. *

NATTGLIM, *Silene noctiflora*

KJ 1907. Denna kulturanpassade växt såg Johansson år 1903 i Kapell-

ängen, som vid denna tid fungerade som plantskola för de träd, vilka planterades ut på vandringsdynerna. Vestergren såg dessutom nattglim i ett av Fyrbyns trädgårdsland år 1921 (Arw. 1938).

TJÄRBLOMSTER, *Lycnis viscaria*

A.Jansson 1925. Sågs enligt egen uppgift av insektsforskaren A.Jansson på Gotska Sandön. Inga andra uppgifter föreligger.

KLÄTT, *Agrostemma githago*

Arw. 1938, enligt B.Pettersson 1937. Rågogräset klätt sågs av Bengt Pettersson vid Gamla Gården.

SÅPNEJLIKA, *Saponaria officinalis*

Sågs i Fyrområdet i augusti 1988. Tidigare finns en med frågetecken markerad uppgift från Båthuset (SOL 1977). *

VÅTARV, *Stellaria media*

KJ 1907. Samlades på ön redan 1894 av John Gunnar Andersson (Arw. 1938) Johansson såg våtarv i Fyrbyn där den fortfarande finns kvar. I övrigt har arten setts vid Gamla Gården och på stigar i Gamla Nationalparken (Arw. 1938). *

GRÄSSTJÄRNBLOMMA, *Stellaria graminea*

KJ 1907. Johansson uppgår arten från Gamla Gården där den sågs redan 1894 av Rutger Sernander (Arw. 1938). Vi har noterat arten från samma lokal samt från södra delen av ön, Kapellänget, Enelyckan och Tomtebolyskan. *

FÄLTARV, *Cerastium arvense*

ES 1868. Från Eisen och Stuxbergs primärlokal vid Gamla Gården finns uppgifter genom åren fram till våra dagsaktuella noteringar. Vi har också antecknat fältarven som växande i Kapellängen och Enelyckan. *

HÖNSARV, *Cerastium fontanum*

ES 1868. Samlad redan 1859 av Westöö (herb. Visby). Växer i flera av öns morer. Uppges dessutom från öns dynkärr (SOL 1977). *

VÅRARV, *Cerastium semidecandrum*

Holtz 1874. Blir först publicerad av Holtz 1871, felbestämd till *Cerastium glomeratum*. Rättelsen införs i Botaniska Notiser 1874. Vi har sett denna tidigblommande art rikligt förekommande på kuststräckan från Hamnudden upp mot Gamla Gården, vid Gamla Gården, Höga Land, Kapellängen och Fyrbyn. *

SANDNARV, *Arenaria serpyllifolia*

KJ 1907. Sernander såg arten redan 1894 vid Gamla Gården. Vi har noterat arten vid Höga Land, Gamla Gården, Kapellänget och Fyrbyn. Den finns dessutom uppgiven från Säludden (Arw. 1938). *

SALTARV, *Honckenya peploides*

ES 1868. Även sedd av Holtz tidigare under 1867 (Holtz 1871). Arten finns spridd längs Sandöns alla stränder. *

KNUTNARV, *Sagina nodosa*

ES 1868. Samlad redan av Westöö 1859 (herb. Visby). Knutnarven

Rödblåran, *Silene dioica*, fanns med 47 exemplar växande i lövsträngen NO Hamnudden. J.Petersson, juni 1989.

växer främst i Öns dynsänkor. Vi har sett arten vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden samt på sydvästra delen av ön. Vestergren fann arten år 1921 i dynsänkor vid Tersord och Källa Hamn (Arw. 1938). Dessa senare miljöer kan med åren ha översandats. *

KRYPNARV, *Sagina procumbens*

ES 1868. Krypnarv insalades på ön 1852 av Westöö (herb. Visby). Denna konkurrenssvaga och trampgynnade art finns uppgiven från Fyrbyn (Arw. 1938, SOL 1977). Den är dessutom sedd mellan Gamla Gården och Hamnudden (SOL 1977). På sistnämnda lokal växer den ännu kvar på körvägens mittren. *

ÅKERSPERGEL, *Spergula arvensis*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Arten samlades redan av Westöö 1859 (herb. Visby, Arw. 1938). Tycho Vestergren noterade arten år 1921 från Fyrområdet, Kapellängen och en potatisåker nära Hamnudden (Arw. 1938). Åkerspergel sågs år 1983 vid Gamla Gården (Jörgen Petersson).

KNYTLING, *Herniaria glabra*

KJ 1907. Den uppges av Johansson som talrikt växande vid Gamla Gården. På samma lokal sågs den 1937 av Bengt Pettersson. Den tidigaste anteckningen om knytling från Sandön härrör dock från Ene-lyckan, där den sågs av Rutger Sernander år 1894. Här har även Anton Jansson sett den (Arw. 1938). Lindgren (1977) uppger vidare arten från Fyrbyn. Vi har sett knytling i samma område. *

GRÖNKNAVEL, *Scleranthus annuus*

KJ 1897, enligt Westöö 1859 (Westöös beläggsexemplar i Visby Läroverks, nuvarande Säveskolans, herbarium, utgör underarten ssp. annuus). Arten uppges av Vestergren från Kapellängen (Arw. 1938). Vidare noteras den av A. Jansson (1925) från Gamla Gården samt slutligen av Lindgren (1977) som växande vid Hamnudden.

VITKNAVEL, *Scleranthus perennis*

Arw. 1938. Finns antecknad av Rutger Sernander från Gamla Gården år 1894. Arwidsson tycks betvivla riktigheten i Sernanders noteringar, eftersom vitknaveln tas upp under rubriken "Grönknavel".

KNÖLSMÖRBLOMMA, *Ranunculus bulbosus*

ES 1868. Har hittats växande i åtskilliga av Gotska Sandöns morer. Ofta högväxt. *

BACKSMÖRBLOMMA, *Ranunculus polyanthemus* ssp. *polyanthemos*

Ingmansson 1988. Hittades i augusti 1988 växande vid Tersord, Mausoleet, Tärnuddens sydvästra lövskog och i Kapellänget. *

SKOGSSMÖRBLOMMA, *Ranunculus polyanthemus* ssp. *polyantemoides*

Hittades tillsammans med huvudformen i Kapellänget under vårt besök på ön 1988. *

REVSÖRBLOMMA, *Ranunculus repens*

ES 1868. Uppges sedan gammalt från Gamla Gården och Fyrbyn (ES 1868, Arw. 1938), varifrån vi också noterat arten. Dessutom har vi sett den i Enelyckan. *

SMÖRBLOMMA, *Ranunculus acris*

ES 1868. Smörblomma finns noterad för många av öns morer. *

VITSTJÄLKSMÖJA, Ranunculus baudotii

SOL 1977. Lindgren uppgger sig ha hittat denna havsväxande art år 1961 och 1963 i driften vid Sandöns stränder. Inga ytterligare uppgifter förekommer.

BLÅSIPPA, Hepatica nobilis

ES 1868. Blåsippan är en typisk art för de flesta av öns morer. *

GULSIPPA, Anemone ranunculoides

SOL 1968. Lindgren (1977) uppgger arten från lövmarkerna i Stora Idemoren. Trots eftersökningar våren 1989 och utfrågning av regelbundna sandöbesökare har inga ytterligare fynd kommit fram.

VITSIPPA, Anemone nemorosa

ES 1868. Sedd av Holtz tidigare under år 1867 (Holtz 1871). Vitsippa förekommer i morer främst på norra delen av ön. *

FÄLTSIPPA, Pulsatilla pratensis

ES 1868. Förekommer ofta rikligt på klapperfälten mellan stranddyn och randdyn. I övrigt spridd på relativt vegetationsfria ytor på dynen och i vissa morer. *

STOR KUSTRUTA, Thalictrum minus ssp. majus

ES 1868. Denna på Gotland allmänna art växer spridd i Gotska Sandöns morer. *

AKLEJA, Aquilegia vulgaris

SOL 1977. Lindgrens uppgifter avser Fyrplatsen, på vilken lokal vi också sett arten. Vi har dessutom noterat akleja för öns sydvästra del. *

RIDDARSPORRE, Consolida regalis

SOL 1977. Lindgren har sett detta åkerogräs i Fyrbyn. Inga andra uppgifter om riddarsporre föreligger från ön.

BERBERIS, Berberis vulgaris

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vi har noterat denna buske i flera av öns morer samt i enstaka exemplar vid Fyrbyn, i yttre dynsänkan vid Bredsand

RÖD HÄCKBERBERIS, Berberis thunbergii f. atropurpurea

Denna trädgårdsflykting påträffades på en dyn NV Kyrkudden. Den är ny för Gotska Sandön, men på Gotland är den tidigare känd, bl.a. på File Hajdar, långt från bebyggelse. *

KORNVALLMO, Papaver rhoeas

Denna kulturgynnade art fann vi i augusti 1988 i en av Fyrbyns trädgårdstäppor. Ny art för Gotska Sandön. *

RÅGVALLMO, Papaver dubium

KJ 1907. Johansson såg arten i Fyrbyn år 1903. Vidare har Bengt Pettersson år 1937 sett rågvallmo vid Gamla Gården (Arw. 1938).

SPIKVALLMO, Papaver argemone

KJ 1907. På Johanssons primärlokal i Fyrbyn växer spikvallmon fortfarande kvar. Dessutom finns uppgifter av Bengt Pettersson som noterat arten vid Gamla Gården år 1937 (Arw. 1938). *

Strandkål, Crambe maritima, på den drivvedsbemängda stranden vid S:t Anna. I omgivningen växer sandrör, Ammophila arenaria, och strandärt, Lathyrus japonicus. J.Petersson, juni 1989.

SKELÖRT, Chelidonium majus

Ny art för Gotska Sandön. Vi fann i augusti 1988 arten växande i Fyrbyn. *

JORDRÖK, Fumaria officinalis

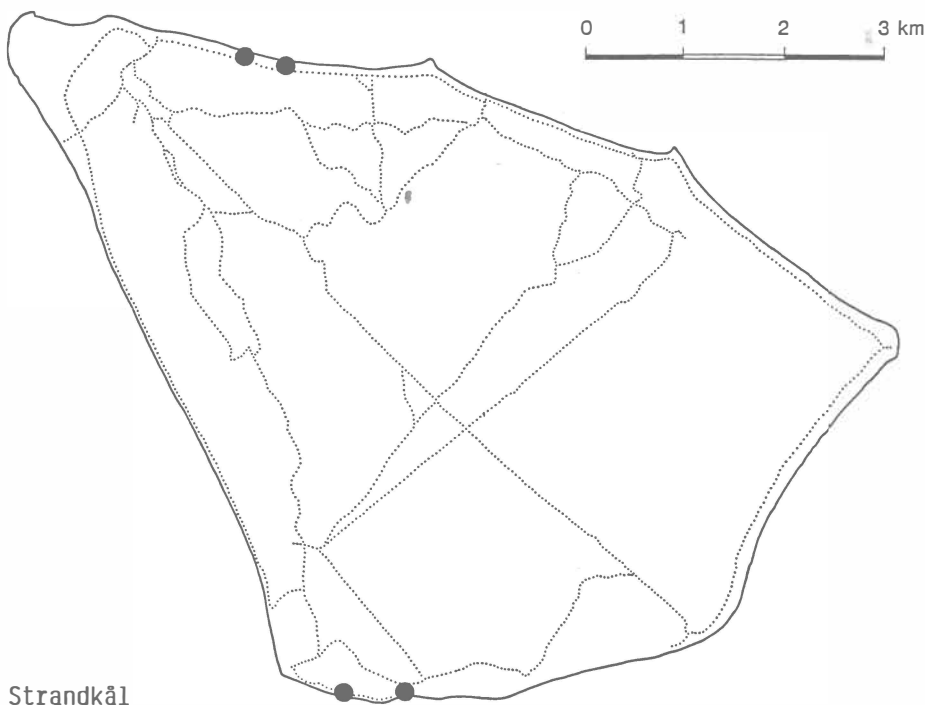
Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vesterberg hittade 1921 arten växande i en potatisåker nära Hamnudden.

ÅKERSENA, Sinapis arvensis

ES 1868. Samlad redan år 1859 av Westöö (KJ 1897). Den enda lokalangivelsen från ön härrör från Rutger Sernander, som såg åkersenap vid sitt besök 1894 växande vid Gamla Gården (Arw. 1938).

STRANDKÅL, Crambe maritima

KJ 1907. Johansson såg strandkål växa på öns sydvästra sida år 1903. Exemplar av arten samlade på ön den 9 juli 1900 av L.Hedell finns i Östergötlands Naturalhistoriska Förenings herbarium. Johanssons lokal är enligt beläggsexemplar (herb. Visby) S:t Anna udd (Arw. 1938). På denna lokal finns strandkålen fortfarande kvar, och vi har sett åtta exemplar runt udden. Vidare finns den vid stranden 300 m NNO Björkmören (4 ex.) och 300 m NNV Björkmören (1 ex.). Dessutom har vi av Lena Fagerström fått en uppgift från Varvsbukten år 1985 (1 ex.) Slutligen uppges Anders Lekander arten från Hamnudden år 1987. *

MARVIOL, *Cakile maritima*

ES 1868. Mycket vanlig art, som växer spridd längs öns stränder. *

STILLFRÖ, *Descurainia sophia*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Den enda uppgiften från ön är Tycho Vestergrens uppgift om artens förekomst i Fyrbyn år 1921.

BACKTRAV, *Arabis thaliana*

ES 1868. Samlades av Westöö redan 1852 (Arw. 1938) på Gotska Sandön. Arten växer på fria sandytor i åssluttningar, i morer m.m. *

LUNDTRAV, *Arabis hirsuta*

ES 1868. Samlad av Westöö på ön 1852 (Arw. 1938). Vid Gamla Gården har arten noterats sedan Westöös dagar och finns ännu kvar där. Vi har också sett lundtrav vid Tersord och i Kapelllänget. Av varianten glaberrima, kalktrav, hittades 1989 cirka 25 exemplar, helt kala, vid staketet bakom Madam Söderlunds stuga. Ny för Sandön. *

ROCKENTRAV, *Arabis glabra*

KJ 1907. Sernander fann arten 1894 vid Gamla Gården, vilket är den enda lokalen på Gotska Sandön. Tre exemplar sågs där i juni 1989. *

BERGBRÄSMA, *Cardamine hirsuta*

Holtz 1871. Arten samlades på ön redan 1852 av Westöö (herb. Visby). Bergbräsma finns spridd på ön och växer på åssluttningar och andra relativt vegetationsfria ytor. Är ej helt vanlig och vissnar efter blomningen snart ner och försvinner. *

SOMMARGYLLEN, *Barbarea vulgaris* ssp. *arcuata*

Arw. 1938, enligt Rutger Sernander 1894. Sernanders primärlokal vid Gamla Gården är den enda där vi har sett sommargyllen. *

PEPPARROT, *Armoracia rusticana*

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg arten år 1867 vid gamla Gården. Ej sedd av andra botanister och av Arwidsson ansedd som ursprungligen odlad (Arw. 1938).

STENKRASSING, *Hornungia petraea*

ES 1868. Sedd av Holtz tidigare under år 1867 (Holtz 1871). Under åren angiven från Gamla Gården, S:t Anna och Höga Land (Arw.1938). Vi har sett stenkrassing växande i samma område på kalkrika backar och i rasbranter. *

LOMME, *Capsella bursa-pastoris*

ES 1868. Eisen och Stuxbergs primärlokal är Gamla Gården där även Rutger Sernander år 1894 och Bengt Pettersson år 1937 noterat arten (Arw. 1938). Vidare har lomme setts i Fyrbyn av Vestergren år 1921 (Arw. 1938). Lomme växer kvar på båda dessa lokaler. *

PENNINGÖRT, *Thlaspi arvense*

ES 1868. På Eisen och Stuxbergs lokal vid Gamla Gården har denna växt även setts av Bengt Pettersson år 1937 (Arw. 1938).

VEJDE, *Isatis tinctoria*

KJ 1907. Uppges av Johansson från S:t Anna udd. Andra noteringar finns från Hamnudden och Höga Land (Arw. 1938). I nutid finns vejdén kvar i samma område på stränder och i rasbranter från Varvsbukten, runt Hamnudden, över Höga Land och vidare österut till Nyhamn. *

GRÅDÅDRA, *Alyssum alyssoides*

Arw. 1938, enligt Pettersson 1937. Bengt Pettersson har antecknat grådådra från Gamla Gården. Detta är den enda uppgiften om arten från Gotska Sandön.

NAGELÖRT, *Erophila verna*

ES 1868. Holtz såg arten tidigare under år 1867 (Holtz 1871). Spridd i sydväst på öppna sandiga marker. Dessutom sedd vid Fyrbyn. *

GRÅDRABA, *Draba incana*

ES 1868. Anges av Eisen och Stuxberg som allmän i barrskogarna. Arwidsson (1938) kommenterar Eisen och Stuxbergs uppgift om artens rikedom med orden "är åtminstone numera inte riklig". Från samma källa finns en preciserad lokal för arten, nämligen Gamla Gården, där Vestergren samlade arten år 1921.

LUNDRABA, *Draba muralis*

Ny art för Gotska Sandön. Vi hittade den vid Gamla Gården med ett exemplar i början av maj och ett annat exemplar i juni 1989. *

GULRESEDA, *Reseda lutea*

Ahlfvengren 1888. Genom åren finns uppgifter från Fyrbyn, Kapellängen och Höga Land (Arw. 1938). Lindgren (1977) uppger dessutom arten som växande i dynkärr. Vi har enbart sett den i Fyrbyn. *

GUL FETKNOPP, *Sedum acre*

ES 1868. Samlad på ön redan av Westöö (KJ 1897). Vi har sett arten

i vissa morer och bl.a. i Fyrbyn samt i Tärnuddens dynsänkor. *

VIT FETKNOPP, *Sedum album*

Hultén 1950. Vit fetknopp anges i Hulténs atlas för Gotska Sandön. Inga andra noteringar är bekanta.

GRUSBRÄCKA, *Saxifraga tridactylites*

Holtz 1871. Holtz anger arten som "ganska allmän", vilket får Arwidsson att bli tveksam till artbestämningen: "Förväxlad med vad?" (Arw. 1938). Inga botanister har sedan Holtz' uppgift sett grusbräcka på Sandön. Desto roligare var det då att i början av maj 1989, vid en matpaus på ett röse, plötsligt se en rödanlupen liten växt bland rösets stenar. Sammanlagt sågs endast två exemplar. Lokalen ligger 200 meter norr om Hamnudden. *

MANDELBLOMMA, KNÖLBRÄCKA, *Saxifraga granulata*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren hittade arten vid Skogsudden. Dessutom har Bengt Pettersson sett mandelblom vid Gamla Gården (Arw. 1938). Vi har sett denna växt vid Tersordsäng, Enelyckan och på öns södra del. *

KRUSBÄR, *Ribes uva-crispa*

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg arten vid Gamla Gården, där den setts regelbundet genom åren (Arw. 1938, SOL 1968). Vestergren har uppgivit krusbär från Fyrbyn-området och Höga Land (Arw. 1938). Vi har förutom Höga Land sett denna buske i dessa områden och dessutom noterat krusbär i Enelyckan. *

MÅBÄR, *Ribes alpinum*

SOL 1968. Måbäret anges av Lindgren från Tärnuddens lövskog. Vi har sett växten här i den nordöstra delen. Vidare har vi hittat måbär vid Brausttälpan och på Enekullen. *

RÖDA VINBÄR, *Ribes rubrum* ssp. *rubrum*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Ett sterilt exemplar sågs av Vestergren vid Tomtebo. Vi har noterat arten vid Fyrbyn. I båda fallen säkerligen spridd från odlade exemplar vid de närbelägna husen. *

PÄRON, *Pyrus communis*

Arw. 1938, enligt TV i Bourgströms herbarium, enligt uppgift insamlad på Gotska Sandön. Inga andra uppgifter föreligger från Gotska Sandön.

VILDAPEL, *Malus sylvestris*

Holtz 1871. Holtz såg ett exemplar på ön vid sitt besök 1867. Vestergren såg likaså ett exemplar år 1921 inom den Gamla Nationalparkens gränser (Arw. 1938). På senare år har Bengt Pettersson sett ett exemplar i Stora Idemoren (BP 1959) och Lindgren (1977) uppger ett exemplar växande i Fyrmören. Vi har endast sett exemplaret i Fyrmören, vilket växer i den djupa sänkan på nämnda lokal. *

APEL, *Malus domestica*

Äppleträd spridda från odlade exemplar har setts på sydvästra delen av ön, bl.a. vid Gamla Gården samt vid Fyrbyn. Ny art för Gotska Sandön. *

KLIPPOXEL, *Sorbus rupicola*

Hartman 1820. En av de tidigaste notiserna om en växt från Gotska Sandön. Vi har sett arten i Björkmören med sammanlagt 17 exemplar. Den är tidigare känd från Stora Idemören och Enelyckan (Arw. 1938)

samt Beckrevsmoren och Höga Land (SOL 1968). *

OXEL, *Sorbus intermedia*

M.I.Lallerius 1772. Oxel växer i flera av öns morer. *

FINNOXEL, *Sorbus hybrida*

Hartman 1854. Samlad av Westöö 1852. Den uppges av Vestergren från Stora Beckrevet och för sträckan mellan Stora Beckrevet och Säludden (Arw. 1938). Lindgren (1968) har noterat två exemplar i Björkmoren, där vi sett 15 exemplar i juni 1989. Vi har dessutom noterat två exemplar av finnoxel i en mor 350 meter väster om Beckrevsmoren. *

RÖNN, *Sorbus aucuparia*

M.I.Lallerius 1772. Rikligt spridd i de flesta av öns morer. Dessutom i enstaka exemplar på andra lokaler. Munthes (1924) uppgift om lönn avser med all sannolikhet denna art, som saknas i hans uppräknings av träd på ön. Troligen felskrivet eller tryckfel. *

RÖNN x FINNOXEL, *Sorbus aucuparia* x *hybrida*

SOL 1968. Denna hybrid anges av Lindgren från Björkmoren och Kapellänget. Ej sedd av andra botanister.

RUNDHAGTORN, *Crataegus laevigata*

ES 1868. Sedd tidigare under 1867 av Holtz. Eisen och Stuxberg uppger arten från lövskog och vid Fyrbyn. Arwidsson (1938) kommenterar arttillhörigheten på följande sätt: "Osäkert om efter nutida artbegränsningar arten finns på ön".

TRUBBHAGTORN, *Crataegus monogyna*

KJ 1907. Sedd redan 1894 av Rutger Sernadner vid Gamla Gården (Arw. 1938). Johanssons lokal var Stora Idemoren. Arwidsson (1938) uppger dessutom följande lokaler: Hamnudden och Höga Land. Dessutom har arten observerats av Lindgren (1968) i Kapellänget och Vassestensmor. Vi har endast sett trubbhagtorn vid Skogsudden. *

KORALL- OCH SPETSHAGTORN, *Crataegus calycina*

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Till underarten obestämda exemplar har vi noterat vid Skogsudden, Björkmoren och Tomtebolyskan. *

Underarten ssp. calycina, korallhagtorn, har först uppgivits av Arwidsson (1938) från Vassestensmor, där också Lindgren sett arten (SOL 1968).

Underarten ssp. curvisepala, spetshagtorn, finns först omnämnd hos Arwidsson (1938), enligt TV 1921. Vestergren såg denna underart vid Gamla Gården och nära Hamnuddens fyr. Vi har sett spetshagtorn vid lövsträngen nordöst om Hamnudden, i St Anna-området samt i en mor 350 meter väster om Beckrevsmoren. *

AXBÄR, *Cotoneaster integrissimus*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergrens primärlokal för axbär var i Enelyckan, där den ännu växer kvar. Vi har också sett den växa i lövsträngen nordöst om Hamnudden, på Enekullen, i Tomtebolyskan och i Kyrkuddsmoren. *

PLOMMON, *Prunus domestica*

Arw. 1938, enligt TV i Bourgströms herbarium. Enligt uppgift insam-

Grusbräcka, *Saxifraga tridactylites*, hittades i två exemplar på ett röse 200 m norr om Hamnudden. J.Petersson, maj 1989.

lade på Gotska Sandön. Inga ytterligare uppgifter föreligger från ön. Möjligen odlad.

SURKÖRSBÄR, *Prunus cerasus*

ES 1868. Sedd av Eisen och Stuxberg vid Gamla Gården.

Prunus sp.

Vi har sett en liten steril buske växande inuti en enbuske 20 m nordöst torrdasset vid Gamla Gården. Vi har preliminärt bestämt den till en häggplanta.

PIMPINELL, *Sanguisorba minor* ssp. *minor*

Arw. 1938. Iaktogs av K.Johansson 1903 vid Gamla Gården, där den ännu finns kvar. Redan 1894 uppges Rutger Sernander blodtopp, *Sanguisorba officinalis*, från samma lokal, vilket med säkerhet istället gäller denna art. Vi har dessutom sett pimpinell vid Hamnudden och i rasbranterna mellan Hamnudden och Gamla Gården. I Hulténs atlas (1971) anges ssp *muricata*, vingkantad pimpinell, men inte ssp. *minor*.*

DAGGKÅPA, *Alchemilla vulgaris* coll.

SOL 1968. Till arten obestämda daggkåpor uppges av Lindgren från Kapellänget och Tärnuddens lövskog.

SAMMETSDAGGKÅPA, *Alchemilla glaucescens*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren uppges denna art från Fyrområdet. Från Gamla Gården finns uppgifter av Bengt Pettersson (Arw. 1938) och SOL (1968). Vi har sett arten i Kapellänget och vid Gamla Gården. *

FEMFINGERÖRT, *Potentilla argentea*

ES 1868. Samlades av Westöö redan 1859 På Gotska Sandön (Arw. 1938). Växer i flera av öns morer samt vid Fyrbyn. *

Underarten ssp. *impolita* uppges av Vestergren från Gamla Gården (Arw. 1938).

BACKFINGERÖRT, *Potentilla collina*

Holtz 1871. Backfingerörten anges av Holtz som "ganska allmän". Holtz nämner varken femfingerört eller småfingerört i sin artlista. Arten är ej sedd av andra botanister på Gotska Sandön.

SMÅFINGERÖRT, *Potentilla tabernaemontani*

KJ 1907. Johansson såg arten växa vid Gamla Gården år 1903, varifrån också Bengt Pettersson antecknat den 1937 (Arw. 1938). Vi har sett arten längs kusten mellan Hamnudden och Gamla Gården samt på nordvästra delen av ön. *

GRÅFINGERÖRT, *Potentilla arenaria*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Gråfingerörten sågs av Tycho Vestergren vid Tersord och Enelyckan. Ej sedd av andra besökare på ön.

BLODROT, *Potentilla erecta*

Vi såg arten i augusti 1988 på södra delen av ön (ekonomiskt kartblad 8K4a). Vi var inte medvetna om artens sällsynthet och har ingen närmare lokaluppgift. Den enda uppgiften i övrigt från Gotska Sandön finns hos Lindgren (1977), som anger arten med frågetecken från Fyrplatsen och Gamla Gården. *

REVFINGERÖRT, *Potentilla reptans*

ES 1868. Uppges av Vestergren och Lindgren från Gamla Gården (Arw.

1938, SOL 1968). Vesterlgren såg dessutom arten i Enelyckan (Arw. 1938). Vi har noterat arten i båda dessa områden samt på nordvästra delen av Ön samt vid Kyrkudden. *

GÅSÖRT, *Potentilla anserina*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vesterlgren hade sett arten i Tärnuddens dynsänkor. Lindgren (1977) anger arten från dynkärr och Kapellängen. Vi har enbart sett den i yttre dynsänkan vid Bredsand och i Kyrkuddens dynsänkor. *

SMULTRON, *Fragaria vesca*

ES 1868. Holtz anger *Fragaria* från sitt besök maj-juni 1967 (Holtz 1871). Vi har sett smultron i många morer och i dynsänkorna vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. *

BACKSMULTRON, *Fragaria viridis*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vesterlgren såg denna art år 1921 nära Hamnudden. Vi har sett backsmultron i samma område. *

JORDGUBBAR, *Fragaria x ananassa*

Vid våra inventeringar i augusti 1988 hittade vi blad av denna art på den gamla odlingen i Tärnuddens sydvästra lövskog. *

HUMLEBLOMSTER, *Geum rivale*

Arw. 1938. Vesterlgren såg i Bourgströms herbarium exemplar, vilka enligt uppgift insamlats på Ön år 1909. I övrigt saknas uppgifter om artens existens på Gotska Sandön.

NEJLIKROT, *Geum urbanum*

KJ 1907. Johansson anger arten från Kapellängen. Av Vesterlgren sågs arten år 1921 vid Fyrbyn och Gamla Gården. Lindgren (1968) uppger nejlikrot från Kapellängen, Gamla Gården och Tärnuddens lövskog. Vi har noterat arten från södra delen av Ön och från kusten sydväst om Gamla Gården. Noteras bör att Rutger Sernander såg arten redan 1894 på Gotska Sandön (Arw. 1938). *

STENBÄR, *Rubus saxatilis*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Denna halvbuske förekommer i flera av Öns morer. *

HALLON, *Rubus idaeus*

Vi har sett arten naturaliserad i närheten av Fyrbyn. Ny art för Gotska Sandön. *

BLÅHALLON, *Rubus caesius*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vesterlgren har antecknat arten år 1921 från Tersord och på en gårdsplan i Fyrbyn. Detta är de enda uppgifterna från Gotska Sandön.

BJÖRNBÄR, *Rubus fruticosus* coll.

Arten växte spridd på bar sand en bit nordöst om Fyrbyn i augusti 1988. Ny för Gotska Sandön. *

STENROS, *Rosa canina*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vesterlgren såg år 1921 stenros i Kapellängen. Lindgren (1968) har sett arten i Tärnuddens lövskog. Vi har sett denna buske på södra, sydvästra och nordvästra delen av Ön samt i Enelyckan. *

NYPONROS, Rosa dumalis

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren uppger arten från Enelyckan där han insamlade material, bestämt av Reinhold Matsson till Rosa coriifolia Fr. ' lepidina A.et M. Vi har sett nyponros på sydvästra och nordvästra delen av ön. *

HARTSROS, Rosa villosa

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren såg hartsros "på ett ställe i tallskogen vid väg till Gamla Gården". Vi har sett arten på Tersordsåkern, vid Höga Land, i Tomtebolycan och Enelyckan. *

KANELROS, Rosa majalis

SOL 1977. Lindgren uppger att arten hittats cirka 1940 vid Kyrkudden. Ingen källa anges. Vi har sett kanelros i Kyrkuddsmoren, vilket bör överensstämma med primärlokalen. Vi har också noterat kanelros i den sydvästra delen av Tärnuddens lövskog. *

VRESROS, Rosa rugosa

Denna art hittades på kustnära lokaler i augusti 1988. Vi har sett den på norra sidan, norr om Björkmoren, nordväst om Kyrkudden i Franska Bukten och Vinbukten. Ny art för Sandön. *

Rosa sp.

En ros, från början säkerligen odlad, finns nu spridd ut på strandgruset vid S:t Anna. *

BRUDBRÖD, Filipendula vulgaris

ES 1868, enligt Westöö. Arwidsson (1938) uppger att Westöö samlat arten på ön år 1859. Vi har sett brudbröd på följande lokaler: Tersord, lövsträng nordöst Hamnudden, Brausttjärpan, Enekullen, Tomtebolycan och Enelyckan. Den finns dessutom uppgiven från Gamla Gården (Arw. 1938). *

SPIREA, Spiraea sp.

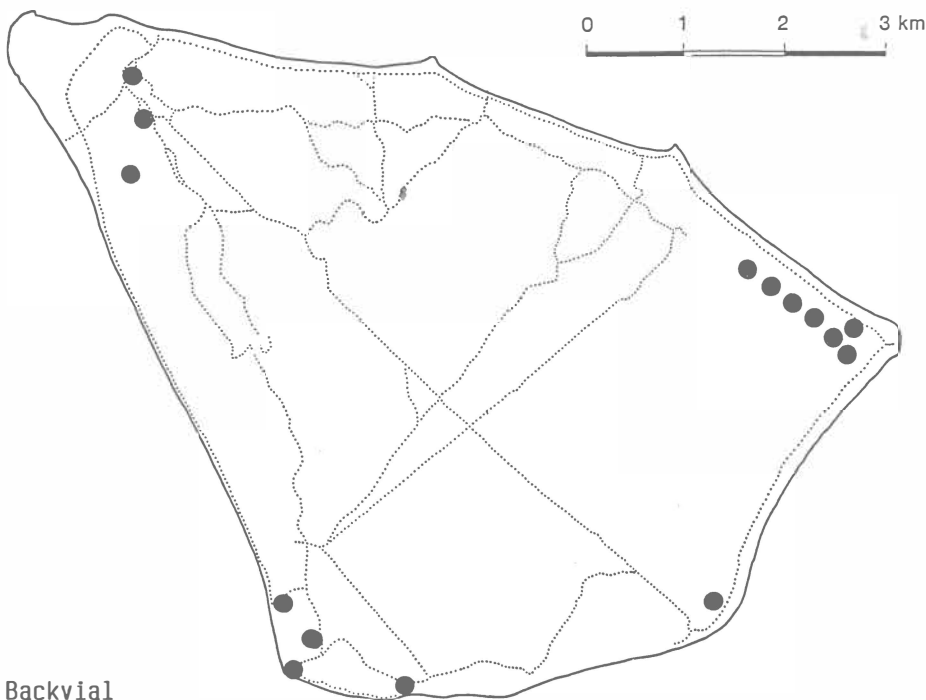
Buskar tillhörande detta släkte finns förvildade i närheten av Fyrbyn. Ny växt för Gotska Sandön. *

STRANDVIAL, Lathyrus japonicus

KJ 1907, Ebba Sylvan 1907. Samlad 1 juli år 1900 av L.Hedell (enl. belägg i Östergötlands Naturalhistoriska Förenings herbarium). M.I.Lallerius nämner i beskrivningen vid sin skattläggning av ön år 1772 "vildertrankor" som växande på dynerna. Med tanke på biotopen bör arten ha varit den här behandlade. Märkligt är fyrmästare O.Ekmans uppgift till Arwidsson att arten ej fanns på ön år 1902 (Arw. 1938). Då både Hedell år 1900 (se ovan) och Ernst Nordström år 1901 (Arw. 1938) samlat strandärt på Gotska Sandön just före 1902 samt Karl Johansson vid sitt besök på ön 1903 samlade växten, bör den ha funnits på Sandöns stränder även 1902. Uppgifter finns dock från början av seklet att arten planterades när sanden skulle bindas (Sylvan 1907, Arw. 1938). Numera är strandärten rikligt spridd längs hela kusten främst på stranddynerna. *

GULVIAL, Lathyrus pratensis

ES 1868. Eisen och Stuxberg anger växten från Gamla Gården. Rutger Sernander såg vid sitt Sandöbesök år 1894 arten vid Tärnudden och Vestergren år 1921 antecknade den från Enelyckan (Arw. 1938). Lindgren (1968) uppger gulvial från Höga Land. Vi har sett denna ärtväxt vid Tersordsäng, på nordvästra delen av ön, i Tomtebolycan och Enelyckan. *

Backvial

BACKVIAL, Lathyrus sylvestris

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren såg arten år 1921 på en källare i Fyrbyn, mellan Fyrbyn och båtplatsen, samt vid Hamnudden. I dagens läge finns backvial spridd på ön i morer, innanför randdynen och i kanten av Kyrkuddens dynsänkor. Den finns för övrigt kvar ovanpå Fyrbyns jordkällare. *

GÖKÄRT, Lathyrus linifolius

KJ 1897, enligt Westöö 1852. Gökärten växer spridd i många av öns morer. *

VIPPÄRT, Lathyrus niger

KJ 1907. Samlad redan 1852 av Westöö (Arw. 1938). Genom åren endast känd från Kapellänget. Vi har sett den i Kapellänget, i nordvästra delen av Stora Idemoren samt i Snabbkjusan. *

SPARVVICKER, Vicia tetrasperma

ES 1868. Detta är den enda uppgiften från Gotska Sandön.

DUVVICKER, Vicia hirsuta

ES 1868. Tycho Vestergren noterade år 1921 arten från Hamnudden (Arw. 1938). Vassestensmor och Gamla Gården uppges av Arwidsson och Bengt Pettersson som lokaler för duvvicker (Arw. 1938). Lindgren (1968) har dessutom sett den vid Gamla Gården och Kapellänget. Vi har antecknat duvvicker från Gamla Gården, kuststräckan mellan Hamnudden och Gamla Gården samt på södra delen av ön. *

KRÅKVICKER, *Vicia cracca*

ES 1868. Eisen och Stuxberg nämner arten från Gamla Gården. Där har den setts genom åren (Arw. 1938, SOL 1968) och är fortfarande kvar på lokalen. Tycho Vestergren såg arten 1921 vid Hamnudden (Arw. 1938). Lindgren (1968) har sett kråkvicker vid Höga Land och i samma område har vi också sett den. Vi har dessutom noterat arten för öns nordvästra del. (A.Jansson (1925) uppger luktvicker, *Vicia tenuifolia*, från ön, vilket av Arwidsson (1938) förmodas vara en felbestämning). *

BACKVICKER, *Vicia cassubica*

KJ 1907. Denna växt förekommer i de flesta av Gotska Sandöns morer samt ibland på insidan av randdynen. *

SKOGSVICKER, *Vicia sylvatica*

Arw. 1938. Vestergren skall ha sett exemplar av denna art i Bourgrströms herbarium, vilka enligt uppgift skulle vara insamlade på ön. Inga andra noteringar finns från Gotska Sandön.

HÄCKVICKER, *Vicia sepium*

KJ 1897, enligt Westöö 1852. Häckvickern växer i flera av Gotska Sandöns morer. *

SOMMARVICKER, *Vicia angustifolia*

KJ 1907. Noterades av Johansson år 1903 från fyrområdet. Detta är det enda fyndet från ön.

VÅRVICKER, *Vicia lathyroides*

Denna tidigblommande lilla växt hittades i början av maj 1989 på följande platser: Gamla Gården, S:t Anna, Nymans, Skogsudden och Kapellängen. Lindgren (1977) anger vårvicker med vidhängande frågetecken för Gamla Gården och Fyrplatsen. Numera säkert konstaterad på Gotska Sandön. *

LUDDVEDEL, *Oxytropis pilosa*

Landeberg 1811. Uppgifter om fältvedel i Eisen och Stuxberg (1868) och K.Johansson (1897) samt uppgiften om *Astragalus exscapus* L. i Holtz (1871) gäller alla denna art (Holtz 1874, KJ 1907). Westöö samlade den vid stranden väster om Gamla Gården (ES 1868) där också K.Johansson såg den år 1903 (KJ 1907). Johansson tog också arten vid Gamla Gården (Arw. 1938). Hamnudden uppges som lokal för luddvedel av Arwidsson (1938) och Lindgren (1977). Vi har noterat arten i spridda exemplar och tätare grupper längs kusten från Hamnudden till Gamla Gården. *

KÄRINGTAND, *Lotus corniculatus*

ES 1868. Samlad på Gotska Sandön redan av Westöö (KJ 1897). Arten växer i de öppnare morerna bl.a. vid Enekullen, Tersordsäng, Gamla Gården, Tomtebolyskan och Enelyckan. *

GETVÄPPLING, *Anthyllis vulneraria*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Ej särskilt vanlig på Gotska Sandön. Vi har enbart sett getväppling på öns sydvästdel. Härifrån anges den tidigt från Gamla Gården (KJ 1907, Arw. 1938) och Tersord (Arw. 1938). Senare uppges Lindgren (1977) växten från Hamnudden. I övrigt finns uppgifter om arten från Höga Land och Enelyckan (Arw. 1938). *

Blommande luddvedel, *Oxytropis pilosa*, på en torrbacke nära kyrkogården mellan Gamla Gården och Hamnudden. J.Petersson, juni 1989.

SÖTVÄPPLING, *Melilotus officinalis*

KJ 1907. Sötväppling hittades av K.Johansson år 1903 vid Gamla Gården. Detta är den enda säkra uppgiften om arten på Gotska Sandön.

GULLUSERN, *Medicago falcata*

KJ 1907. Johansson såg arten vid sitt Sandöbesök år 1903 på strandvallen vid Gamla Gården. På samma lokal samlades den av Vestergren och sågs av Bengt Pettersson (Arw. 1938). Lindgren (1968) uppger arten från Gamla Gården. Vi har sett arten i samma område samt i Enelyckan. *

HUMLELUSERN, *Medicago lupulina*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Arten är sedd av flera botanister vid Gamla Gården (Arw. 1938), där den fortfarande finns kvar. Vi har dessutom noterat arten vid Tersord och på södra delen av ön. *

JORDKLÖVER, *Trifolium campestre*

Holtz 1871. Relativt sällsynt förekommande på Gotska Sandön. Först känd från öppningen vid Gamla Gården (Arw. 1938, SOL 1968). Jordklöver anges dessutom av Arwidsson (1938) från två lokaler inom fyrområdet. Vi har, förutom vid Gamla Gården, sett arten i Kapellängnet och vid Tersord. *

TRÅDKLÖVER, *Trifolium dubium*

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Arwidsson (1938) uppger att Fries såg växten på öns sydvästra del. Inga andra uppgifter om trådklöver föreligger från Gotska Sandön.

ALSIKEKLÖVER, *Trifolium hybridum*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Vestergren noterade år 1921 arten från fyrområdet och Rutger Sernander år 1894 fann den vid Gamla Gården (Arw. 1938).

VITKLÖVER, *Trifolium repens*

ES 1868. Enligt Arwidsson (1938) samlades arten på ön år 1859 av O.A.Westöö (belägg daterat 13 juli 1859 finns i Visby Läroverks herbarium på Säveskolan i Visby). De äldsta uppgifterna om arten gäller Gamla Gården (ES 1868, Arw. 1938), där vitklöver än i dag finns kvar. Lindgren (1968) uppger växten från Kapellängnet. Vi har förutom vid Gamla Gården sett den på öns nordvästra del, vid Tersord, i Tärnuddens sydvästra lövskog och i Enelyckan. *

BLÅSKLÖVER, *Trifolium fragiferum*

Hultén 1971. Blåsklöver uppges för Gotska Sandön i andra upplagan av Hulténs atlas (1971). Inga andra uppgifter är bekanta.

BACKKLÖVER, *Trifolium montanum*

Arw. 1938. Vestergren såg exemplar av arten i Bourgströms herbarium, vilka enligt insamlaren tagits på ön år 1909. Förutom en osäker (frågetecken utsatt) uppgift i Lindgren (1977) finns inga ytterligare noteringar från Gotska Sandön.

RÖDKLÖVER, *Trifolium pratense*

ES 1868, insamlad 13 juli 1859 av O.A.Westöö (belägg i Visby Läroverks herbarium på Säveskolan i Visby) på Gotska Sandön. Rödklöver har setts under lång tid vid Gamla Gården (ES 1868, Arw. 1938, SOL 1968, 1977). Den anges dessutom av Vestergren från Fyrbyn (Arw. 1938). Vi har noterat den på två f.d. odlingsmarker, nämligen Tärnuddens sydvästra lövskog och på f.d. Åkern i Kapellängens söd-

ra del. *

HARKLÖVER, Trifolium arvense

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Växten uppges av Vestergren från Fyrområdet (Arw. 1938) samt från Gamla Gården av Bengt Pettersson och Lindgren (Arw. 1938, SOL 1968). Lindgren (1968) kompletterar artens utbredning på ön med Kapellänget. Vi har sett harklöver växa vid Gamla Gården, Kapellänget och på öns södra del. *

STALLÖRT, Ononis arvensis

ES 1868. Denna på Gotland ytterst sällsynta art sågs av Eisen och Stuxberg år 1867 vid Gamla Gården. Exemplar av denna växt, enligt uppgift insamlade på ön år 1907, sågs av Vestergren i Bourgströms herbarium (Arw. 1938).

PUKTÖRNE, Ononis repens

KJ 1907. Vid sitt besök på Gotska Sandön år 1903 noterade K.Johansson arten växande på strandvallar vid Gamla Gården. Lindgren (1977) uppger puktörne från Hamnudden. Eisens och Stuxbergs (1868) uppgift om busktörne, Ononis campestris, från Gamla Gården hänförs av Johansson (1897) till puktörne.

ÄRTTÖRNE, Ulex europaeus

KJ 1907, Ebba Sylwan 1907. Ursprungligen planterad som sandbindare i området runt norra fyren (Sylwan 1907, Arw. 1938). Arwidsson såg vid sitt besök på ön ärttörne växande i Kapellängen och vid fyrområdet. De enda buskarna vi sett av denna taggiga ärtväxt finns vid trappan upp mot fyren. *

HARRIS, Cytisus scoparius

KJ 1907, Ebba Sylwan 1907. Ursprungligen planterad i området vid fyren för att binda den avancerande sanden åren runt år 1900 (Sylwan 1907, Arw. 1938). Vestergren såg år 1921 harris vid Tersord (Arw. 1938). Lindgren (1968) uppger arten från Kapellänget, där den fortfarande växer kvar i gläntans södra del. Vi har dessutom sett harris kvarstående mellan Fyrbyn och helikopterlandningsplatsen. *

HARSYRA, Oxalis acetosella

ES 1868, samlad redan 1859 av O.A.Westöö (KJ 1897). Holtz (1871) anger harsyran "endast i en kitteldal vid nordvästra fyrarna": Detta överensstämmer med den idag enda lokalen för arten i Fyrmor. *

BLODNÄVA, Geranium sanguineum

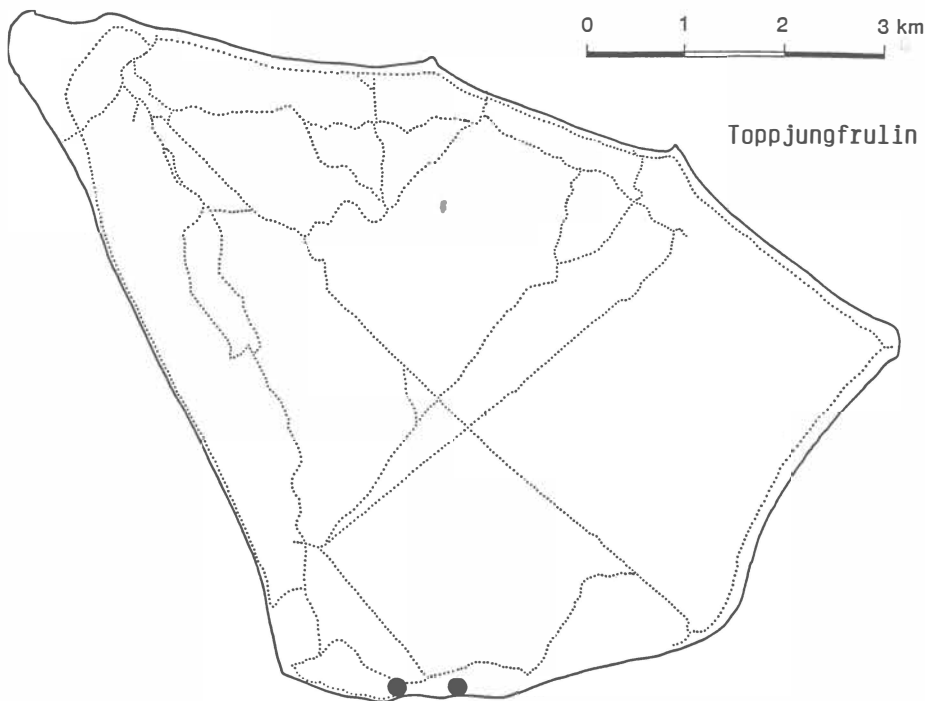
KJ 1897, enligt Westöö 1859. Vestergren noterade år 1921 blodnäva vid fyrområdet och Arwidsson såg år 1934 arten i Gamla Nationalparkens norra del (Arw. 1938). Vi har p.g.a. bristande noteringar inga exakta lokaluppgifter. Vi har dock kryssat av arten i de ekonomiska kartblad som täcker öns södra, sydvästra och nordvästra delar. *

MJUKNÄVA, Geranium molle

KJ 1907. Växten sågs av Karl Johansson år 1903 vid Kapellänget. Vestergren anger arten från Båtplatsen och fyrområdet, Bengt Pettersson och Arwidsson anger den från Gamla Gården (Arw. 1938). Vi har sett mjuknäva vid Tersord och i Fyrbyn. *

SPARVNÄVA, Geranium pusillum

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Rutger Sernander noterade växten 1894 vid Gamla Gården och Tycho Vestergren 1921 vid Fyrbyn (Arw. 1938).

Vi har sett arten på båda dessa lokaler samt på södra delen av ön.
*

SKATNÄVA, Erodium cicutarium

ES 1868. Sågs redan av Holtz tidigare under 1867 (Holtz 1871). Eisen och Stuxberg anger skatnäva växande vid Gamla Gården, där senare även Rutger Sernander och A. Jansson sett den (Arw. 1938). Tycho Vestergren såg den vid Fyrbyn och på strandvallar vid Tersord (Arw. 1938). Slutligen uppger Arwidsson (1938) och Lindgren (1968) arten från Kapellänget. Vi har antecknat skatnäva från Fyrbyn och Kapellänget samt från öns södra och sydvästra delar. *

VILDLIN, Linum catharticum

KJ 1907. Johanssons primäruppgift avser "strandvallar vid Gamla Gården", varifrån också A. Jansson sett arten år 1925 (Arw. 1938). Tycho Vestergren noterade vildlin år 1921 från Sågbacken, Tersord och Tärnuddens dynsänkorna (Arw. 1938). Vi har noterat arten från dynsänkorna vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden samt från Gamla Gården, Tersord och Enelyckan. *

JUNGFRULIN, Polygala vulgaris

ES 1868. Tycho Vestergren såg jungfrulin år 1921 i Enelyckan, vilket är den enda växtlokal vi noterat för arten. *

TOPPJUNGFRULIN, Polygala comosa

Arw. 1938, enligt Bengt Pettersson 1937. Pettersson anger arten från örtrik tallskog på Höga Land. Vi har sett den på västra delen

av Höga Land, samt i en tallskogskant cirka 70 meter öster om Mausoleet. *

ROSETTJUNGFRULIN, Polygala amarella

Arw. 1938. I Bourgströms herbarium såg Tycho Vestergren exemplar av arten, vilka enligt uppgift insamlats på Gotska Sandön. Vi har sett arten på följande lokaler: Tersordsåkern, Nymans, Tärnuddens dynsänkor och Enelyckan. *

HÄSTKASTANJ, Aesculus hippocastanum

Arw. 1938. I Bourgströms herbarium såg Tycho Vestergren exemplar av arten, vilka enligt uppgift insamlats på ön. Troligen odlad.

SKÄR KATTOST, Malva neglecta

ES 1868. Samlades på ön redan 1859 av Westöö (Arw. 1859). Eisen och Stuxberg såg arten vid Gamla Gården, där även Vestergren och Bengt Pettersson sett den (Arw. 1938). Vestergren noterade dessutom arten i Fyrbyn (Arw. 1938). Lindgren (1977) uppger skär kattost från sistnämnda lokal samt från Hamnudden. Vi har enbart sett arten i Fyrbyn. *

RÖDMALVA, Malva sylvestris

Arw. 1938. Uppgiften hänför sig till exemplar, vilka Tycho Vestergren såg i Bourgströms herbarium, och som enligt uppgift insamlats på Gotska Sandön år 1909. Vi har sett arten i Fyrbyn. *

FYRKANTIG JOHANNESÖRT, Hypericum maculatum

Arw. 1938. Arwidsson såg arten i Kapellänget. Lindgren (1968) uppger den från Kapellänget och Gamla Gården.

ÄKTA JOHANNESÖRT, Hypericum perforatum

KJ 1907. Johansson noterade växten 1903 vid Gamla Gården, där Rutger Sernander såg den redan 1894 (Arw. 1938). Vi har sett den äkta johannesörten vid Gamla Gården, Tersord, på kuststräckan mellan Hamnudden och Gamla Gården, på Enekullen, i Enelyckan samt på Öns nordvästra del. *

BERGJOHANNESÖRT, Hypericum montanum

ES 1868. Eisen och Stuxbergs primäruppgift avser Gamla Gården. Tycho Vestergren såg år 1921 arten vid Sågbacken samt i Örtrik tallskog nära Hamnuddens fyr. Den senare lokalen kan överensstämma med den enda lokal, där vi sett arten. Vi såg den år 1988 på en ås i Örtrik tallskog just söder om åkern vid Tersord. En uppgift om bergjohannesört växande i Kapellänget år 1938 återfinns i Lindgren (1977). Inga källor uppges. *

LUKTVIOL, Viola odorata

Denna kulturspridda och säkerligen ursprungligen odlade art återfanns i början av maj naturaliserad i Fyrbyns gräsmattor. Ny art för Gotska Sandön. *

SKOGSVIOL, Viola riviniana

KJ 1897, enligt Westöö 1852. Vi har sett denna viol i flera av Öns morer. *

LUNDVIOL, Viola reichenbachiana

ES 1868. Vi har noterat lundviol på Enekullen. i Tärnuddens sydvästra lövskog, Stora Idemoren, Kapellänget, Sälbo lövskog och Kyrkuddsmoren. *

LUNDSVIOL x SKOGSVIOL, Viola reichenbachiana x riviniana
Denna violhybrid sågs i juni 1989 i lövmoren i Östkanten av Höga Revarn. *

SANDVIOL, Viola rupestris

KJ 1897, enligt Kahl. Kahl såg arten på norra sidan av Gotska Sandön. Tycho Vestergrén noterade arten från en strandvall nedåt Hamnudden (Arw. 1938). Vi har sett sandviol på samma kuststräcka och i en sandgrop öster om kyrkogården. Dessutom har vi antecknat arten från en sanddyn just öster om Tärnuddens fyr, yttre dynsänkan vid Bredsand samt från en glänta strax väster om Skogsudden. *

ÅNGSVIOL, Viola canina

KJ 1907. Ångsviolens uppges av K.Johansson från Gamla Gården. Tycho Vestergrén såg år 1921 arten vid Sågbacken och på Höga Land (Arw. 1938). Enligt Tryggve Silfberg (muntl.) kan detta Sågbacken ha legat just nordöst om Hamnudden, där vi sett arten i en lövsträng. Vi har dessutom sett ångsviol på öns södra och nordvästra del samt i Enelyckan. Lindgren (1968) anger arten från Snabbkjusan och Höga Åsen. *

STYVMORSVIOL, Viola tricolor

ES 1868. Växten insamlades på ön redan år 1859 av O.A.Westöö (Arw. 1938). Eisens och Stuxbergs uppgift avser Gamla Gården. Vi har endast noterat arten på två lokaler på stranddynen vid Varvsbukten samt på en lokal på randdynen innanför Varvsbukten. *

ÅKERVIOL, Viola arvensis

ES 1868. Åkerviol togs på Gotska Sandön redan år 1859 av O.A.Westöö (Arw. 1938). Tycho Vestergrén såg arten vid Kapellängen, Fyrbyn, Gamla Gården och stugan i S:t Anna (Arw. 1938). Lindgren (1968) uppger även han arten från Kapellänget. Vi har sett Åkerviol i Fyrbyn. *

SOLVÄNDA, Helianthemum nummularium

ES 1868, enligt Westöö. Johansson (1897) uppger ett belägg av arten insamlat år 1859 på Gotska Sandön av O.A.Westöö. Tycho Vestergrén såg år 1921 solvända i Lilla Idemören, Enelyckan, mellan S:t Anna och Hamnudden, Tersord samt vid Gamla Gården (Arw. 1938). Dessutom har arten setts år 1934 vid Vassestensmören (Arw. 1938) samt vid Höga Land och i Kapellänget (SOL 1977). Vi har iakttagit solvända vid Hamnudden, Gamla Gården, Enekullen och i Enelyckan. *

HUNDROVA, Bryonia alba

SOL 1977. Hundrova sågs år 1962 vid Fyrplatsen av Lindgren. Ej sedd av andra botanister.

RÖD HUNDROVA, Bryonia dioica

Ingman 1988. Vi hittade arten på en sophög nordöst om Fyrbyn vid vårt besök i augusti 1988. Troligen ursprungligen odlad. *

NATTILJUS, Oenothera biennis

SOL 1977. Nattiljus uppges av Lindgren som växande vid Säludden. Detta är den enda uppgiften om arten på Gotska Sandön.

MJÖLKE, Epilobium angustifolium

ES 1868, men samlad redan 14 juli 1859 av O.A.Westöö (belägg i Visby Läroverks herbarium). Spridd i morer och på dyner. *

BERGDUNÖRT, *Epilobium montanum*

ES 1868. Insamlad redan 1859 av Westöö på Gotska Sandön (belägg i Visby Läroverks herbarium) och senare av E.Th.Fries 1891 (herb. Visby Läroverk). Rutger Sernander, 1894 (Arw. 1938) och K.Johansson 1903 (herb. Visby Läroverk) såg den vid Gamla Gården och Tycho Vestergren har noterat den i Stora Idemoren (Arw. 1938).

AMERIKANSK DUNÖRT, *Epilobium ciliatum* ssp. *ciliatum*

Ingmansson 1988. Vi hittade några exemplar av arten i Kyrkuddens dynsänkor 1 augusti 1988. *

AXSLINGA, *Myriophyllum spicatum*

SOL 1977. Uppges av Lindgren ha förekommit i driftmaterial år 1967. Inga andra uppgifter finns från ön.

HUNDLOKA, *Anthriscus sylvestris*

KJ 1907. Arwidsson (1938) anger att Eisen och Stuxberg såg arten år 1867 vid Gamla Gården, men den omnämns inte i deras arbete år 1868. Johansson såg arten på denna lokal år 1903 och Arwidsson och B.Pettersson under 1930-talet (Arw. 1938). Tycho Vestergren uppger hundloka från fyrområdet (Arw. 1938). Vi har sett arten vid Gamla Gården, Tärnuddens sydvästra lövskog, Öns nordvästra del samt i Enelyckan. Lindgren(1977) uppger även Hamnudden som växtlokal. *

VILDMOROT, *Daucus carota* ssp. *carota*

KJ 1907. K.Johansson såg arten både vid Gamla Gården och fyrområdet vid sitt besök år 1903. Arwidsson fann den kvar i Fyrbyn år 1934 (Arw. 1938).

STRÄTTA, *Angelica sylvestris*

Arw. 1938. Tycho Vestergren såg arten år 1921 vid Kyrkudden. Vi har sett den på stränder vid Kyrkudden, på Öns norra-nordöstra del samt i nordväst. *

STRANDKVANNE, *Angelica archangelica* ssp. *litoralis*

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Tycho Vestergren såg år 1921 arten "norr om Hertas svag mot Bredsand" och Arwidsson år 1934 vid "landningsplatsen nedanför fyrstationen" (Arw. 1938). Vi har enbart sett strandkvanne på stranden vid S:t Anna. *

DILL, *Anethum graveolens*

ES 1868. Eisen och Stuxberg uppger denna kulturspridda/odlade art från Gamla Gården.

VILDPERSILJA, *Aethusa cynapium*

ES 1868. Sågs vid Gamla Gården år 1867 av Eisen och Stuxberg samt år 1937 av Bengt Pettersson (Arw. 1938).

SÄFFEROT, *Seseli libanotis*

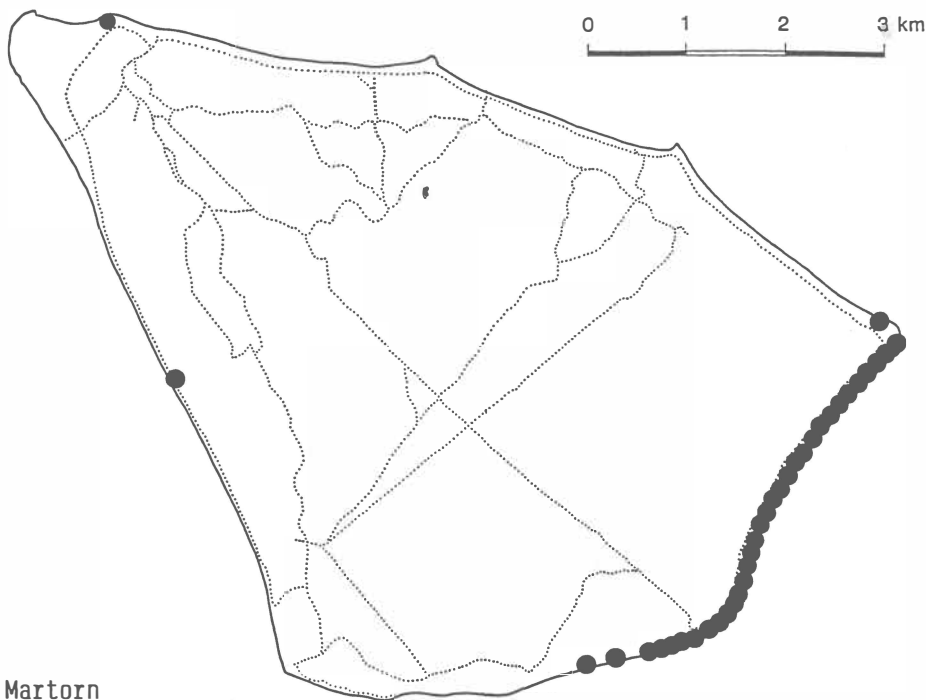
KJ 1907. K.Johansson såg år 1903 enstaka exemplar av denna art vid Gamla Gården. På samma lokal noterade Rutger Sernander arten redan 1894 (Arw. 1938).

VATTENMÄRKE, *Sium latifolium*

Arw. 1938. Sandöns enda notering av denna våtmarksberoende art hänför sig till exemplar, vilka enligt Bourgstöm insamlats på ön år 1910.

BOCKROT, *Pimpinella saxifraga*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Arten förekommer främst i Öns morer.

Martorn

Vi har sett bockrot vid Gamla Gården, Tärnuddens nordöstra lövskog, på öns nordvästra del, i Enelyckan och Kyrkuddsmoren. *

KUMMIN, Carum carvi

Arw. 1938. Vestergren såg exemplar av arten i Bourgströms herbarium, vilka skulle ha insamlats på ön år 1909. Kummin är ej sedd av andra botanister på Gotska Sandön.

KIRSKÅL, Aegopodium podagraria

Arten växer vid husen i Fyrbyn. Ny art för Gotska Sandön. *

PERSILJA, Petroselinum crispum

Denna odlade art har spridit sig från husen i S:t Anna ut i strandgruset. Ny art för Gotska Sandön. *

SÅRLÄKA, Sanicula europaea

Arw. 1938. Tycho Vestergren såg år 1921 arten i Tärnuddens lövskog och Arwidsson år 1934 i Vassestensmor (Arw. 1938). Lindgren (1968) uppger arten från Kapellänget. Vi har sett sårläka i Brausttappen, i Tärnuddens sydvästra och nordöstra lövskogar, i Kapellänget och i Stora Idemoren. *

MARTORN, Eryngium maritimum

Nils Noréhn 1947. Noréhn såg ett exemplar i Franska Bukten år 1945. Bengt Pettersson (1959) har följande kommentar om beståndet i Franska Bukten: "Har invandrat eller i varje fall spritt sig mycket de senaste femton åren". Han uppger även denna stranddyns-

växt från Bredsand.

Lindgren (1977) kompletterar invandringshistorien för arten med följande uppgifter: 1960 över 200 exemplar i Franska Bukten och 1967 cirka 800 exemplar mellan Ryska Kanonerna och Kyrkudden. Han har dessutom noterat fem exemplar i Vinbukten år 1967 och ett exemplar på en stranddyn norr om Gamla Gården. Artens expansion på ön har fortskridit och den är otroligt riklig i Franska Bukten. Från Kyrkudden till Tärnudden fanns i augusti 1988 minst 4300 exemplar. Från Tärnudden till Brausten växte nära 300 exemplar. Vidare fanns 19 exemplar nordväst om Kyrkuddens fyr, tre exemplar vid Stenrevet öster om Bredsand och cirka 15 exemplar i Varvsbukten. En fortsatt spridning runt öns stranddynner kan förväntas. *

GRÖNPYROLA, *Pyrola chlorantha*

ES 1868, men samlad på Sandön redan 13 juli 1859 av O.A.Westöö (herb. Visby). Förekommer spridd på ön i morer, vid åsryggar och i dynsänkor. Undviker endast den allra torraste tallskogen. *

VITPYROLA, *Pyrola rotundifolia*

ES 1868. Arten sågs av Vestergren år 1921 i Tärnuddens lövskog och av Arwidsson 1934 i Lilla Idemoren och vid Aspungen sydöst om Vassesten (Arw. 1938). Lindgren (1977) uppger utan källa vitpyrola från Idemoren och Vassestensmören år 1921 och 1938.

KLOCKPYROLA, *Pyrola media*

ES 1868. Klockpyrolan växer i många av öns morer. *

KLOTPYROLA, *Pyrola minor*

ES 1868. Klotpyrolan växer i många av öns morer. *

BJÖRKPYROLA, *Orthilia secunda*

ES 1868, enligt Westöö. Björkpyrolan är en rikligt spridd art i öns morer. *

ÖGONPYROLA, *Moneses uniflora*

ES 1868. Sågs redan av Holtz i maj-juni 1867 (Holtz 1871). Finns i flera av öns morer. Dessutom sedd i inre dynsänkan av Bredsand. *

RYL, *Chimaphila umbellata*

ES 1868, enligt Westöö. Denna av modernt skogsbruk tillbakaträngda art har på Gotska Sandön fortfarande ett bra bestånd, Den föredrar att växa på insidan av randdynen, i kanterna av öns dynsänkor samt i närheten av vissa morer. Vi har noterat arten på ett tjugotal lokaler på Gotska Sandön. *

TALLÖRT, *Monotropa hypopitys*

ES 1868. Tallört finns insamlad år 1859 av Westöö (herb. Visby). Arten finns rikligt spridd över ön och i många biotoper. *

KAL TALLÖRT, *Monotropa hypophegea*

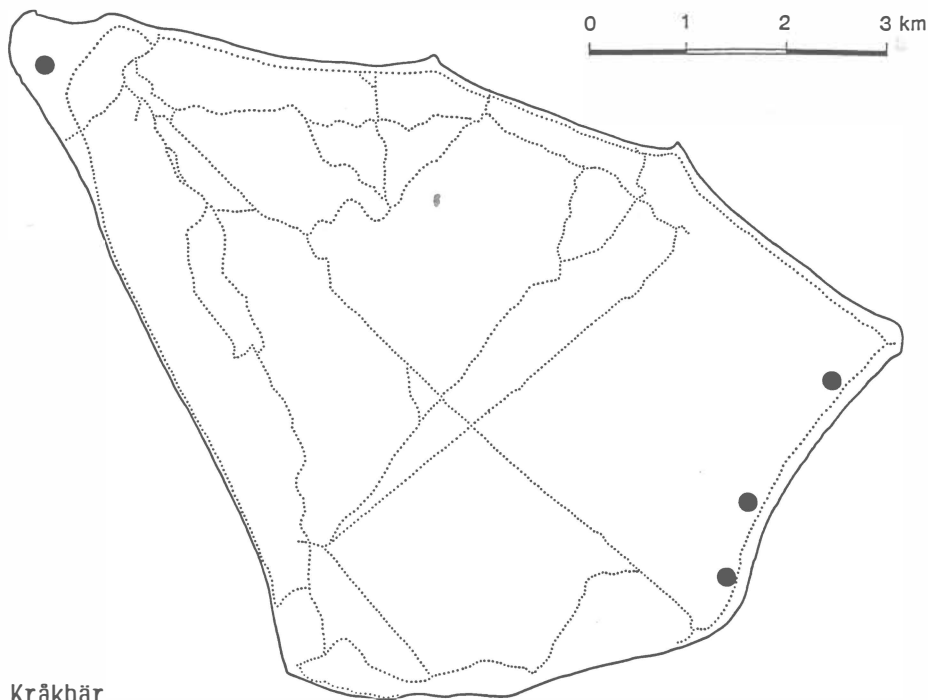
ES 1868. Enligt Arwidsson (1938) samlades denna art redan år 1859 på Gotska Sandön av O.A.Westöö. Ej lika vanlig som föregående art. Förekommer i de flesta av öns biotoper. *

BLÅBÄR, *Vaccinium myrtillus*

Holtz 1871. Allmän på ön. Förekommer här och var i tallskogen men rikare i öns morer. *

LINGON, *Vaccinium vitis-idaea*

ES 1868. Sågs redan i skiftet maj-juni 1867 av Holtz (Holtz 1871).

Kråkbär

Allmän i tallskogen samt i morer. *

MJÖLON, Arctostaphylos uva-ursi

ES 1868. Mjölon insamlades på ön redan år 1852 av O.A. Westöö (KJ 1897). Vanlig art på Gotska Sandön i tallskog, morer, dynsänkor m.m. *

LJUNG, Calluna vulgaris

M.I. Lallerius 1772. Detta är en av Gotska Sandöns dominerande arter, vilken i tallskogen är särskilt framträdande. *

KRÅKBÄR, Empetrum nigrum

ES 1868. Lindgren (1977) uppger arten från Tärnudden, där vi också har sett den i tallskog mellan lövskogarna. Vi har också noterat växten i sydkanten av inre dynsänkan vid Bredsand samt på randdynens insida 200 meter sydväst Ryska Kyrkogården och 1 km sydväst Kyrkuddens fyr. Ofta steril. *

GULLVIVA, Primula veris

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg denna väldoftande vårbloffa vid Gamla Gården. Den finns ännu kvar här och vid den närbelägna Tersordsäng. Vi har också antecknat gullviva från öns nordvästra del. *

MAJVIVA, Primula farinosa

Arw. 1938, enligt TV 1921. Både Tycho Vesterbergren och senare Arwidsson såg arten i Tärnuddens dynsänkor. Den förekommer nu i alla dynsänkor på ön, d.v.s. vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. Vid

blomningstiden i maj-juni kan dessa fuktiga sänkor färgas i heltäckande rosa av majvivans utslagna blommor. *

SKOGSSTJÄRNA, *Trientalis europaea*

KJ 1907. Skogsstjärnan växer i de flesta av Sandöns morer. *

LIGUSTER, *Ligustrum vulgare*

Arw. 1938. Noterades av Tycho Vesterberg 1921. Troligen spridd från odling.

SYREN, *Syringa vulgaris*

Syrenbuskar finns förvildade vid Fyrbyn. Ny för Gotska Sandön.*

ASK, *Fraxinus excelsior*

Holtz 1871. Skall enligt Holtz finnas "i dalarna mellan de inre dynerna och på dessas sidor. Smala och höga som tallarna. Håller emellertid här och där på att förtvina. Ej spridd." Ej sedd av andra besökare på Gotska Sandön.

KUSTARUN, *Centaureum littorale*

Ej tidigare uppgiven från Gotska Sandön. Vi såg i augusti 1988 kustarun i yttre dynsänkan vid Bredsand. *

VINTERGRÖNA, *Vinca minor*

Denna ursprungligen odlade art växer spridd nära husen vid S:t Anna. Ny art för Gotska Sandön. *

TULKÖRT, *Vincetoxicum hirundinaria*

KJ 1897, enligt Westöö. Inga ytterligare uppgifter finns om artens förekomst på ön.

VITMÅRA, *Galium boreale*

ES 1868. En växt som finns i många av öns morer. *

GULMÅRA, *Galium verum*

ES 1868. Dess huvudsakliga växtplats är öns morer, men gulmåra finns också också på dynen och i dynsänkor. *

STORMÅRA, *Galium album*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vesterberg såg år 1921 arten vid fyrområdet och Gamla Gården.

STORMÅRA x GULMÅRA. KJ 1910. Denna hybrid har setts av K.Johansson på Gotska Sandön.

FÄRGMÅRA, *Galium triandrum*

ES 1868, enligt Westöö 1859. Denna kalkgynnade art sågs av Tycho Vesterberg år 1921 i Stora Idemoren, på Höga Land samt på en strandvall vid Tersord (Arw. 1938). Den uppges även av A.Jansson (1925) från Gamla Gården. Lindgren (1968) har liksom Vesterberg sett färgmåra i Stora Idemoren och vid Höga Land. Vi har sett denna växt i Tersordsäng, i området vid S:t Anna - Mausoleet, på Enekullen, i Tomteboluckycken och Enelyckycken samt i Kyrkuddsmoren. *

SNÄRJMÅRA, *Galium aparine*

ES 1868. Arten samlades redan av Westöö på Gotska Sandön (KJ 1897). Eisens och Stuxbergs lokal avser Gamla Gården, där den setts av flera botanister under Årens lopp (Arw. 1938, SOL 1968). Den finns fortfarande kvar här, liksom vid Fyrbyn, varifrån Lindgren (1977) först rapporterat snärjmåran. *

SMÅSNÄRJMÅRA, Galium spurium ssp. vaillantii

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren såg år 1921 denna art vid Fyrbyn och i Kapellänget. Ej sedd av andra botanister på Gotska Sandön.

MYSKMADRA, Galium odoratum

KJ 1897, enligt Westöö 1852. Denna lundväxt är en indikator för de rikaste lövmorerna på Gotska Sandön. Vi har sett myskmadran i Tärnuddens nordöstra lövskog, Stora Idemoren (ofta heltäckande), Kapellänget och Sälbo lövskog. Den finns dessutom uppgiven med några exemplar växande i Vassestensmor (Arw. 1938). *

ÅKERVINDA, Convolvulus arvensis

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg denna kulturanpassade växt vid Gamla Gården, där den noterats av åtskilliga botanister genom åren och fortfarande finns kvar (Arw. 1938, SOL 1968). Den uppges dessutom av Vestergren från Enelyckan och Tersord (Arw. 1938) samt av Lindgren (1968) från Kapellängen. *

SNÅRVINDA, Calystegia sepium

KJ 1907. K.Johansson såg snårvinda år 1903 i "Trädgården". Ej sedd av andra besökare på Gotska Sandön.

PADDFOT, Asperugo procumbens

Arw. 1938. Arwidsson såg själv denna växt vid Gamla Gårdens ladugård under sitt besök på ön år 1934. Ej sedd av andra på Gotska Sandön.

SKOGSFÖRGÄTMIGEJ, Myosotis sylvatica

Arw. 1938, enligt TV 1921. Arwidsson (1938) förmodar att exemplaren sedda av Vestergren varit odlade. Inga andra uppgifter föreligger från ön.

ÅKERFÖRGÄTMIGEJ, Myosotis arvensis

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Tycho Vestergren såg under sitt Sandö-besök år 1921 arten vid Fyrbyn och Gamla Gården samt i Kapellänget. Den finns ännu kvar vid Gamla Gården och i Fyrbyn. *

BACKFÖRGÄTMIGEJ, Myosotis ramosissima

ES 1868. Westöö samlade arten redan 1859 (herb. Visby). Arten uppges av Arwidsson (1938) från Vassestensmor, på en stig i Gamla Nationalparkens norra del samt här och där på randdynen. Lindgren (1968) anger arten från Gamla Gården. Vi har sett backförgätmigej på torrbackar på öns södra del, på kustkanten mellan Hamnudden och Gamla gården, vid Fyrbyn samt i yttre dynsänkan vid Bredsand. *

VÅRFÖRGÄTMIGEJ, Myosotis stricta

Holtz 1871. Tycho Vestergren och Bengt Pettersson har noterat arten vid Gamla Gården (Arw. 1938), där den ännu växer kvar. Vi har dessutom sett vårförgätmigej vid Fyrbyn och i Snabbkjusan. *

HUNDTUNGA, Cynoglossum officinala

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren såg arten år 1921 i Enelyckan och vid Tomtebo, där även Bengt Pettersson såg den år 1937 (Arw. 1938). Lindgren (1977) har noterat växten från stranden vid Säludden. Vi har iakttagit hundtunga vid Lägerplatsens kök

Ett rikligt bestånd av myskmadra, Galium odoratum, i den nordöstra lövskogen vid Tärnudden. J.Petersson, juni 1989.

samt på stranddyner på öns nordöstra del och vid Kyrkudden. *

EXTUNGA, Anchusa officinalis

ES 1868. Arten finns sedan 1894 (R.Sernander) fram till vår tid uppgiven från Gamla Gården (Arw. 1938, SOL 1968). Detta är den enda lokal där vi sett den. *

FÅRTUNGA, Anchusa arvensis

KJ 1907. K.Johansson noterade denna kulturgynnade art från både Gamla Gården och Kapellängen vid sitt besök på ön år 1903. Den sågs på sistnämnda lokal under 1920-talet av T.Vestergren och A.Jansson (Arw. 1938). Vid ett besök på ön i juni 1976 växte den ännu kvar (Jörgen Petersson). Arten har ej setts under våra inventeringar 1988-89.

SMINKROT, Lithospermum arvense

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg arten vid Gamla Gården, där den under 1920-talet sågs av A.Jansson och år 1937 av Bengt Pettersson (Arw. 1938).

UPPLÄNSK VALLÖRT, Symphytum x uplandicum

Ingmansson 1988. Vi hittade i augusti 1988 denna odlade växt kvarstående på en liten soptipp nära dassen nordöst om Fyrbyn. *

BLÅELD, Echium vulgare

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren uppger 1921 blåeld från en potatisåker nära Hamnudden, Gamla Gården, fyromådet och Enelyckan. Lindgren (1977) kompletterar artens utbredning på ön med en uppgift från båthuset. Vi har sett blåeld vid Gamla Gården och i Fyrbyn. *

BACKTIMJAN, Thymus serpyllum

ES 1868. Holtz såg arten redan i maj-juni 1867 (Holtz 1871). Arten förekommer främst på öns klapperfält t.ex. mellan stranddyner och randdynen. *

HARMYNTA, Satureja acinos

ES 1868. Ej helt vanlig. Vi har sett harmynta vid Tersordsäng, Gamla Gården, Kapellängen och från öns södra del. Den finns dessutom tidigare angiven från fyrområdet av Vestergren (Arw. 1938). *

BERGMYNTA, Satureja vulgaris

ES 1868. Bergmynta sågs av Eisen och Stuxberg vid Gamla Gården under deras vistelse på ön 1867. Ej sedd av andra botanister på Gotska Sandön.

BRUNÖRT, Prunella vulgaris

KJ 1907. K.Johansson såg växten vid Kapellänget, vilket delvis användes som plantskola för de växter vilka senare utplanterades som sandbindare. Tycho Vestergren uppger arten från Gamla Gården (Arw. 1938). Lindgrens (1977) uppgift om arten som växande i dynkärr tycks nu vara den riktiga. Vi har sett brunört i dynsänkorna vid Bredsand och Tärnudden. *

FROSSÖRT, Scutellaria galericulata

Denna art hittade vi i augusti 1988 i en dynsänka vid Bredand. En osäker uppgift om frossört finns hos Lindgren (1977), som anger arten från Tersord (med vidhängande frågetecken). *

MJUKPLISTER, *Lamium amplexicaule*

KJ 1907. Johansson såg arten år 1903 i Fyrbyn. Den noterades dock redan 1894 av Rutger Sernander, som under sin vistelse på Gotska Sandön såg arten vid Gamla Gården. Ej sedd i övrigt.

RÖDPLISTER, *Lamium purpureum*

KJ 1907. Johansson och senare Vestergren (1921) såg rödplister växande i Fyrbyn (Arw. 1938). Den finns ännu kvar i Fyrbyns rabatter. *

VITPLISTER, *Lamium album*

ES 1868. Westöö samlade arten vid sitt besök på ön år 1859 (herb. Visby). Ej sedd av andra besökare på Gotska Sandön.

TOPPDÅN/PIPDÅN, *Galeopsis bifida/tetrahit*

Vid vårt besök på Gotska Sandön i augusti 1988 såg vi ett överblommat exemplar tillhörande någon av dessa arter. Det växte på stranddynen nordväst om Kyrkudden. Varken pipdån eller toppdån finns tidigare uppgivna för ön. *

BESKSÖTA, *Solanum dulcamara*

Arw. 1938. Tycho Vestergren år 1921 och Bengt Pettersson år 1937 såg arten på strandklapper vid S:t Anna (Arw. 1938). B. Pettersson noterade även besksöta vid Säludden (Arw. 1938).

NATTSKATTA, *Solanum nigrum*

KJ 1907. Vid sitt besök 1903 såg Johansson arten i Fyrbyn, där även Lindgren (1977) och vi själva i augusti 1988 har noterat nattskatta. *

BOLMÖRT, *Hyoscyamus niger*

KJ 1897, enligt Westöö. Denna kulturgynnade, giftiga art sågs av K. Johansson 1903 och av Tycho Vestergren 1921 i Fyrbyns trädgårdsland (KJ 1907, Arw. 1938).

KUNGSLJUS, *Verbascum thapsus*

ES 1868. Insamlades på Gotska Sandön av O.A. Westöö redan 1859. Vi har sett kungsljus vid Hamnudden, Tersord, Gamla Gården, S:t Anna, Höga Land, Kapellängget och i Fyrbyn. Den är dessutom uppgiven från Enelyckan av Vestergren (Arw. 1938). *

FINGERBORGSBLOMMA, *Digitalis purpurea*

SOL 1977. Svenolof Lindgren anger denna, ursprungligen odlade art från Hamnudden och Fyrbyn. Vi har sett en gulblommig form vid en liten stuga 100 meter norr om Hamnudden. Fingerborgsblomman växer dessutom på tre ställen runt Fyrbyn, där den också finns i odling. *

ÄRENPRIS, *Veronica officinalis*

ES 1868. Insamlades på ön redan av Westöö (KJ 1897). Ärenpris förekommer i de allra flesta morerna samt vid vissa dynsänkor. *

TEVERONIKA, *Veronica chamaedrys*

ES 1868. Westöö samlade arten år 1852 på Gotska Sandön (Arw. 1938) Teveronika har vi sett växa i nästan alla morer på ön samt i Tärnuddens dynsänkor. *

VÄRVERONIKA, *Veronica verna*

Arw. 1938. Rutger Sernander såg 1894 vårveronika vid Gamla Gården och Arwidsson noterade 1934 arten i Vassestensmor och på en stig i

Gamla Nationalparken (Arw. 1938).

FÄLTVERONIKA, *Veronica arvensis*

ES 1868. Fältveronika insamlades 1852 på Sandön av O.A. Westöö (Arw. 1938). Vi har sett den vid Gamla Gården och Fyrbyn samt på öns södra del. Den finns dessutom angiven av Arwidsson från slutningen av Höga Åsen vid Vassestensmor samt av Vestergren från Kapellänget (Arw. 1938). *

MAJVERONIKA, *Veronica sepyllifolia*

ES 1868. Westöö samlade arten både 1852 och 1859 på Gotska Sandön (Arw. 1938). Tycho Vestergren såg majveronika vid Bredsand år 1921 (Arw. 1938). Vi har sett arten på öns sydvästra del. *

AXVERONIKA, *Veronica spicata*

ES 1868. Redan år 1859 samlade Westöö axveronika på Ön (KJ 1897). Vi har noterat växten från torrbackar vid Gamla Gården, Kapellänget och Enelyckan samt från Tärnuddens dynsänkor. Vestergren har dessutom sett arten i Sälbo Lövskog och vid Tersord (Arw. 1938). *

ÄNGSKOVALL, *Melampyrum pratense*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Mycket vanlig art i öns morer. Den förekommer även spridd i tallskogen och vid randdynen. *

SKOGSKOVALL, *Melampyrum sylvaticum*

ES 1868. Vi har noterat denna art från nästan alla morer på norra delen av ön. *

LUNDKOVALL, *Melampyrum nemorosum*

Arw. 1938. Tycho Vestergren såg denna på Gotland ej naturligt förekommande art i Bourgströms herbarium. Bourgström uppgav sig ha insamlat exemplaren på Gotska Sandön år 1908. Ej sedd av andra besökare.

HÖSKALLRA, *Rhinanthus serotinus*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Förutom Westöös insamlade exemplar finns belägg samlat år 1907 av T. Bourgström i Riksmuseets herbarium (Arw. 1938).

TIMJANSNYLTROT, *Orobanche alba*

C.O. Norén 1903. Exemplar insamlade i augusti 1903 av Karl Johansson finns i herb. Visby. Vi har sett arten i grupper och spridda exemplar på den kalkrika kuststräckan från Hamnudden norrut mot Gamla Gården. Under våra inventeringar i augusti 1988 och juni 1989 såg vi minst 90 exemplar längs kustbranten. Norén hittade 30 exemplar år 1903. Vestergren uppgav sig år 1921 ha sett hundratals exemplar vid Hamnudden samt anger dessutom en lokal från Östra kusten (Arw. 1938). *

GROBLAD, *Plantago major*

KJ 1907. Karl Johansson noterade år 1903 denna art från planteringarna i nuvarande Kapellänget. Lindgren (1977) har sett den i Fyrbyn. Vi har enbart sett arten i öns dynsänkor vid Bredsand, Tärnudden och Kyrkudden. *

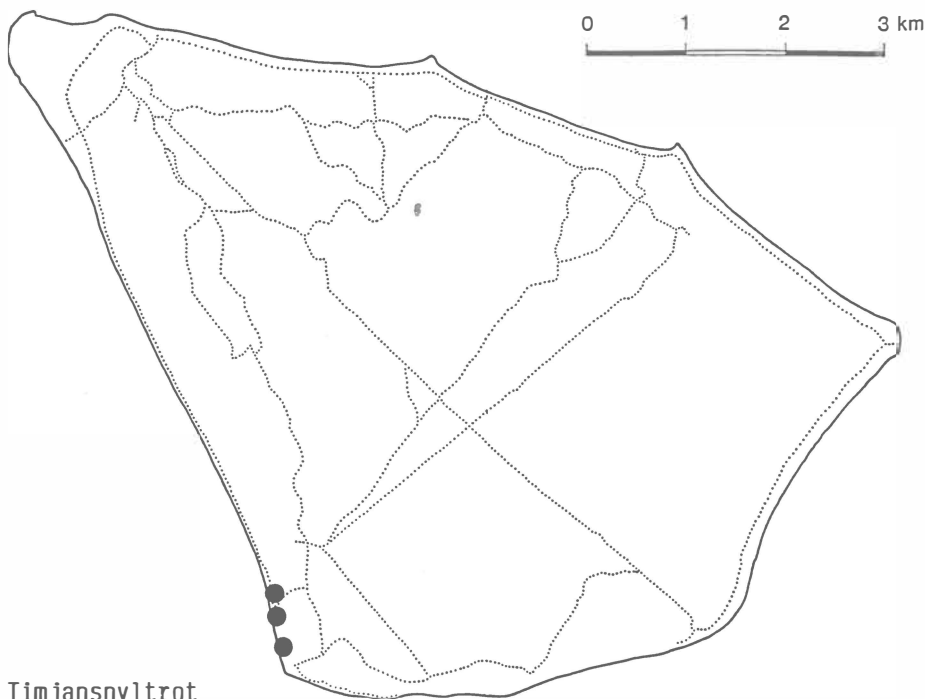
RÖDKÄMPAR, *Plantago media*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Vestergren insamlade denna art i Tärnuddens dynsänkor. Inga andra noteringar är kända.

Timjansnyltrot, Orobanche alba, på Gotska Sandön i december 1962.
Karin Jansson.

SVARTKÄMPAR, Plantago lanceolata
ES 1868. Redan Westöö insamlade arten på ön (KJ 1897). Denna art
växer i många av Gotska Sandöns morer samt i dynsänkorna vid Bred-
sand och Kyrkudden. *

Timjansnyltrot

OLVON, Viburnum opulus

SOL 1977. Uppges av Lindgren som förekommande på öns västra sida cirka 1940. Ingen källa anges. Ej noterad av andra besökare på Gotska Sandön.

SKOGSTRY, Lonicera xylosteum

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Vi har noterat denna buske i öns morer. *

VILDKAPRIFOL, Lonicera periclymenum

Denna ursprungligen odlade slingerväxt har noterats i naturlig vegetation vid lilla huset 100 m norr om Hamnudden, vid S:t Anna samt vid Fyrbyn och i Fyrmoren. Ny art för Gotska Sandön. *

SNÖBÄR, Symphoricarpos rivularis

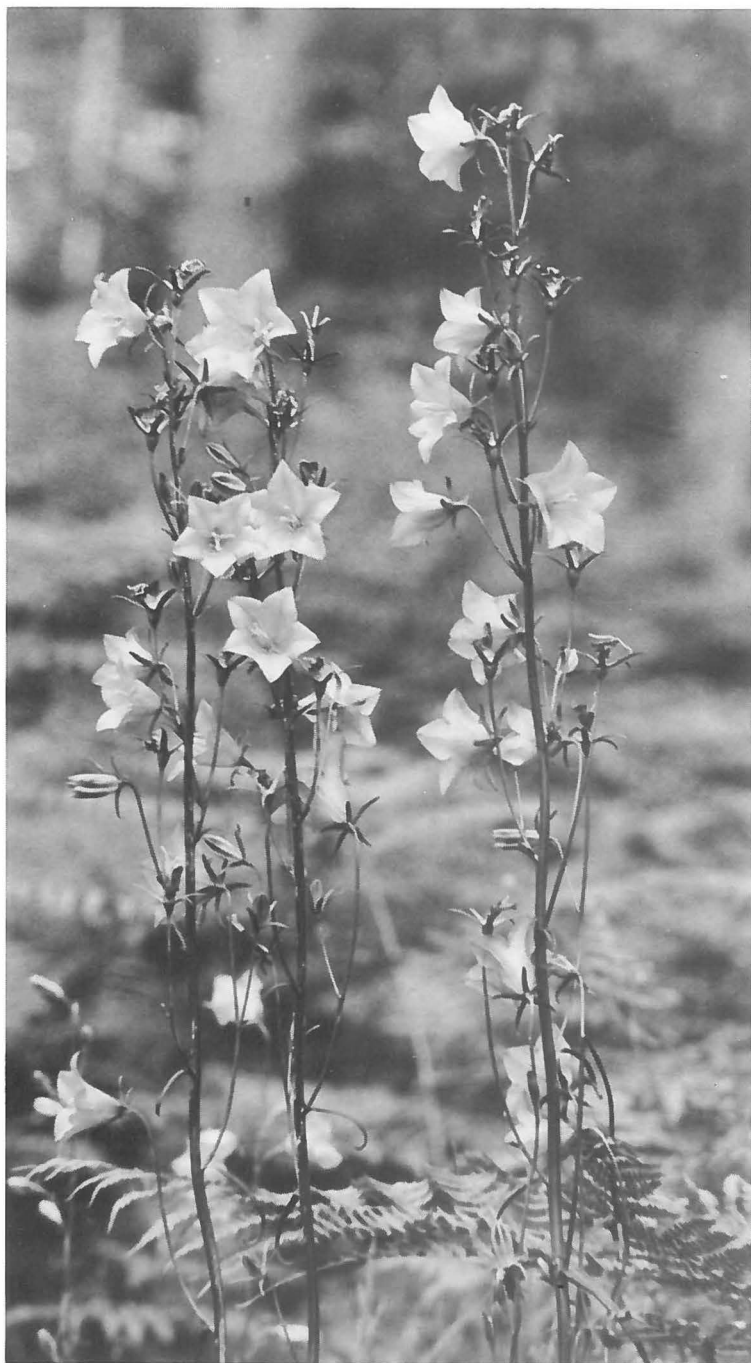
Denna buske som finns odlad i Fyrbyn har spritt sig i Fyrbyns närhet. Ny art för Gotska Sandön. *

LINNEA, Linnaea borealis

ES 1868. Sågs även av Holtz i maj-juni 1867 (Holtz 1871). Linnean förskönar med sina spåda blommor så gott som alla öns morer. *

VÅRKLYNNE, Valerianella locusta

Arw. 1938. Denna kulturgynnade art sågs under 1930-talet av Arwidsson och Bengt Pettersson vid Gamla Gårdens ladugård (Arw. 1938).

Stor blå-
klocka.

ÄNGSVÄDD, *Succisa pratensis*

Vi såg i augusti 1988 ängsvädd i det f.d. betade området på Ene-kullen på öns södra del. Dessutom har Lindgren (1977) en med frå-getecken markerad uppgift av ängsvädd från Gamla Gården. *

ÅKERVÄDD, *Knautia arvensis*

ES 1868. Redan Westöö insamlade arten från ön år 1859 (herb. Vis-by). Den är sedan gammalt känd från Gamla Gården, där den ännu finns kvar (Arw. 1938, SOL 1968). Tycho Vestergren såg den också vid Tersord (Arw. 1938). *

MONKE, *Jasione montana*

KJ 1897, enligt Westöö 1859. De av Westöö insamlade exemplaren et-i-ketteras av K.Johansson som *f.litoralis*. Tycho Vestergren uppger arten från Tersord och Bengt Pettersson har sett den vid Gamla Gården (Arw. 1938). Vi såg den i augusti 1988 i Tersordsområdet. *

KNÖLKLOCKA, *Campanula rapunculoides*

Arw. 1938. Exemplar av denna art, enligt uppgift insamlade av Bourgström på ön år 1907, sågs av Tycho Vestergren. Vi har sett arten i Fyrbyn. *

STOR BLÅKLOCKA, *Campanula persicifolia*

ES 1868. Insamlades på ön redan 1859 av O.A.Westöö (Arw. 1938). Stor blåkllocka finns i många av öns morer. *

LITEN BLÅKLOCKA, *Campanula rotundifolia*

ES 1868. Westöö samlade arten på ön år 1859 (herb. Visby). Vi har utan att anteckna fyndlokalen noterat arten från öns sydvästra, nordvästra och norra delar. Den finns tidigare uppgiven från följande växtplatser: Gamla Gården, Höga Land, Lilla Idemoren, Kapell-änget och Enelyckan (Arw. 1938, SOL 1977). *

ULLIG KARBORRE, *Arctium tomentosum*

ES 1868. Eisen och Stuxberg såg ullig kardborre vid Gamla Gården under sitt besök på ön år 1867. Ej sedd av andra botanister.

LITEN KARBORRE, *Arctium minus*

ES 1868. Noterades av Eisen och Stuxberg år 1867 vid Gamla Gården. Ett exemplar insamlat och bestämt till denna art av K.Johansson år 1903 anses av Arwidsson vara lundkardborre (Arw. 1938). Vidare uppger Vestergren arten från Gamla Gården (Arw. 1938). Vi har sett li-ten kardborre vid Hamnudden och Gamla Gården. *

LUNKARBORRE, *Arctium nemorosum*

Arw. 1938. Arwidssons uppgift härrör sig till exemplar insamlade av K.Johansson 1903 (se under liten kardborre). Vidare har Lindgren sett denna art vid Gamla Gården.

PIGGTISTEL, *Carduus acanthoides*

ES 1868. Piggistel sågs vid Gamla Gården år 1867 av Eisen och Stuxberg. I övrigt ej noterad från Gotska Sandön (Holtz 1871 anger utan artspecifikation *Carduus*).

VÄGTISTEL, *Cirsium vulgare*

ES 1868. Spridd i enstaka exemplar på ön, främst i stranddynerna. *

ÅKERTISTEL, *Cirsium arvense*

ES 1868, enligt O.A.Westöö. Spridd i enstaka exemplar på ön, främst längs stränderna. *

VÄDDKLINT, Centaurea scabiosa

KJ 1907. K.Johanssons primärlokal för arten är Gamla Gården, där den setts av åtskilliga botanister (Arw. 1938, SOL 1968). Vi har liksom Lindgren sett den norr om Hamnudden. *

RÖDKLINT, Centaurea jacea

Arw. 1938. Vestergren uppger sig ha sett denna art vid Hamnudden (Arw. 1938). Han har i sina noteringar från år 1921 ej medtagit väddklint. Enda uppgiften från ön.

BLÅKLINT, Centaurea cyanus

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Bengt Pettersson såg detta åkerogräs år 1937 vid Gamla Gården (Arw. 1938).

JORDÄRTSSKOCKA, Helianthus tuberosus

Denna odlade art sågs år 1980 vid Vikarstenarna, enligt muntlig uppgift från Lena Fagerström. Ny art för Gotska Sandön.

RÖLLIKA, Achillea millefolium

ES 1868. Arten insamlades redan år 1859 på ön av O.A.Westöö (Arw. 1938). Vi har sett rölrika vid Gamla Gården, på Enekullen och i Kapellängnet. Vestergren uppger arten från Enelyckan och Arwidsson har sett rölrika i Vassestensmor (Arw. 1938). *

FÄRGKULLA, Anthemis tinctoria

ES 1868. Arten samlades på ön redan år 1859 av Westöö (herb. Visby). Färgkullan sågs år 1867 vid Gamla Gården av Eisen och Stuxberg. Vi såg i augusti denna kulturgynnade art i Fyrbyns trädgårdsland. *

ÅKERKULLA, Anthemis arvensis

ES 1868. Eisen och Stuxberg uppger ej någon växtlokal för arten. Åkerkullan är ej sedd av andra besökare på ön.

BALDEERSBRÅ, Matricaria maritima ssp. inodora

KJ 1907. Denna underart sågs av K.Johansson år 1903 vid Gamla Gården. Arten uppges av Lindgren (1977) från Fyrbyn, där vi också sett den. *

KUSTBALDEERSBRÅ, Matricaria maritima ssp. maritima

Arw. 1938. Vestergren såg denna köttigare underart vid Kyrkudden och enligt Arwidsson (1938) skall Rutger Sernanders (1894) och Bengt Petterssons uppgifter från Gamla Gården gälla denna underart. Vi har enbart sett kustbaldeersbrå vid Kyrkuddens fyr, vilket alltså överensstämmer med Vestergrens uppgifter. *

PRÄSTKRAGE, Leucanthemum vulgare

KJ 1897, enligt Westöö. Westöö insamlade arten på Sandön år 1859 (Arw. 1938). Sedan Vestergrens dagar angiven från Gamla Gården och Enelyckan (Arw. 1938). Vi har sett prästkragen vid Enelyckan samt på öns södra, sydvästra och nordvästra del. *

RENFANA, Tanacetum vulgare

ES 1868. Insamlad på ön år 1859 av Westöö (herb Visby). Denna art noterade Eisen och Stuxberg år 1867 som växande vid Gamla Gården. År 1903 samlade K.Johansson arten på kuststräcken S:t Anna Udd - Tärnudden, där också Bengt Pettersson sett den (Arw. 1938). En av oss (Jörgen Petersson) såg denna art 1983 vid vägen till västra sidan.

MATTRAM, Tanacetum parthenium

Arw. 1938. Är uppgiven från ön år 1921 av Tycho Vestergren. Vi har sett arten i augusti 1988 kvarstående på en liten soptipp vid torrdasset nordöst om Fyrbyn. *

GRÅBO, Artemisia vulgaris

Holtz 1871. Holtz såg arten år 1867 "i närheten av obebodda blockhus". Vi har sett den i augusti 1988 vid Kyrkudden. Inga andra uppgifter föreligger. *

FÄLTMALÖRT, Artemisia campestris

KJ 1907. Gamla Gården anges av Johansson som växtlokal för denna art. Den har setts här genom åren och finns fortfarande kvar (Arw. 1938, SOL 1968). Vestergren uppger fältmalört från Tersord (Arw. 1938). Vi har, förutom vid Gamla Gården, sett arten längs kusten härifrån ned till Hamnudden. *

MALÖRT, Artemisia absinthium

Holtz 1871. Holtz såg även denna art "i närheten av obebodda blockhus". Vestergren såg malört år 1921 vid Fyrområdet, Bredsand och Gamla Gården (Arw. 1938). Arwidsson och Lindgren har dessutom noterat arten i Kapellängnet (Arw. 1938, SOL 1968). Vi har sett den på de båda sistnämnda lokalerna. *

KORSÖRT, Senecio vulgaris

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Tycho Vestergren såg arten i Fyrbyn under sin vistelse på ön 1921. Vid Gamla Gården iaktogs den av Bengt Pettersson 1937 (Arw. 1938). Lindgren (1977) har som enda växtlokal uppgivit Hamnudden, där vi också sett korsörten rikligt i de rasbranter som finns härifrån upp mot Gamla Gården. *

BERGKORSÖRT, Senecio sylvaticus

KJ 1897, enligt Westöö 1859. Vestergren och Arwidsson har sett arten vid Höga Åsens sydöstra del (Arw. 1938). Vi har antecknat bergkorsört på bar sand just nordöst om Fyrbyn, vid Gamla Gården, på en sluttning 600 m sydväst om Gamla Gården samt relativt rikligt förekommande i skogsbranterna mellan S:t Anna och Mausoleet. *

KLIBBKORSÖRT, Senecio sylvaticus

ES 1868. Lindgren (1977) uppger arten växande år 1964 norr om Hamnudden. Ej sedd av andra botanister på Gotska Sandön.

HÄSTHOV, Tussilago farfara

KJ 1907. Fyrmästare O.Ekman meddelade Arwidsson år 1934 att arten kommit in till ön först på senare tid, och då först till Fyrbyn, varifrån den spridit sig till andra delar av ön (Arw. 1938). Vestergren antecknade tussilago år 1921 från Bredsand, Tärnuddens dynsänkor samt Hamnudden, och Arwidsson såg den år 1934 söder om Hertas Svag och vid Gamla Nationalparkens nordgräns (Arw. 1938). Vi har sett hästhov på randdynens insida vid Hertas Svag samt i Kyrkuddsmoren. *

KATTFOT, Antennaria dioica

KJ 1907. Kattfoten noterades först år 1903 av K.Johansson vid Gamla Gården. Nu finns den spridd på ön, främst i klapperfälten men också i dynsänkor och morer. *

SKOGSNOPPA, Gnaphalium sylvaticum

KJ 1910, enligt E.Th.Fries. Fries såg arten vid Kapellängen. Dessutom endast säkert sedd av Vestergren i Stora Idemoren år 1921

(Arw. 1938).

SUMPNOPPA, Gnaphalium uliginosum

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vestergren antecknade denna fuktighetsälskande art vid Bredsand, vilket borde innebära att den växte i dynsänkorna i området. Inga andra uppgifter föreligger från Gotska Sandön.

ULLÖRT, Filago arvensis

ES 1868. Arten insamlades på ön år 1859 av Westöö (herb. Visby). Rutger Sernander såg år 1894 arten vid Gamla Gården där den fanns kvar 1921, då Vestergren noterade den på samma lokal (Arw. 1938). Vestergren antecknade också ullört från Kapellängen, där den hållit sin position genom åren och ännu finns kvar (Arw. 1938, SOL 1968). *

SPENSLIG ULLÖRT, Filago minima

KJ 1897, enligt O.A. Westöö 1859. Arten finns också samlad av Tycho Vestergren, som år 1921 tog den i sandiga hjulspår nära Gamla Gården (Arw. 1938).

GULLRIS, Solidago virgaurea

KJ 1907. Gullriset växer i de flesta av öns morer. *

GRÅBINKA, Erigeron acer

KJ 1897, enligt O.A. Westöö 1859. Denna art finns spridd i många biotoper på ön, t.ex. på klapperfält och stränder. Den växer även i Kyrkuddens dynsänkor. *

TUSENSKÖNA, Bellis perennis

SOL 1977. Tusensköna sågs av Lindgren år 1961 vid Hamnudden och 1962 vid Gamla Gården. Vi har noterat den i Fyrbyn. Den förefaller nyligen inkommen till ön. *

SVINROT, Scorzonera humilis

Arw. 1938. Tycho Vestergren uppger sig ha sett arten år 1921 på en lokal i tallskogen vid vägen till Gamla Gården. Ej uppgiven från ön av andra botanister.

MASKROSOR, Taraxacum sp.

ES 1868. Noterades redan under 1867 av Holtz (Holtz 1871). För en utförligare redovisning av småarter hänvisas till Arwidsson (1938).

SANDMASKROSOR, Taraxacum grupp Erythrosperma

Maskrosor tillhörande denna grupp har vi sett på sydvästra delen av ön på flera lokaler mellan S:t Anna och Enekullen, vid Tärnuddens dynsänkor, i Kapellängat, yttre dynsänkan på Bredsand, i Fyrbyn och Fyrmören, Beckrevsmören, Tomteboluckykan och Enelyckan. *

Arwidsson redovisar småarterna T. decipiens Raunk., T. fulvum Raunk., T. marginatum Dt, T. proximum Dt.

OGRÄSMASKROSOR, Taraxacum grupp Vulgaria

Vi har sett maskrosor tillhörande denna grupp i många av öns morer, i vissa dynsänkor samt vid Fyrbyn. *

Arwidsson redovisar följande småarter: T. angustisquameum Dt, T. bracteatum Dt, T. stenochistum Dt, T. sublaeticolor Dt.

HÖSTFIBBLA, Leontodon autumnalis

Ebba Sylvan 1907. Ingen lokalangivelse ges av Sylvan. Vi har sett

arten i Tärnuddens dynsänkor samt på en lokal inom Ekonomiska kartbladet 8K5a (ej närmare antecknad). *

SLÅTTERFIBBLA, *Hypochoeris maculata*

ES 1868. Noterad redan av Westöö (herb. Visby, H. m. f. glabrescens Witte). Förekommer i vissa morer men kan i enstaka exemplar också ses i tallskogen. *

Hieracium

Släktets småarter behandlas utförligt av Sten Nordenstam (1970).

GRÅFIBBLA, *Hieracium pilosella*

ES 1868. Gråfibblan förekommer i några av morerna och i samtliga dynsänkor. *

MATTFIBBLA, *Hieracium peletarianum*

KJ 1907. Uppges av Karl Johansson från Gamla Gården och fyrområdet. Vid den senare lokalen även sedd av Nordenstam 1968 (Nordenstam 1970). Vi har sett arten på öns sydvästra och södra delar. *

REVFIBBLA, *Hieracium auricula*

Arw. 1938. Rutger Sernander såg denna fibbla vid Gamla Gården och Arwidsson själv noterade år 1934 arten i Stora Idemoren och Snabbkjukan (Arw. 1938).

KVASTFIBBLOR, *Hieracium* grupp *Stiptolepidea*

Arw. 1938. Rutger Sernander såg år 1894 fibblor av denna grupp vid Gamla Gården. Vidare finns noteringar om kvastfibblor från Hamnudden, Bredsand, Fyrbyn och 500 m sydväst om Fyrbyn (Arw. 1938, Nordenstam 1970). Vi har sett den vid ett röse 200 m norr om Hamnudden, i Tomteboluckykan och Enelyckan samt i dynsänkorna vid Bredsand och Kyrkudden. *

KLIPPFIBBLOR, *Hieracium* grupp *Oreadea*

Nordenstam 1970. E. Sylvén noterade år 1966 en art ur denna grupp från öns norra kust. Nordenstam såg klippfibblor år 1968 på följande lokaler: Fyrbyn, på dyner vid Stora Beckrevet och Lilla Beckrevet, i Enelyckan, på en dyn 400 m väster om Fyrbyn samt på dynkrön cirka 200 m väster om Gamla Gården. Vi har sett en av de småarter som noterades av Nordenstam (1970), nämligen *Hieracium avae*. Den växte 75 m nordöst om Kapellet. Det bör kanske nämnas att K.Johansson, som beskrivit arten (KJ, 1897), själv har fört den till gruppen styvfibblor, grupp *Tridentata*. Holkfjällen är tätt klädda med glandler i varierande storlek ned till mycket små sådana; i sitt allmänna utseende liknar den i övrigt styvfibblorna. *

SKOGSFIBBLOR, *Hieracium* grupp *Silvaticiformia*

Nordenstam 1970. Fibblor tillhörande denna grupp har vi sett i flera av öns morer samt i dynsänkorna vid Bredsand. *

HAGFIBBLOR, *Hieracium* grupp *Vulgatiformia*

ES 1868. Hagfibblor samlades på ön år 1859 av Westöö (herb. Visby). Holtz uppper hagfibblor från Gotska Sandön i maj-juni 1867 (Holtz 1871). Dessa fibblor växer i de flesta morerna på ön samt i yttre dynsänkan vid Bredsand. *

FLOCKFIBBLA, *Hieracium umbellatum*

Ebba Sylvan 1907. Westöö samlade arten på ön år 1859 (herb. Visby). Flockfibbla finns spridd främst på stranddynerna men också i t.ex morer. *

KLOFIBBLA, *Crepis tectorum*

KJ 1897, enligt Westöö. Insamlades på ön år 1859 av O.A. Westöö (Arw. 1938). Arwidsson såg själv denna art år 1934 i Kapellänget.

ÅKERMOLKE, *Sonchus arvensis*

Arw. 1938, enligt TV 1921. Tycho Vesterberg noterade år 1921 denna art i en lite udda biotop för arten, nämligen öns dynsänkor. Han fann den vid Bredsand och Tärnuddan, där vi också sett den, liksom i Kyrkuddens dynsänkor. Den förekommer oftast i dvärgexemplar. *

SVINMOLKE, *Sonchus asper*

KJ 1907. År 1903 såg K. Johansson denna art i Fyrbyn. Ej noterad av andra.

SANDSALLAT, *Lactuca tatarica*

Denna expanderande art längs Gotlands sandstränder skall enligt uppgift från Karin Jansson ha setts i augusti 1987 med enstaka exemplar i Franska Bukten.

SKOGSSALLAT, *Lactuca muralis*

ES 1868. Den insamlades på ön redan 1859 av Westöö (Arw. 1938). Skogssallat växer i många av öns morer. *

HARKÅL, *Lapsana communis*

KJ 1907. Vid sitt besök år 1903 noterade K. Johansson harkål i Fyrbyn. Vi har i augusti 1988 noterat att arten fortfarande finns kvar i Fyrbyn. *

CIKORIA, *Cichorium intybus*

KJ 1907. K. Johanssons primäruppgift från 1903 hänför sig till Kapellängen. Senare har cikoria setts av Lindgren (1968) vid Gamla Gården.

LITTERATUR

- Agrell H., 1987: Beskrivning till jordartskartan Gotska Sandön. Sveriges Geologiska Undersökning. Uppsala.
- Arwidsson T., 1938: Studier över floran och vegetationen på Gotska Sandön med särskild hänsyn till nationalparken. Vetenskapsakademiens avhandlingar i naturskyddsärenden 1. Stockholm.
- Eisen G. & Stuxberg A., 1868: Bidrag till kännedomen om Gotska Sandön. Öfversigt af K. Vet. förhandl. 1868 s 353-379.
- Engström A., 1926: Gotska Sandön. Stockholm (1 uppl)
- Hartman C.J., 1820: Handbok i Skandinaviens Flora. Ed 1.
- Hartman C.J., 1854: Handbok i Skandinaviens Flora. Ed 6.
- Hesselman H., 1907: *Orobancha alba* Stephan. *rubra* Hooker och dess förekomst på Gotland. Svensk Bot. Tidskr.
- Holtz L., 1871: Flora der Insel Gottska-Sandö. Verhandl. des bot. Vereins für die Prov. Brandenburg, Jahrg. XIII. Berlin
- Holtz L., 1872: Flora der Insel Gottska-Sandö. Berichtigung. Verhandl. des bot. Vereins für die Prov. Brandenburg, Jahrg. XIV. Berlin.
- Hultén E., 1950: Atlas över växternas utbredning i Norden. Stockholm.
- Hultén E., 1971: Atlas över växternas utbredning i Norden. 2 uppl. Stockholm.
- Ingmansson G., 1988: Inventeringsdagar på Gotska Sandön. Rindi 1988:2, s 67-72

- Jansson A., 1925: Die Insekten-, Myriopoden- und Isopodenfauna der Gotska Sandön. Örebro.
- Johansson K., 1897: Hufvuddragen af Gotlands Västtopografi och Västgeografi. K.V.A.Handl. Bd 29, N:o 1.
- Johansson K., 1907: Till Gotska Sandöns floristik I. Svensk Bot. Tidskr. 1907:1, s 210-214.
- Johansson K., 1910: Nyare bidrag till kännedomen om Gotlands kärllväxtflora. Bot. Notiser. 1910.
- Krok Th. & Almquist S., 1984: Svensk Flora, 26:e uppl, bearb L. och B. Jonsell. Uppsala.
- Lallerius M.I., 1772: Geomethrisk Charta öfver Gothska Sandö belägen uti Öster Sjön Gothlands HöfdingeDöme och författad Åhr 1772 och renoverad Åhr 1773 af Magn. I. Lallerius. (Kartan tryckt i "Gotska Sandön - en tvårfacklig beskrivning", nedan. Originallet förvaras på Statens Lantmäteriverk, Gävle).
- Landeberg S., 1811: Flora Gothlandica (Handschrift inlämnad till Vetenskapsakademien 1811).
- Lindgren S., 1968: Lövsjögårdsvegetationen på Gotska Sandön. Stencil, Stockholms Universitet, Bot. Inst.
- Lindgren S., 1977: "Een Trekantigh Öö". Stencil, Skid- och Fri-luftsfrämjandet. Rev. uppl. Stockholm.
- Lorantz M-S. m.fl., 1977: Gotska Sandön - en tvårfacklig beskrivning. Föreningen Natur och Samhälle i Norden, publ. nr 8. Stockholm.
- Munthe H., 1924: Beskrivning till kartbladet Gotska Sandön. S.G.U. Kartblad med beskr. Ser Aa nr 161. Stockholm.
- Nilsson Ö., 1981: Gräsfröinkomlingar och andra kulturspridda växter från Gotland. Svensk Bot. Tidskr. 75 (2), sid 65-69.
- Nordenstam S., 1970: The hieracium Flora of Gotska Sandön. Svensk Bot. Tidskr. 64, s 312-320.
- Nohren N., 1947: Martornet (*Eryngium maritimum*) upptäckt på Gotska Sandön. Bot. Notiser.
- Norén C.O., 1903: *Orobanche alba* Stephan + *rubra* Hooker funnen på Gotska Sandön. Bot. Notiser.
- Rosvall S. & Pettersson B., 1951: Gotlands orkidéer. Stockholm.
- Pettersson B., 1941: *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch x *rubra* Rich. på Gotska Sandön. Bot. Notiser, s 114-122.
- Pettersson B., 1959: Gotska Sandön. Sveriges Nationalparker 13. Stockholm.
- Sturevik B., 1984: *Knärot* *Goodyra repens* på Gotska Sandön. Rindi 1984:1, s 15-17.
- Sylwan E., 1907: Gotska Sandön. Skogsvårdsföreningens tidskrift 1907.
- Weimarck H., 1947: De nordiska ekarna. 2. Bot. Notiser 1947.

Gun Ingman
Bangårdsgatan 10
621 45 Visby

Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
621 46 Visby

Föreningsmeddelanden

BOTANIKLÄGER SOMMAREN 1990

Under sommaren 1990 kommer vi att ha ett botanikläger under tiden 28 juni - 4 juli. Tidpunkten är än så länge mycket preliminär, närmare besked kommer i vårens nummer av Rindi. Vi planerar att inventera ett område på mellersta Gotland, där vi ännu har inventeringsrutor lediga inom Projekt Gotlands Flora.

Centrum för inventeringen kommer (preliminärt) att ligga i Etelhem, där vi erbjuder gratis (men mycket enkel) inkvartering med matlagingsmöjligheter. För den som vill bo lite mer bekvämt och avskilt finns vandrarhem i Garde och Ljugarn, inte långt därifrån.

Under dagarna (cirka 9-17) kommer vi alltså att i små grupper inventera delområden i trakten. På kvällarna kommer vi att ha genomgång av vissa artgrupper som är typiska för Gotland samt gemensamma exkursioner.

Söndag 1 juli blir hel exkursionsdag, som inleds med föreningens exkursion till Stigmyr (se programmet).

Lägret inleds med kvällskaffe och presentation av Projekt Gotlands Flora på kvällen torsdagen den 28 juni och avslutas under eftermiddagen onsdag 4 juli.

Eftersom alla detaljer är preliminära, är det än så länge i tidigaste laget att anmäla sig, men vi tar gärna emot intresseanmälningar (Gun Ingmansson och Bo Göran Johansson, adress och telefonnummer på omslagets insida i detta nummer). Vi återkommer med det definitiva programmet i vårnumret av Rindi.

STUDIECIRKEL OM MOSSOR

Gotlands Botaniska Förening påbörjar januari 1990 en studiecirkel om mossor, där vi träffas en torsdag i månaden på Gotlands Naturmuseum fram till våren, då vi planerar två veckoslutskurser. Närmare upplysningar kan fås från Gun Ingmansson, Stig Högström eller Bo Göran Johansson (för adress eller telefonnummer se omslagets insida).

ÖPPET HUS PÅ NATURMUSEET

Också under 1990 kommer vi att ha öppet hus på Gotlands Naturmuseum under torsdagskvällarna från kl. 19. Vi träffas i Naturmuseets bibliotek, Hästgatan 1, en trappa upp. Alla är välkomna för att träffa och prata med personer som är intresserade av Gotlands Flora.

Under 1990 kommer vi att ha öppet var torsdag från och med maj (Kristi Himmelsfärd undantagen) till och med augusti.

Program våren och sommaren 1990

- Tor 15 feb Årsmöte. Efter förhandlingarna får vi ett föredrag med bildvisning om Turkiets natur av Stellan Hedgren och Lars-Åke Pettersson. Gotlands Naturmuseum kl 19.
- Tor 15 mar Anders Lekander presenterar Vindelfjällen. Föredrag med bildvisning. Gotlands Naturmuseum kl 19.
- Sön 29 apr Årets första exkursion äger rum vid Paviken, där vi bland annat kommer att få se den unika handnulleörten som brukar blomma för fullt så här dags. Vi kommer att vandra runt i sjöns närhet, så det kan vara bra med stövlar. Exkursionen leds av Gun Ingmansson. Samling vid Västergarns kyrka kl 10.
- Sön 20 maj Hällmarker. Detta är kanske den bästa tiden att se på den gotländska hällmarken. Vi kommer att besöka de plana och lättgångna hällarna norr om Stenkyrka. Bland de små charmiga ettåriga växter som brukar blomma nu märks den ovanliga fågelarven, som vi hoppas få se här. Ledare: Ingrid Engquist. Samling: Stenkyrka kyrka kl 10.
- Sön 10 jun Vi besöker ett gotländskt änge! Jörgen Petersson visar Alvena Lindaräng, ett rikt änge, som nu visar sommarens tidiga orkidéer och, om sommaren är tidig, svensk ögontröst. Samling vid parkeringsplatsen vid ängat kl 10.
- Sön 1 jul Stigmyr. Naturreservatet vid Stigmyr innehåller såväl rika hällmarker som vätar, fuktängar och myr. Vi kommer att besöka allt! Från hällarnas gotlandssolvända och svärdkrissla kommer vi att ströva förbi fuktängarnas orkidéer till agmyrens dybläddra och sumpnycklar. Samling vid parkeringsplatsen vid reservatsgränsen, lite drygt 2 km norr om Ire längs vägen mot Kappelshamn. Ledare: Bengt Larsson och Bo Göran Johansson.

OBS! MEDLEMSAVGIFTEN !!

Medlemsavgiften för 1990 är oförändrat 50 kr. Avgiften för familjemedlem är 15 kr. Inbetalningskort medföljer detta nummer.

Om du dessutom ger en gåva till föreningen får du som tack ett särtryck av ett av Rindis färgomslag från i år eller förra året (ange vilket som önskas, detta nummers omslag får vi dock av copyrightskäl inte trycka.)

